Gemeente Rotterdam
Servicedienst

Rotterdammers over het milieu 2009
Resultaten uit de Omnibusenquête 2009

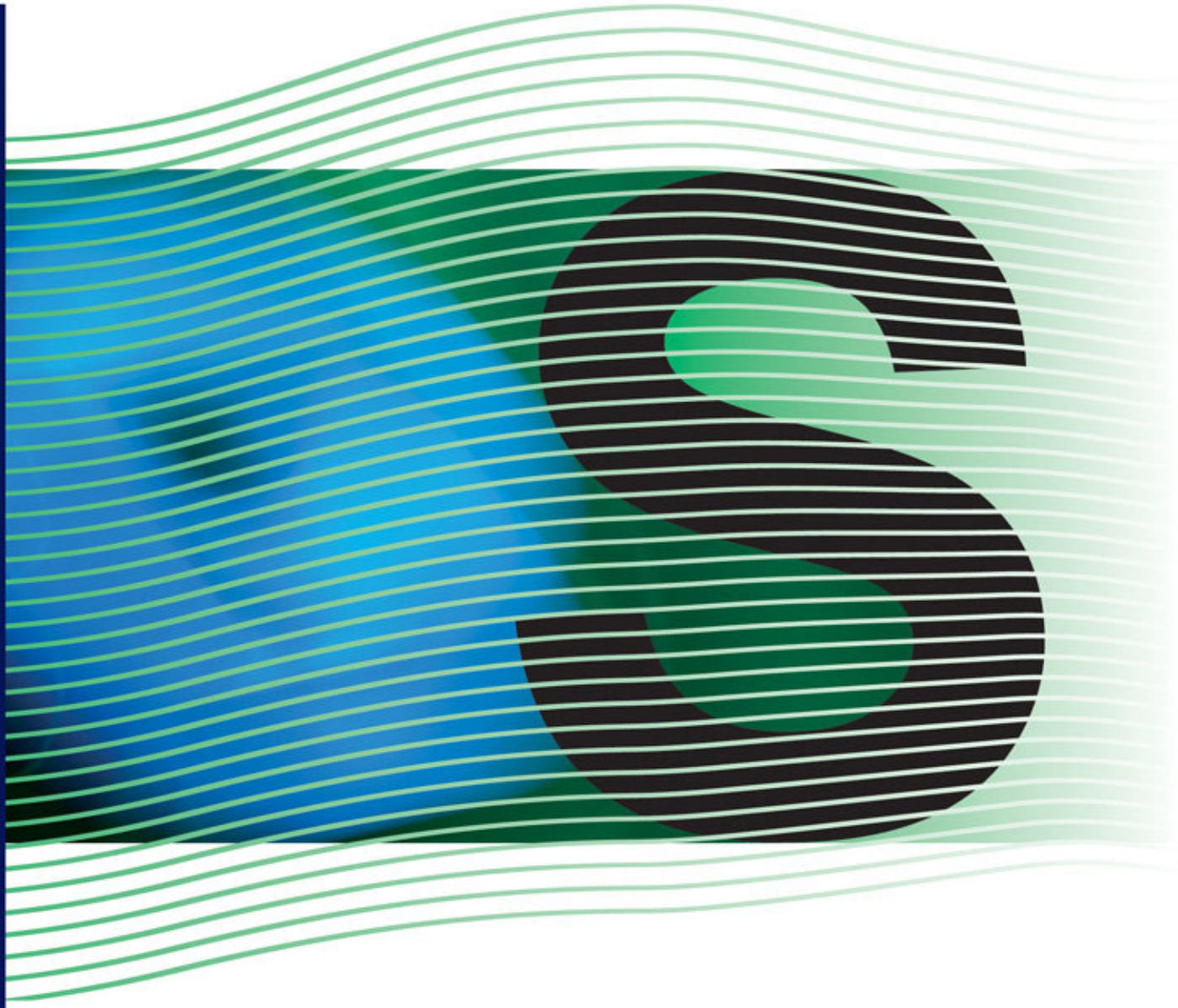

Centrum voor Onderzoek en Statistiek

Rotterdammers over het milieu 2009

Resultaten uit de Omnibusenquête 2009

Projectnr. 09-3046

Paul de Graaf en Maaike Dujardin

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
Augustus 2009

In opdracht van Bureau Staf en Beleid Rotterdam van de DCMR Milieudienst Rijnmond.

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
Goudsesingel 78, 3011 KD Rotterdam
Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam
Telefoon: (010) 267 15 00
Fax: (010) 267 15 01
E-mail: infocos@sdr.rotterdam.nl
Internet: http://www.cos.rotterdam.nl

Prijs: €12,50

Gegevens mogen worden overgenomen, mits met bronvermelding.
Verveelvoudiging voor eigen of intern gebruik toegestaan.

INHOUD

Voorwoord 5

Noten 7

Samenvatting en conclusies 9

1. De problemen 13

1.1 De belangrijkste problemen in Rotterdam 13
1.2 De grootste milieuproblemen in Rotterdam 14
1.3 Samenvatting 20
Noten 20

2. Het belang 21

2.1 Het belang van verschillende milieuproblemen 21
2.2 Verschil tussen belang en probleem 23
2.3 Samenvatting 24

3. De bedreiging 25

3.1 Algemeen 25
3.2 Probleemveroorzakers per deelgebied 27
3.3 Samenvatting 28
Noten 28

4. De inzet 29

4.1 Huidige eigen inzet 29
4.2 Toekomstige eigen inzet 30
4.3 Energiebesparende maatregelen 32
4.4 Samenvatting 34

5. De mythen 35

5.1 Algemeen 35
5.2 De mythen afzonderlijk; ook per bevolkingsgroep 37
5.3 Samenvatting 42

6. De samenwerking 43

6.1 Gemeente, haven en industrie 43
6.2 Het *Rotterdam Climate Initiative* 43
6.3 Samenvatting 44

7. De stilte 45

7.1 Het belang van stilte 45
7.2 Aanwezigheid van en bezoek aan stille plekken 46
7.3 Wat vindt men belangrijk aan een stille plek? 49
7.4 Samenvatting 50

8. Het milieu en het wonen 51

8.1 Lichamelijke ongemakken 51
8.2 Prettig wonen in Rotterdam 51
8.3 Relatie milieuhinder en intentie om te verhuizen 53
8.4 Samenvatting 55

Bijlage I: De vragen in de vragenlijsten 57

Bijlage II: Rustige plekken 63

Bijlage III: Respons en representativiteit 65

III.1 Geslacht en leeftijd 65
III.2 Etniciteit 66
III.3 Deelgemeente 67
III.4 Conclusie 67
Noten 68

Bijlage IV: De betekenis van de percentages; significantie 69

IV.1 Percentages 69
IV.2 Vergelijkingen 70
IV.3 Gemiddelden 70
Noten 70

Publicatieoverzicht Centrum voor Onderzoek en Statistiek 71

VOORWOORD

Op verzoek van diverse afdelingen en diensten van de gemeente Rotterdam voert het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) jaarlijks in februari en maart een Omnibusenquête uit onder Rotterdammers van 16 tot 85 jaar. Op verzoek van Bureau Staf en Beleid Rotterdam van de DCMR Milieudienst Rijnmond zijn dit jaar ook weer vragen opgenomen over het milieu. Het betreft hier deels vragen die ook in vorige jaren in de enquête over het milieu werden gesteld; in 2001 en eerdere oneven jaren namens de toenmalige Afdeling Milieubeleid van de dienst Gemeentewerken Rotterdam vragen, en in 2005 en 2007 namens de DCMR Milieudienst Rijnmond.
De voorliggende rapportage handelt over de beantwoording van deze vragen; voor zo ver mogelijk analoog aan de rapportage over de vragen in de Omnibusenquête van 2007[1], waarbij dus ook weer waar mogelijk vergelijkingen worden gemaakt met de uitkomsten van eerdere jaren. Eerdere rapportages betroffen de jaren 1995, 1997, 1999, 2001, 2005 en 2007.

De enquête

Zoals gezegd, stammen de gegevens voor dit onderzoek uit de in februari en maart 2009 gehouden Omnibusenquête. Als gevolg van het grote aantal opdrachtgevers aan, en onderwerpen in de Omnibusenquête is de enquête dit jaar opgesplitst in vijf vragenlijsten: een aantal onderwerpen kwam slechts op de zogenoemde A-lijst aan de orde, een aantal alleen op de B-lijst, een aantal alleen op de C-lijst, een aantal alleen op de D-lijst, een aantal alleen op de E-lijst, en sommige op meerdere lijsten. De vragenlijsten van de enquête zijn op basis van vijf aselecte steekproeven verspreid onder vijf keer 3.500 inwoners van Rotterdam. De respons bedroeg voor de A-lijst 39% (1.363 respondenten), voor de B-lijst 41% (1.427 respondenten), voor de C-lijst 40% (1.391 respondenten), voor de D-lijst 41% (1.436 respondenten) en voor de E-lijst 40% (1.393 respondenten); in totaal 40%. Daarmee is de respons een procentpunt lager dan vorig jaar.
Voor zo ver op verifieerbare kenmerken valt na te gaan, is echter ook dit jaar de respons op de Omnibusenquête voldoende representatief voor de totale Rotterdamse bevolking van 16 tot 85 jaar, al zijn mannen, Rotterdammers onder de 45 jaar (en vooral jongeren) en allochtonen ondervertegenwoordigd. In voorgaande jaren was dit echter niet veel anders, zodat uitkomsten nog steeds goed vergeleken kunnen worden met uitkomsten uit eerdere Omnibusenquêtes. Zie hierover uitgebreider in Bijlage III. Bij dergelijke vergelijkingen geldt overigens, dat in het algemeen verschillen van 1- à 2%-punt niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toevalskarakter van de steekproeven kunnen zijn veroorzaakt. Als bijvoorbeeld iets het ene jaar 14% was, en het volgende jaar 15%, dan is daarmee dus nog geen toename aangetoond. Zie hierover uitgebreider in Bijlage IV.
De vragen over milieu waren deels opgenomen in Vragenlijst A, deels in Vragenlijst B en deels in Vragenlijst E; zie voor een letterlijke weergave ervan Bijlage I.

Opbouw van deze rapportage

Deze rapportage is als volgt opgebouwd.
In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op de algemene vraag uit de enquête welke drie problemen de Rotterdammer het belangrijkste vindt en op de vraag wat de drie grootste milieuproblemen zijn. Hoofdstuk 2 gaat over het *belang* dat men hecht aan de betreffende milieuonderwerpen.

Hoofdstuk 3 gaat over de vraag wie of wat de grootste negatieve invloed heeft op het Rotterdamse milieu, hoofdstuk 4 over hoeveel men zelf aan de bescherming van het milieu doet, hoofdstuk 5 over mythen over het milieu, hoofdstuk 6 over samenwerking en milieu-initiatieven, hoofdstuk 7 over stilte en hoofdstuk 8 over het milieu en het wonen. Ieder hoofdstuk wordt besloten met een korte samenvatting.
Deze rapportage kent tevens vier bijlagen. In Bijlage I zijn de hier besproken vragen uit de enquête letterlijk uit de vragenlijsten overgenomen, in Bijlage II staat een overzicht van genoemde rustige plekken, in Bijlage III worden respons en representativiteit van de Omnibusenquête 2009 besproken aan de hand van de achtergrondkenmerken van de respondenten en in Bijlage IV wordt een korte toelichting gegeven op de statistische interpretatie van de in deze rapportage weergegeven percentages en over de significantie van verschillen.
Dit alles wordt voorafgegaan door enkele pagina's met samenvattende conclusies.
Noten in de tekst zijn te vinden aan het eind van het betreffende hoofdstuk c.q. de betreffende bijlage.

Definities

In deze rapportage wordt soms onderscheid gemaakt tussen de inwoners van vier deelgebieden van Rotterdam volgens een indeling waarbij verschillen in milieubelasting uitgangspunt waren:
- het noordwestelijk deel: de deelgemeenten Overschie, Hillegersberg-Schiebroek en Hoek van Holland en de Spaanse Polder;
- het noordoostelijk deel: de deelgemeente Prins Alexander;
- de stedelijke kern: het Stadscentrum en de deelgemeenten Delfshaven, Noord, Kralingen-Crooswijk en Feijenoord en een deel van de deelgemeente Charlois[2];
- het zuidelijk deel: de rest van de deelgemeente Charlois[3], de deelgemeenten IJsselmonde en Hoogvliet en Pernis.

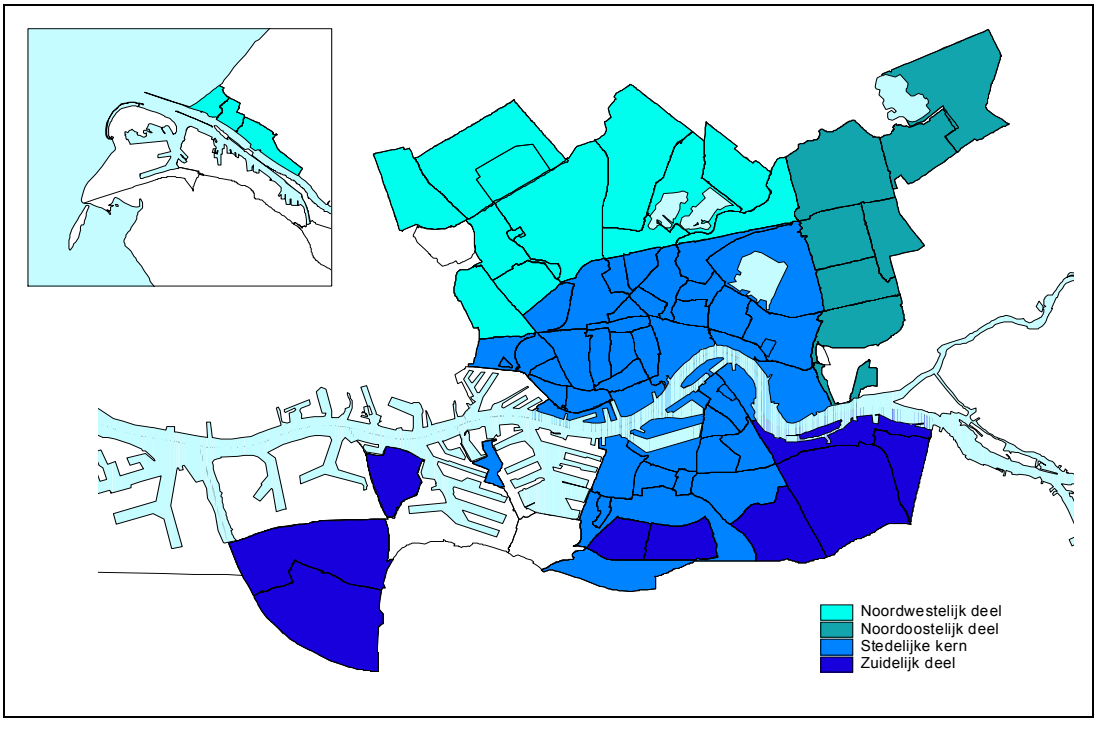

Overigens werd in de rapportages over 2001 en eerdere jaren Hoek van Holland nog tot het zuidelijk deel gerekend.

Behalve tussen Rotterdammers uit deze deelgebieden wordt in deze rapportage ook vaak onderscheid gemaakt tussen bevolkingsgroepen in termen van leeftijd, etniciteit, geslacht, sociaal-economische positie, opleidingsniveau en huishoudensinkomen. Daarbij zij aangetekend dat de aantallen respondenten in de leeftijdsklasse tot 25 jaar ("jongeren"), in de categorie 'overige allochtonen' (allochtonen uit westerse landen) en in de sociaal-economische categorieën 'scholier/-student', 'in eigen huishouden' en 'arbeidsongeschikt/werkloos' eigenlijk te klein zijn om al te harde uitspraken op te baseren. Gegevens over deze bevolkingsgroepen dienen dan ook als niet meer dan indicatief te worden beschouwd.

Tot slot van deze inleiding zij er op gewezen, dat overal waar in deze rapportage gesproken wordt over 'de Rotterdammers', de Rotterdammers van 16 tot 85 jaar bedoeld worden. Op 1 januari 2009 waren dat er 471.444 (van de in totaal 587.161).

Noten

1. Centrum voor Onderzoek en Statistiek (E. Mertens en P.A. de Graaf): *Rotterdammers over het milieu 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007*; Rotterdam, augustus 2007.

2. Namelijk de buurten Tarwewijk, Carnisse, Oud-Charlois, Wielewaal, Zuidplein, Zuiderpark en Heijplaat.

3. Namelijk de buurten Zuidwijk en Pendrecht.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Op verzoek van diverse afdelingen en diensten van de gemeente Rotterdam voert het COS jaarlijks in februari en maart een Omnibusenquête uit onder Rotterdammers van 16 tot 85 jaar. Het Bureau Staf en Beleid Rotterdam van de DCMR Milieudienst Rijnmond laat hierin namens de gemeente Rotterdam tweejaarlijks vragen opnemen over het milieu; zo ook weer in 2009. De voorliggende rapportage handelt over de beantwoording van deze vragen, waarbij waar mogelijk vergelijkingen worden gemaakt met de uitkomsten van eerdere jaren.

33% van de Rotterdammers denkt wel eens aan verhuizen vanwege het milieu

Milieu speelt bij driekwart van de Rotterdammers een rol bij de mate waarin men tevredenheid is over het woongenot. 11% zegt matig tevreden of ontevreden te zijn over het wonen in Rotterdam en geeft daarbij aan dat het milieu daarbij een grote rol speelt. Bij de overige 13% minder tevredenen speelt het milieu daarbij een kleine of geen rol. Anderzijds zegt ook 19% (zeer) tevreden te zijn, en dat het milieu daarbij een grote rol speelt!
Op de vraag of men wel eens overweegt om te verhuizen vanwege milieuhinder, geeft tweederde van de Rotterdammers aan daar zelden of nooit aan te denken. Niet iedereen heeft dan ook last van milieuhinder. Daar staat tegenover dat 33% er soms tot vaak aan denkt om de woning te verlaten vanwege milieuhinder; mensen met een hoge opleiding wat vaker dan anderen. Hiervan denkt 11% er zelfs regelmatig of vaak aan om de woning te verlaten vanwege milieuhinder.
De belangrijkste aspecten waar men op zou letten als men een ‘nieuwe’ woning zoekt zijn veiligheid op straat, stank van industrie of wegverkeer en stof of roet van industrie. Deze milieufactoren scoren zelfs hoger dan zaken als woninggrootte en de kwaliteit van de woning!

Rotterdammers vinden een schoon milieu belangrijk; vooral in de lucht en op straat

In voorgaande Omnibusenquêtes bleek altijd dat bijna iedere Rotterdammer een schoon milieu in Rotterdam belangrijk of zelfs heel belangrijk vond. Dit jaar is deze vraag wat verder gedifferentieerd. Niettemin worden ook zó bijna alle voorgelegde milieuonderwerpen door meer dan veertig procent van de Rotterdammers als ‘heel belangrijk’ beschouwd, en worden slechts enkele onderwerpen door (iets) meer dan tien procent ‘niet zo belangrijk’ gevonden. Schone lucht is van de hele reeks nog de allerbelangrijkste, gevolgd door een schone straat en een groene omgeving. Lawaai van verkeer en industrie, stank van wegverkeer en stank van de industrie zijn relatief nog de minst belangrijke, maar scoren niettemin nog steeds hoog.
In een gecombineerde “ranglijst” van de aspecten ‘belangrijk’ en ‘probleem’ lijken schone lucht en een schone straat het belangrijkste item voor de Rotterdammers, gevolgd door een groene omgeving en het risico op rampen met gevaarlijke stoffen.

Rotterdammers vinden stilte in de directe omgeving belangrijk

Dit jaar zijn voor het eerst vragen gesteld over stiltebeleving in de stad. Hieruit blijkt dat meer dan driekwart van de Rotterdammers het (zeer) belangrijk vindt dat er stilte is *rondom het huis*. Bijna tweederde van de Rotterdammers vindt stilte *in de buurt* (zeer) belangrijk. Stilte *op stedelijke schaal* wordt door een aanzienlijk kleiner deel van de Rotterdammers als belangrijk ervaren. 59% van de Rotterdammers zegt dat er op loopafstand van huis een stille of rustige plek is. Bij iets minder dan een kwart is dit niet het geval, en 18% weet het niet.
Van degenen die in de buurt een stille of rustige plek zouden kunnen bezoeken, doet 16% dit bijna dagelijks. Als plekken in de stad waar men stilte ervaart, worden, net als bij stille of rustige plekken in de buurt, veelal de grotere parken/gebieden genoemd, zoals Kralingse Bos, Vroesenpark, Zuiderpark, Het Park en Bergse Bos. Stille plekken zijn er vooral om je te ontspannen en uit te rusten.

De vuile straat en vuile lucht zijn (wederom) het grootste probleem

Sinds de Omnibusenquête van 2005 wordt de ("open") vraag naar de drie belangrijkste problemen in Rotterdam op een iets andere wijze geformuleerd, en worden de gegeven antwoorden ook op een wat andere wijze gerubriceerd. Zo is de traditioneel hoge score van de categorie 'milieu' nu vooral terug te vinden bij die van de categorie 'vervuiling en verwaarlozing van de openbare ruimte'. Problemen op het terrein van luchtvervuiling en milieu worden dit jaar door 5% genoemd; een lichte verdere daling ten opzichte van 2007 (8%) en 2008 (7%). Naarmate men jonger is, hoger opgeleid is en een hoger inkomen heeft, noemt men luchtvervuiling en milieu vaker bij de problemen in de stad die met voorrang moeten worden aangepakt.
Net als in voorgaande jaren is de vuile straat (rommel op straat en hondenpoep) het grootste milieuprobleem in Rotterdam. Daarna volgt luchtvervuiling, en de andere milieuproblemen (te beginnen met: te weinig groene omgeving, lawaai en het risico op rampen met gevaarlijke stoffen) volgen net als bij vorige metingen op grote afstand. Het belang van een groene woonomgeving neemt iets toe ten opzichte van voorgaande jaren.

Wegverkeer grootste bron van milieuhinder

Op de vraag wie of wat de grootste negatieve invloed heeft op het Rotterdamse milieu in het algemeen, wordt het wegverkeer wederom het meest genoemd (30%). Daarna volgen de bedrijven en de inwoners zelf. De verschillen per deelgebied zijn niet groot: overal is het wegverkeer de grootste boosdoener.

Lokale verschillen in milieuoverlast

Evenals in voorgaande enquêtes is ook dit jaar weer gekeken naar verschillen en overeenkomsten per deelgebied. In het noordwestelijke deel van de stad zijn de grootste problemen luchtvervuiling, lawaai en industrie. In de stedelijke kern is het probleem vooral de vuile straat en het weinige groen. In het zuiden maakt men zich meer zorgen over gevaarlijke stoffen en in het noordoosten over zaken die wat verder van de eigen voordeur af staan.

Hoe hoger de opleiding en/of het inkomen, des te kritischer over het milieu

Hoewel de verschillen niet groot zijn, blijkt ook dit jaar dat de Rotterdammers met een hoge opleiding en/of een hoog inkomen zich het meest druk maken over het milieu en met name luchtvervuiling en de te weinig groene omgeving.

Rotterdam wil wel meer doen, maar alleen als dit voordelen oplevert

33% van de Rotterdammers erkent (te) weinig te doen aan de bescherming van het milieu (waaronder 6% te weinig), en 13% zegt hieraan (te) veel te doen. Het commitment van de Rotterdammers is daarmee weer wat verder afgenomen.
34% van de Rotterdammers zou meer gaan doen aan de bescherming van het milieu als er meer voorzieningen dichterbij zouden zijn, 21% als er meer andere mensen zijn die dat ook doen, 32% als bescherming van het milieu geen extra geld kost en 54% als het voordeel oplevert. Slechts 2% geeft toe, nooit méér te zullen doen aan de bescherming van het milieu. Rotterdammers met weinig inzet zijn iets gevoeliger voor het voorzieningenargument, en Rotterdammers die nu veel zeggen te doen zeggen wat minder vaak dat het geen extra geld mag kosten.

Bij één op de drie Rotterdammers zijn in 2008 energiebesparende maatregelen aan de woning aangebracht

Eén op de drie Rotterdammers zegt in 2008 energiebesparende maatregelen aan de woning te hebben aangebracht, of te weten dat de huisbaas dit heeft gedaan en 37% zegt dat dergelijke maatregelen waarschijnlijk of misschien in 2009 gaan gebeuren. Dit begrip is echter ruim opgevat: ook veel huurders zeggen dit te hebben gedaan, en gevraagd naar de aard van de maatregelen worden door bijna de helft (spaar-)lampen genoemd. Het gaat vooralsnog om beperkte investeringen: in twee van de drie gevallen om minder dan € 2.000,-.

In Rotterdam vervuilen we méér en moeten we ook méér ons best doen voor het milieu

Net als de voorgaande keren, is ook gevraagd om te reageren op een aantal stellingen over het milieu, die in de betreffende rapportages altijd werden aangeduid als ‘de mythen over het milieu’.
Twee van de drie Rotterdammers vinden dat we hier ook extra ons best moeten doen voor het milieu, omdat we hier ook extra milieuvervuiling veroorzaken. Ook in voorgaande jaren scoorde deze stelling veruit het hoogst.
Dat in Rotterdam het geld wordt verdiend, is voor een overgrote meerderheid geen argument om passief te zijn. Wel begrijpt men vaak dat milieuoverlast er zo nu en dan helaas bij hoort. Rotterdam is dan ook niet vergelijkbaar met de Veluwe. Wanneer je scherpere milieueisen gaat stellen, trekken de bedrijven naar elders. (Een (veronder)stelling die, wellicht ook door de dreiging van de huidige economische crisis, dit jaar weer wat méér aanhangers heeft.) De grens tussen realisme en cynisme is echter dun: de overheid laat de grote vervuilers lopen, en op klachten over milieuoverlast wordt lang niet altijd adequaat gereageerd, aldus de Rotterdammer.

Samenwerking en initiatieven worden herkend en gesteund

Of het inderdaad zo is dat gemeente, haven en industrie in Rotterdam zich samen inspannen om milieuvraagstukken aan te pakken, is voor veel Rotterdammers kennelijk moeilijk te beoordelen. Van degenen die hier wél een uitgesproken mening over hebben is de overgrote meerderheid het echter eens met deze stelling: 31%, tegen 7% die het oneens is met de stelling.
En 55% zegt het eens te zijn met initiatieven om te komen tot klimaatverbeteringen zoals die van het Rotterdam Climate Initiative, terwijl maar 4% het daarmee oneens is. Hoeveel men van dergelijke initiatieven weet, en in hoeverre men het ook met concrete individuele initiatieven eens is, is overigens niet gevraagd.

1. DE PROBLEMEN

1.1 De belangrijkste problemen in Rotterdam

Tot 2005 werd aan het begin van de Omnibusenquête altijd standaard de vraag opgenomen wat de drie belangrijkste problemen zijn waar de inwoners van Rotterdam nu mee te maken hebben. Respondenten mochten op deze vraag in eigen woorden antwoorden. Problemen op het terrein van openbare orde en veiligheid werden hierbij altijd veruit het meest genoemd, maar ook milieuproblemen scoorden altijd hoog. Voor een overzicht van de beantwoording van deze vraag in de periode 1995-2004 zij verwezen naar de rapportage uit 2005[1].
Sinds de Omnibusenquête van 2005 wordt deze zogeheten Problemenvraag echter op een iets andere wijze geformuleerd, en zijn de gegeven antwoorden ook op een wat andere wijze gerubriceerd. Op deze wijze wordt deze vraag namelijk in met de Omnibusenquête vergelijkbare enquêtes in de andere drie grote steden ook periodiek gesteld en gerubriceerd, waardoor de uitkomsten voor de vier grote steden onderling vergeleken kunnen worden. Nadeel hiervan is echter wel, dat de uitkomsten van sinds 2005 nu niet meer goed vergeleken kunnen worden met die van eerdere Rotterdamse Omnibusenquêtes.
In de huidige formulering luidt de Problemenvraag nu: 'Wat zijn de belangrijkste problemen in Rotterdam die met voorrang moeten worden aangepakt?'. Figuur 1.1 laat de uitkomsten zien.

Figuur 1.1: De drie belangrijkste problemen in Rotterdam die met voorrang moeten worden aangepakt; Omnibusenquêtes 2005-2009.

Belangrijkste problemen	2005	2006	2007	2008	2009
Criminaliteit / sociale onveiligheid	63%	59%	49%	48%	51%
Drugsproblematiek	10% +	8% +	8% +	7% +	4% +
Totaal Criminaliteit en drugsoverlast	68%	63%	53%	52%	53%
Jeugdproblematiek	19%	23%	22%	27%	25%
Overige overlast	3%	4%	6%	5%	6%
Problematiek bevolkingsamenstelling	13%	12%	9%	8%	8%
Mentaliteit van de mensen	7% +	7% +	9% +	7% +	8% +
Totaal Bevolking(-samenstelling)	19%	19%	17%	14%	15%
Vervuiling / vernieling openbare ruimte[1]	32%	29%	32%	29%	30%
Verwaarlozing openbaar groen	2% +	1% +	2% +	1% +	1% +
Totaal Vervuiling en beheer openbare ruimte	33%	30%	34%	29%	31%
Kwantiteit / kwaliteit openbaar groen	3%	4%	5%	6%	5%
Kwantiteit / kwaliteit speelgelegenheid	1%	1%	1%	2%	2%
Verkeersproblematiek	16%	13%	17%	20%	18%
Parkeerproblematiek	12%	10%	10%	12%	11%
Bereikbaarheidsproblematiek autoverkeer	3%	2%	4%	3%	4%
Verkeerde verkeersmaatregelen	0% +	2% +	3% +	0% +	1% +
Totaal Verkeersproblematiek	29%	25%	31%	32%	31%
Woningproblematiek	10%	9%	9%	8%	8%
Verpaupering / verloedering wijken	5%	6%	9%	7%	7%
Verkeerde stedenbouwkundige plannen	1%	1%	2%	2%	3%
Werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, armoede e.d.	6%	14%	9%	7%	7%
Kwantiteit / kwaliteit overige voorzieningen	4%	7%	13%	14%	15%
Overige problemen	15%	15%	12%	14%	12%
w.o.: luchtvervuiling, milieu	2%	3%	8%	7%	5%
gemeente / overheid algemeen	3%	3%	3%	3%	4%

[1]): Inclusief verwaarlozing schoonhouden / onderhoud openbare ruimte.

De belangrijkste problemen liggen traditiegetrouw op het vlak van criminaliteit en drugsoverlast; in totaal noemt dit jaar 53% iets op dat terrein. Daarna volgen de verkeersproblematiek en de vervuiling en het beheer van de openbare ruimte (allebei 31%) en de jeugdproblematiek (25%).
Problemen op het gebied van milieu lijken in deze rubricering slechts in zeer bescheiden mate voor te komen: slechts 5% van de Rotterdammers noemt luchtvervuiling en/of milieu in algemene termen; in de gehanteerde rubricering ondergebracht bij de restcategorie 'Overige problemen'. Het begrip 'milieuproblemen' was in de oude rubricering echter veel ruimer gehanteerd: vervuiling en hondenpoep en -overlast vielen hier namelijk ook onder. In de nieuwe rubricering zijn vervuiling en verwaarlozing van de openbare ruimte apart als een categorie opgenomen, en deze categorie wordt door 30% genoemd. Onder deze categorie 'vervuiling / verwaarlozing openbare ruimte' valt in de nieuwe rubricering ook het schoonhouden en het onderhoud van de openbare ruimte, maar ook honden- en vogelpoep, onkruidbestrijding en alle problemen met betrekking tot de diverse vormen van afvalinzameling.
De 5% voor 'Luchtvervuiling, milieu' betekent een lichte verdere daling ten opzichte van 2007 (8%) en 2008 (7%).

Er zijn niet echt bevolkingsgroepen die in de nu gehanteerde rubricering substantieel vaker dan gemiddeld 'milieu' als met voorrang aan te pakken probleem noemen, al is er wel een oplopend verband te zien met het opleidingsniveau (van 3% bij laag opgeleiden tot 8% bij hoog opgeleiden) en met het huishoudensinkomen (van 4% bij de sociale minima tot 8% bij boven-modaal) en een aflopend verband met de leeftijd (van 7% bij jongeren tot 3% bij bejaarden). Met de mate van interesse in de lokale politiek is er dit jaar geen verband.
In het noordwestelijk deel van de stad noemt 7% 'milieu' als met voorrang aan te pakken probleem, in de stedelijke kern eveneens 7%, in het noordoostelijk deel 4% en in het zuidelijk deel 2%.

1.2 De grootste milieuproblemen in Rotterdam

Net als in de eerdere Omnibusenquêtes met milieuvragen is in het enquêtegedeelte met specifieke vragen over het milieu gevraagd, wat de Rotterdammers de drie grootste milieuproblemen in Rotterdam vinden. Daartoe werden veertien milieuproblemen voorgelegd, met de vraag daarbij aan te geven welke men het grootste, het één-na-grootste en het twee-na-grootste vond. De voorgelegde reeks milieuproblemen is vergeleken met vorige keer uitgebreid met twee nieuwe milieuproblemen: 'risico op overstromingen' en 'bijdrage stad, haven en industrie aan broeikaseffect (CO_2)'. In jaren daarvóór verschilde deze reeks zo sterk met die van de afgelopen twee metingen dat een rechtstreekse vergelijking met eerdere uitkomsten niet goed mogelijk is.

In figuur 1.2 is aangegeven hoe deze vraag bij de afgelopen twee metingen beantwoord is. Daartoe is ook per probleem een gemiddelde score bepaald, waarbij als volgt te werk is gegaan. Als iemand het probleem als grootste probleem had genoemd, zijn aan dat probleem drie "punten" toegekend, als iemand het als één-na-grootste had genoemd twee punten, als iemand het als twee-na-grootste had genoemd één punt, en anders nul punten. De gemiddelde scores van ieder probleem zijn tevens in figuur 1.2 opgenomen, terwijl de volgorde van de problemen in deze figuur op de score in het betreffende jaar is gebaseerd. Het in de figuur eerstgenoemde probleem is daarmee het in dat jaar volgens de Rotterdammers grootste probleem, enzovoorts.

‘Rommel op straat en hondenpoep’ was altijd al het grootste probleem: het werd van oudsher het meest als grootste probleem genoemd, het werd (meestal als enige) door meer dan de helft van de Rotterdammers bij de drie grootste problemen genoemd, én het had telkens veruit de hoogste score[2]. In 2005 en 2007 was de afstand tot het één-na-grootste probleem, ‘Luchtvervuiling’, echter wel flink geslonken. Dit jaar is die afstand weer flink toegenomen: de vuile straat wordt iets vaker genoemd, en luchtvervuiling (nog wel nummer twee op de ranglijst) een stuk minder vaak. Behalve luchtvervuiling hebben ook de meeste andere problemen dit jaar een lagere score. Dat komt deels doordat er dit jaar twee problemen méér voorgelegd zijn, maar ook doordat dit jaar wat minder vaak dan vorig jaar méér dan één probleem als grootste, één-na-grootste of twee-na-grootste probleem aangekruist is[3].

Figuur 1.2: De drie grootste milieuproblemen in Rotterdam; Omnibusenquêtes 2007-2009.

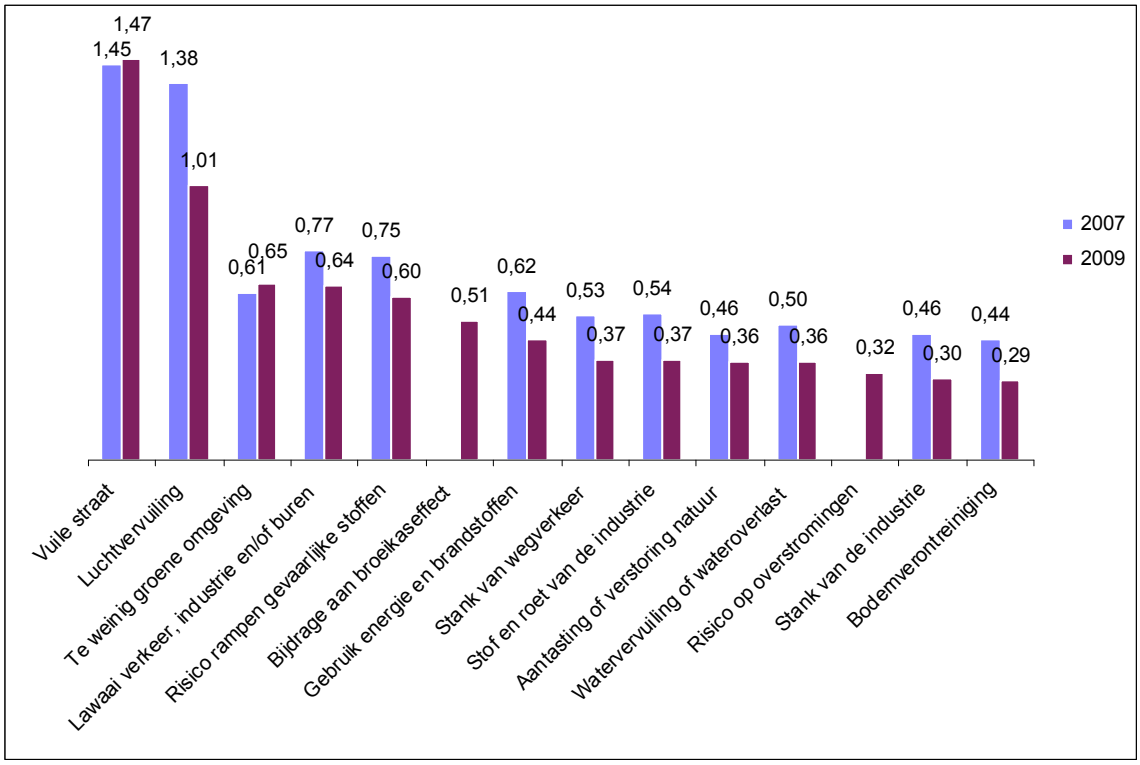

Grootste milieuproblemen 2007	Grootste probleem	Eén-na-grootste probleem	Twee-na-grootste probleem	Niet genoemd	Gemiddelde score[1]
Vuile straat (rommel en hondenpoep)	34%	15%	11%	39%	1,45
Luchtvervuiling	30%	18%	12%	40%	1,38
Lawaai van verkeer, industrie en/of buren	12%	15%	10%	62%	0,77
Risico op rampen met gevaarlijke stoffen	15%	11%	9%	65%	0,75
Hoog gebruik van energie en vervuilende brandstoffen	12%	9%	10%	70%	0,62
Te weinig groene omgeving	8%	12%	12%	68%	0,61
Stof en roet van de industrie	10%	9%	6%	75%	0,54
Stank van wegverkeer	9%	10%	7%	74%	0,53
Watervervuiling of wateroverlast	9%	7%	8%	76%	0,50
Aantasting of verstoring van planten en dieren in de natuur	7%	10%	6%	78%	0,46
Stank van de industrie	8%	9%	6%	78%	0,46
Bodemverontreiniging	8%	7%	5%	79%	0,44

->

Idem 2009	Grootste probleem	Eén-na-grootste probleem	Twee-na-grootste probleem	Niet genoemd	Gemiddelde score[1]
Vuile straat (rommel en hondenpoep)	37%	12%	12%	39%	1,47
Luchtvervuiling	20%	15%	12%	53%	1,01
Te weinig groene omgeving	9%	13%	12%	66%	0,65
Lawaai van verkeer, industrie en/of buren	10%	13%	9%	68%	0,64
Risico op rampen met gevaarlijke stoffen	12%	9%	7%	73%	0,60
Bijdrage stad, haven en industrie aan broeikaseffect (CO_2)[2]	8%	9%	8%	75%	0,51
Hoog gebruik van energie en vervuilende brandstoffen	7%	7%	8%	78%	0,44
Stank van wegverkeer	5%	8%	7%	80%	0,37
Stof en roet van de industrie	5%	8%	5%	82%	0,37
Aantasting of verstoring van planten en dieren in de natuur	5%	8%	6%	81%	0,36
Watervervuiling of wateroverlast	6%	7%	6%	82%	0,36
Risico op overstromingen[2]	6%	5%	6%	84%	0,32
Stank van de industrie	4%	6%	5%	85%	0,30
Bodemverontreiniging	5%	5%	5%	86%	0,29

[1]): Drie punten als het probleem als grootste werd genoemd, twee als het als één-na-grootste werd genoemd en één als het als twee-na-grootste werd genoemd.
[2]): Nieuw: in 2007 nog niet opgenomen in de voorgelegde reeks milieuproblemen.

Het grootste milieuprobleem is volgens de Rotterdammers, zoals gezegd, de vuile straat (rommel en hondenpoep): dit probleem wordt het vaakst als grootste probleem genoemd (door 37%), en het heeft ook de hoogste gemiddelde score (1,47). Daarna volgt luchtvervuiling: door 20% als grootste probleem genoemd, en met een score van 1,01. De andere milieuproblemen volgen net als bij vorige metingen op grote afstand.
Het hoogst van de andere problemen scoren (in volgorde van gemiddelde score) de te weinig groene omgeving (met een score van 0,65 gestegen van de zesde naar de derde plaats), lawaai van verkeer, industrie en/of buren (0,64) en het risico op rampen met gevaarlijke stoffen (0,60). Daarna volgen de bijdrage van stad, haven en industrie aan het broeikaseffect (0,51; dit jaar voor het eerst als antwoordmogelijkheid opgenomen), hoog gebruik van energie en vervuilende brandstoffen (0,44), stank van wegverkeer (0,37), stof en roet van de industrie (eveneens 0,37), aantasting of verstoring van planten en dieren in de natuur (0,36), watervervuiling of -overlast (eveneens 0,36), het risico op overstromingen (0,32; dit jaar voor het eerst als antwoordmogelijkheid opgenomen), stank van de industrie (0,30) en bodemverontreiniging (0,29).

Deze uitkomsten sluiten ook aan bij een aantal andere uitkomsten uit de Omnibusenquête 2009. Zo bleken elders in de enquête de grootste ergernissen wat betreft (niet) schoon-zijn van stad en buurt vuil op straat (bijvoorbeeld: afval, papier, kauwgum; 41%) en hondenpoep op straat (34%). En de lichte afname van de luchtvervuilingproblematiek was elders in de Omnibusenquête bij vragen over verkeershinder ook te constateren: de hinder van stank van auto's blijkt de laatste twee jaar weer flink afgenomen[4]. Over luchtvervuiling door verkeer was een paar jaar geleden even veel (overigens vooral ook landelijke) publiciteit.

In figuur 1.3 zijn voor de verschillende deelgebieden de gemiddelde scores opgenomen, zodat kan worden gezien wat per deelgebied de grootste milieuproblemen worden gevonden en welke volgorde per deelgebied geldt.
In het noordwestelijk deel van de stad wordt 'luchtvervuiling' het belangrijkste milieuprobleem gevonden, nog vóór 'vuile straat'; maar verder zijn de verschillen niet spectaculair, en geldt overal wel ongeveer de zelfde rangorde. In het bijzonder zijn 'vuile straat' en 'luchtvervuiling' overal met afstand de twee grootste milieuproblemen.

Figuur 1.3: De drie grootste milieuproblemen in Rotterdam per deelgebied: gemiddelde scores[1]; Omnibusenquête 2009.

Grootste milieuproblemen	Noordwestelijk	Noordoostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Vuile straat	1,12	1,47	1,56	1,42	1,47
Luchtvervuiling	1,29	1,11	0,93	0,92	1,01
Te weinig groene omgeving	0,71	0,58	0,68	0,58	0,65
Lawaai van verkeer, industrie, buren	0,69	0,60	0,60	0,74	0,64
Risico rampen gevaarlijke stoffen	0,46	0,71	0,51	0,82	0,60
Bijdrage aan broeikaseffect (CO_2)	0,41	0,69	0,42	0,61	0,51
Hoog gebruik energie etc.	0,36	0,52	0,40	0,50	0,44
Stank van wegverkeer	0,37	0,38	0,35	0,40	0,37
Stof en roet van de industrie	0,43	0,38	0,30	0,50	0,37
Aantasting of verstoring natuur	0,34	0,47	0,27	0,52	0,36
Watervervuiling of wateroverlast	0,35	0,43	0,30	0,48	0,36
Risico op overstromingen	0,26	0,39	0,25	0,49	0,32
Stank van de industrie	0,34	0,33	0,23	0,44	0,30
Bodemverontreiniging	0,27	0,37	0,20	0,46	0,29

[1]): Drie punten als het probleem als grootste werd genoemd, twee als het als één-na-grootste werd genoemd en één als het als twee-na-grootste werd genoemd.

Het beeld voor verschillende bevolkingsgroepen

In figuur 1.4 zijn de gemiddelde scores ook opgenomen voor verschillende bevolkingsgroepen, opdat kan worden bezien in hoeverre verschillende “soorten” Rotterdammers verschillende problemen het grootst vinden. Daarbij zijn de scores geïndexeerd op ‘gemiddelde = 100’. Een index van bijvoorbeeld 104 betekent dus dat het betreffende probleem bij de betreffende bevolkingsgroep een 4% hogere score had dan bij de totale Rotterdamse bevolking; zulke mensen vinden het betreffende probleem dus relatief iets vaker een groot probleem.
Men dient zich hierbij wel te realiseren dat ‘relatief vaker’ bij een weinig genoemd milieuprobleem nog niet ‘vaak’ hoeft te zijn: er is immers geïndexeerd op de gemiddelde score *van het probleem*, en méér dan gemiddeld ten opzichte van een lage gemiddelde score hoeft nog niet hóóg te zijn; zie de opmerking onder de figuur!

Figuur 1.4: De drie grootste milieuproblemen in Rotterdam naar bevolkingsgroep: gemiddelde scores ten opzichte van het totaal (met alle Rotterdammers = 100); Omnibusenquête 2009.

Grootste milieuproblemen	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autochtonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Vuile straat	104	96	97	111	97	107	99
Luchtvervuiling	93	105	100	95	104	88	107
Te weinig groene omgeving	146	113	90	75	97	105	107
Lawaai van verkeer, industrie, buren	94	100	104	96	96	110	97
Risico rampen gevaarlijke stoffen	84	88	101	125	97	106	102
Bijdrage aan broeikaseffect (CO_2)	136	89	101	99	99	102	105
Hoog gebruik energie etc.	104	89	107	105	93	111	116
Stank van wegverkeer	87	92	106	109	91	118	113
Stof en roet van de industrie	67	98	110	102	100	97	109
Aantasting of verstoring natuur	97	83	103	125	99	95	123
Watervervuiling of wateroverlast	62	99	102	115	85	129	118
Risico op overstromingen	81	81	105	131	84	139	101
Stank van de industrie	67	96	96	130	93	120	93
Bodemverontreiniging	65	77	112	134	93	111	119

->

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Vuile straat	105	96	103	98	109	90	109
Luchtvervuiling	96	103	104	105	77	93	103
Te weinig groene omgeving	109	93	177	104	77	103	80
Lawaai van verkeer, industrie, buren	103	98	119	95	123	112	96
Risico rampen gevaarlijke stoffen	102	99	114	91	109	89	116
Bijdrage aan broeikaseffect (CO_2)	101	99	122	100	101	97	93
Hoog gebruik energie etc.	108	94	87	99	90	109	101
Stank van wegverkeer	107	95	116	95	110	85	107
Stof en roet van de industrie	113	90	86	99	95	112	97
Aantasting of verstoring natuur	110	93	79	93	83	110	114
Watervervuiling of wateroverlast	104	97	79	92	88	111	115
Risico op overstromingen	108	94	88	82	108	105	130
Stank van de industrie	107	95	74	88	119	95	118
Bodemverontreiniging	114	90	72	94	82	79	125

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel
Vuile straat	108	102	96	76	100	106	97
Luchtvervuiling	87	100	114	128	110	93	92
Te weinig groene omgeving	92	97	112	110	89	105	90
Lawaai van verkeer, industrie, buren	109	100	96	108	94	94	116
Risico rampen gevaarlijke stoffen	122	112	78	76	119	86	137
Bijdrage aan broeikaseffect (CO_2)	112	113	86	81	136	83	119
Hoog gebruik energie etc.	104	108	94	82	118	92	114
Stank van wegverkeer	127	112	74	99	103	95	107
Stof en roet van de industrie	108	120	81	116	103	81	135
Aantasting of verstoring natuur	116	129	66	92	128	75	143
Watervervuiling of wateroverlast	124	122	67	96	121	82	132
Risico op overstromingen	137	106	69	80	121	78	151
Stank van de industrie	130	126	62	111	111	75	145
Bodemverontreiniging	147	120	51	93	127	68	159

Leesvoorbeeld: linksboven: Rotterdammers van 16 tot 25 jaar geven 'vuile straat' een 4% hogere score dan de gemiddelde Rotterdammer; zij vinden dit dus kennelijk in nóg iets sterkere mate een groot milieuprobleem dan andere Rotterdammers. (En de gemiddelde score voor dit probleem is bij 16- tot 25-jarigen dus (104/100) x 1,47 = 1,54.)

Doordat geïndexeerd is op de gemiddelde score *van het probleem*, hoeft een hoge index nog geen hoge score te betekenen. Bejaarden noemen bijvoorbeeld het in de onderste regel opgenomen 'Bodemverontreiniging' weliswaar veel vaker dan anderen (index = 134; de hoogste index bij bejaarden!), maar de score is voor dit probleem bij bejaarden toch slechts (134/100) x 0,29 = 0,39; veel lager dan bijvoorbeeld die voor het in de bovenste regel opgenomen 'Vuile straat': (111/100) x 1,47 = 1,63! 'Bodemverontreiniging' had immers in totaal maar een heel lage gemiddelde score (0,29).

De belangrijkste verschillen per milieuprobleem (scores die méér dan 10% afwijken van het gemiddelde):

- *Vuile straat (rommel en hondenpoep):*
  In nog sterkere mate dan anderen vinden bejaarden vuile straten (rommel en hondenpoep) een groot milieuprobleem. Relatief veel minder vaak wordt dit probleem genoemd in het noordwestelijk deel van de stad.
- *Luchtvervuiling:*
  Luchtvervuiling is voor niet-westerse allochtonen een minder groot milieuprobleem dan voor andere Rotterdammers, en wordt in sterkere mate een groot milieuprobleem gevonden naarmate men hoger opgeleid is. Vooral in het noordwestelijk deel van de stad wordt luchtvervuiling vaak genoemd.
- *Te weinig groene omgeving:*
  Jongeren (c.q. scholieren/studenten) en hoog opgeleiden noemen relatief vaker 'te weinig groene omgeving'. Verder wordt dit minder genoemd naarmate men ouder is. Geografisch gezien wordt dit in het noordwestelijk deel van de stad het meest, en in het noordoostelijk en zuidelijk deel het minst genoemd.

- *Lawaai van verkeer, industrie en/of buren:*
  Lawaai van verkeer, industrie en/of buren wordt vaker als een groter milieuprobleem ervaren door Rotterdammers buiten het arbeidsproces (hoewel: niet door bejaarden!). En in het zuidelijk deel van de stad wordt dit probleem een stuk vaker genoemd dan elders.
- *Risico op rampen met gevaarlijke stoffen:*
  Het risico op rampen met gevaarlijke stoffen wordt in sterke mate vaker als een groot milieuprobleem ervaren naarmate men ouder is. Daarnaast is er een sterk omgekeerd verband met het opleidingsniveau: laag opgeleiden noemen dit probleem veel vaker, en hoog opgeleiden veel minder vaak. Geografisch gezien maakt men zich hier relatief het meest zorgen over in het zuidelijk deel van de stad, maar ook in het noordoostelijk deel zijn de zorgen hierover méér dan gemiddeld; in de stedelijke kern, en in nog sterkere mate in het noordwestelijk deel zijn de zorgen hierover juist mínder dan gemiddeld.
- *Bijdrage stad, haven en industrie aan het broeikaseffect (CO_2):*
  Jongeren maken zich méér dan gemiddeld zorgen om het broeikaseffect; hoog opgeleiden minder dan gemiddeld.
- *Hoog gebruik van energie en vervuilende brandstoffen:*
  Hoog gebruik van energie en vervuilende brandstoffen wordt door bejaarden en laag allochtonen vaker een groot milieuprobleem gevonden.
- *Stank van wegverkeer:*
  Stank van wegverkeer wordt vaker als een milieuprobleem gezien naarmate men ouder is, en relatief minder door allochtonen. Ook is er een aflopend verband met het opleidingsniveau. De verschillen per deel van de stad zijn niet groot.
- *Stof en roet van de industrie:*
  Stof en roet van de industrie worden door jongeren relatief weinig als een milieuprobleem gezien. Middelbaar opgeleiden zitten hier relatief vaker mee, en hoog opgeleiden relatief minder vaak. In het zuidelijk deel van de stad wordt dit probleem relatief veel genoemd; in de stedelijke kern relatief het minst.
- *Aantasting of verstoring van planten en dieren in de natuur:*
  Aantasting of verstoring van planten en dieren in de natuur wordt relatief vaker door bejaarden genoemd, en vaker door laag, maar vooral vaker door middelbaar opgeleiden, en veel minder vaak door hoog opgeleiden. In het zuidelijk en noordoostelijk deel van de stad noemt men dit relatief vaker, en in de stedelijke kern relatief minder vaak.
- *Watervervuiling of wateroverlast:*
  Watervervuiling of wateroverlast wordt relatief vaker genoemd naarmate men ouder is, en relatief vaker door allochtonen dan door autochtonen. Ook is er een sterk afnemend verband met het opleidingsniveau. In het noordoostelijk, maar vooral in het zuidelijk deel van de stad wordt dit relatief vaker genoemd, en elders relatief minder vaak.
- *Risico op overstromingen:*
  Voor het risico op overstromingen geldt het zelfde beeld.
- *Stank van de industrie:*
  Stank van de industrie wordt wat vaker genoemd naarmate men ouder is en naarmate men minder hoog opgeleid is. In het zuidelijk deel van de stad wordt dit vaker, en in de stedelijke kern minder vaak genoemd.
- *Bodemverontreiniging:*
  Bodemverontreiniging tenslotte (in totaal het minst genoemde probleem) wordt nog het meest genoemd door bejaarden c.q. gepensioneerden. Ook hier is een afnemend verband te zien met het opleidingsniveau. In het zuidelijk deel van de stad wordt dit nog het meest als een probleem gezien; in de stedelijke kern is het helemáál nauwelijks een item.

1.3 Samenvatting

Sinds de Omnibusenquête van 2005 wordt de ("open") vraag naar de drie belangrijkste problemen in Rotterdam op een iets andere wijze geformuleerd, en worden de gegeven antwoorden ook op een wat andere wijze gerubriceerd. De hoge score van de categorie 'milieu' vroeger is nu vooral terug te vinden bij die van de categorie 'vervuiling en verwaarlozing van de openbare ruimte'. Problemen op het terrein van luchtvervuiling en milieu worden dit jaar door 5% genoemd; een lichte verdere daling ten opzichte van 2007 (8%) en 2008 (7%). Naarmate men jonger is, hoger opgeleid is en een hoger inkomen heeft, noemt men luchtvervuiling en milieu vaker bij de problemen in de stad die met voorrang moeten worden aangepakt.
Specifiek gevraagd naar de grootste milieuproblemen in Rotterdam, noemt de Rotterdammer net als in de voorgaande jaren de vuile straat (rommel op straat en hondenpoep) het grootste probleem. Daarna volgt luchtvervuiling (in het noordwestelijke deel van de stad het meest genoemd), en de andere milieuproblemen volgen net als bij vorige metingen op grote afstand; te beginnen met: te weinig groene omgeving, lawaai van verkeer, industrie en/of buren, het risico op rampen met gevaarlijke stoffen en de bijdrage van stad, haven en industrie aan het broeikaseffect.

Noten

1. Zie: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Rotterdammers over het milieu 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005*; Rotterdam, augustus 2005: paragraaf 1.1.

2. In de periode 1995-2005 werd de vraag naar de drie grootste milieuproblemen als volgt beantwoord:

Grootste milieuproblemen	Grootste probleem					Eén-na-grootste probleem					Twee-na-grootste probleem				
	'95	'97	'99	'01	'05	'95	'97	'99	'01	'05	'95	'97	'99	'01	'05
Rommel op straat en hondenpoep	41%	41%	39%	42%	32%	18%	17%	18%	15%	16%	14%	14%	15%	14%	15%
Luchtvervuiling	13%	14%	14%	12%	24%	15%	13%	13%	12%	16%	14%	14%	16%	12%	11%
Aantasting van groen	5%	7%	11%	14%	10%	14%	13%	20%	20%	16%	15%	15%	17%	18%	13%
Lawaaioverlast	12%	12%	9%	9%	9%	11%	13%	13%	14%	13%	8%	11%	10%	12%	12%
Milieubelasting door verkeer	4%	7%	7%	6%	10%	7%	9%	7%	8%	10%	8%	10%	9%	10%	10%
Risico door industriële bedrijven	7%	9%	9%	10%	10%	6%	8%	7%	7%	8%	7%	7%	8%	9%	9%
Watervervuiling	4%	4%	3%	5%	5%	9%	7%	9%	10%	9%	9%	7%	7%	8%	6%
Stankoverlast	4%	4%	3%	4%	3%	7%	8%	6%	6%	7%	7%	6%	6%	6%	6%
Te hoog energieverbruik	--	--	--	--	5%	--	--	--	--	5%	--	--	--	--	5%
Bodemverontreiniging	6%	4%	4%	3%	4%	7%	5%	5%	5%	4%	6%	5%	5%	5%	5%
Anders	2%	1%	1%	2%	1%	1%	1%	1%	1%	0%	2%	2%	2%	1%	1%

	Niet genoemd					Gemiddelde score[1]				
	'95	'97	'99	'01	'05	'95	'97	'99	'01	'05
Rommel op straat en hondenpoep	28%	27%	28%	29%	37%	1,75	1,84	1,67	1,70	1,43
Luchtvervuiling	58%	59%	57%	64%	50%	0,85	0,87	0,85	0,71	1,14
Aantasting van groen	66%	64%	52%	49%	60%	0,59	0,67	0,90	0,98	0,77
Lawaaioverlast	69%	64%	68%	64%	66%	0,66	0,76	0,64	0,69	0,64
Milieubelasting door verkeer	81%	74%	77%	77%	70%	0,42	0,51	0,44	0,43	0,59
Risico door industriële bedrijven	81%	77%	77%	74%	74%	0,39	0,51	0,46	0,54	0,54
Watervervuiling	79%	83%	82%	78%	80%	0,38	0,33	0,32	0,42	0,37
Stankoverlast	83%	82%	86%	84%	84%	0,32	0,35	0,26	0,30	0,29
Te hoog energieverbruik	--	--	--	--	86%	--	--	--	--	0,28
Bodemverontreiniging	81%	86%	86%	86%	87%	0,38	0,28	0,26	0,25	0,26
Anders	95%	96%	96%	96%	98%	0,10	0,07	0,08	0,08	0,04

[1]): Drie punten als het probleem als grootste werd genoemd, twee als het als één-na-grootste werd genoemd en één als het als twee-na-grootste werd genoemd.

3. Gemiddeld werd 1,5 keer een probleem als grootste aangemerkt, 1,4 keer een probleem als één-na-grootste en 1,2 keer een als twee-na-grootste. In 2007 was dat 1,8 respectievelijk 1,4 respectievelijk 1,1 keer.

4. Zie: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Rotterdammers over het verkeer 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009*; Rotterdam, juli 2009: paragraaf 5.3.

2. HET BELANG

2.1 Het belang van verschillende milieuproblemen

In vorige Omnibusenquêtes met vragen over milieu werd ook altijd eerst gevraagd hoe belangrijk men een schoon milieu in Rotterdam vond; slechts een enkeling vond dan telkens een schoon milieu 'niet zo belangrijk', 'onbelangrijk' of zelfs 'totaal onbelangrijk'. Het zelfde gold toen in 2005 deze vraag wat verder werd gedifferentieerd door hiernaar te vragen over een vijftal milieuonderwerpen: een goed milieu in het algemeen, natuur (bijvoorbeeld behoud van planten- en diersoorten), gezondheid (bijvoorbeeld luchtkwaliteit), woonomgeving (bijvoorbeeld groen in de wijk, rust, schone omgeving) en veiligheid (bijvoorbeeld vuurwerkopslag, vervoer chemicaliën). Sinds de Omnibusenquête van 2007 is daarom een iets andere invalshoek gekozen: gevraagd wordt nu, hoe belangrijk men de milieu*onderwerpen* vindt die ook (daarna) geformuleerd in de vorm van een probleem zijn opgesomd bij de vraag wat men de drie grootste milieuproblemen in Rotterdam vindt. (De vraag die in paragraaf 1.2 besproken is.)

Bij de vraag "hoe belangrijk de volgende milieuonderwerpen voor u" zijn, kiest echter nog steeds bijna niemand de opties 'onbelangrijk en 'totaal onbelangrijk'. 'Milieu' is in die zin kennelijk een onderwerp waar men niet "tegen" kan zijn.
Bijna alle milieuonderwerpen worden door meer dan veertig procent van de Rotterdammers als 'heel belangrijk' beschouwd, en slechts enkele onderwerpen worden door (iets) meer dan tien procent van de Rotterdammers "niet (zo) belangrijk" gevonden. Overigens was dit beeld vorige keer nóg extremer.

Figuur 2.1: Belang van een schoon milieu; Omnibusenquêtes 2007-2009.

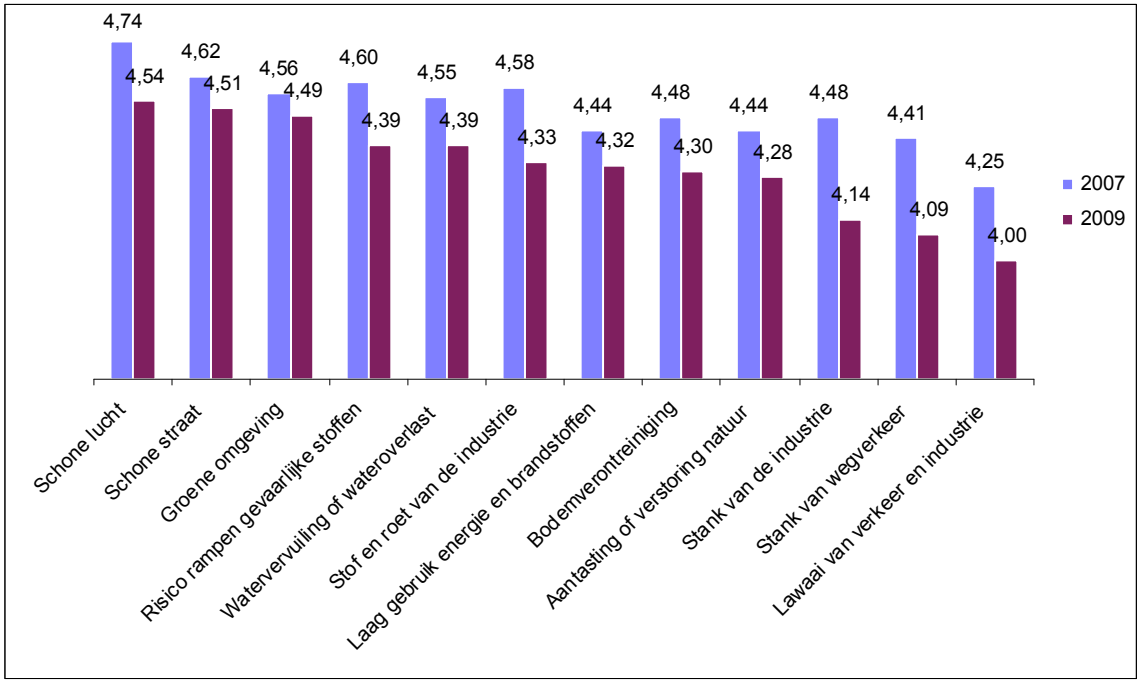

->

Hoe belangrijk is een schoon milieu in Rotterdam voor u? 2007	Heel belangrijk	Belangrijk	Niet (zo) belangrijk	Onbelangrijk	Totaal onbelangrijk	Score[1]
Schone lucht	77%	22%	1%	0%	0%	4,74
Risico op rampen met gevaarlijke stoffen	67%	26%	6%	1%	0%	4,60
Schone straat	65%	33%	2%	0%	0%	4,62
Stof en roet van de industrie	65%	29%	5%	1%	0%	4,58
Groene omgeving	62%	34%	4%	1%	0%	4,56
Watervervuiling of wateroverlast	60%	36%	3%	1%	0%	4,55
Bodemverontreiniging	57%	35%	6%	1%	0%	4,48
Stank van de industrie	56%	38%	5%	1%	0%	4,48
Aantasting / verstoring planten en dieren natuur	54%	38%	7%	1%	1%	4,44
Laag gebruik energie, vervuilende brandstoffen	53%	40%	7%	1%	0%	4,44
Stank van wegverkeer	50%	43%	7%	1%	0%	4,41
Lawaai van verkeer en industrie	41%	45%	12%	2%	0%	4,25

Idem 2009	Heel belangrijk	Belangrijk	Niet (zo) belangrijk	Onbelangrijk	Totaal onbelangrijk	Score[1]
Schone lucht	61%	34%	4%	1%	0%	4,54
Schone straat	58%	37%	2%	1%	1%	4,51
Groene omgeving	57%	36%	5%	1%	1%	4,49
Risico op rampen met gevaarlijke stoffen	53%	36%	9%	1%	1%	4,39
Watervervuiling of wateroverlast	48%	45%	6%	1%	0%	4,39
Stof en roet van de industrie	47%	41%	10%	1%	1%	4,33
Laag gebruik energie, vervuilende brandstoffen	45%	43%	10%	1%	1%	4,32
Bodemverontreiniging	43%	46%	10%	1%	0%	4,30
Aantasting / verstoring planten en dieren natuur	44%	43%	11%	2%	1%	4,28
Stank van de industrie	36%	47%	15%	2%	1%	4,14
Stank van wegverkeer	32%	49%	16%	2%	1%	4,09
Lawaai van verkeer en industrie	28%	49%	19%	3%	1%	4,00

[1]): Vijf punten als het 'heel belangrijk' is, vier bij 'belangrijk', drie bij 'niet (zo) belangrijk', twee bij 'onbelangrijk' en één bij 'totaal onbelangrijk'.

Schone lucht is van het meeste belang voor de Rotterdammers, gevolgd door een schone straat en een groene omgeving. Het minst van belang zijn lawaai van verkeer en industrie, stank van wegverkeer en stank van de industrie. Het zou kunnen dat de Rotterdammers deze vormen van hinder in een (realistische) relatie zien tot het wonen in een grote en belangrijke havenstad als Rotterdam, maar het eigen belang en de ervaring met deze vormen van hinder zullen hier zeker ook een rol spelen.
Opvallend is de discrepantie tussen de hoge score van 'schone lucht' en de lage van 'stank van wegverkeer'.

In figuur 2.2 zijn de uitkomsten in de vier deelgebieden van Rotterdam met elkaar vergeleken.

Figuur 2.2: Belang van een schoon milieu naar deelgebieden; gemiddelde score[1]; Omnibus-enquête 2009.

Hoe belangrijk is een schoon milieu in Rotterdam voor u?	Noordwestelijk deel	Noordoostelijk deel	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Heel Rotterdam
Schone lucht	4,55	4,62	4,51	4,58	4,54
Schone straat	4,44	4,57	4,52	4,48	4,51
Groene omgeving	4,64	4,60	4,43	4,48	4,49
Risico op rampen met gevaarlijke stoffen	4,36	4,49	4,33	4,51	4,39
Watervervuiling of wateroverlast	4,45	4,51	4,32	4,43	4,39
Stof en roet van de industrie	4,45	4,41	4,27	4,35	4,33
Laag gebruik energie, vervuilende brandstoffen	4,38	4,39	4,29	4,33	4,32
Bodemverontreiniging	4,41	4,43	4,22	4,36	4,30
Aantasting / verstoring planten en dieren natuur	4,33	4,38	4,20	4,37	4,28
Stank van de industrie	4,31	4,19	4,08	4,17	4,14
Stank van wegverkeer	4,27	4,15	4,03	4,08	4,09
Lawaai van verkeer en industrie	4,19	4,03	3,98	3,95	4,00

[1]): Vijf punten als het 'heel belangrijk' is, vier bij 'belangrijk', drie bij 'niet (zo) belangrijk', twee bij 'onbelangrijk' en één bij 'totaal onbelangrijk'.

De stedelijke kern scoort in het algemeen steeds iets lager dan de andere gebieden: men vindt de milieuonderwerpen daar dus iets minder belangrijk dan in de andere delen van Rotterdam. Lawaai en stank scoren in het noordwestelijk deel van Rotterdam hoger dan in de anderen delen, en de groene omgeving scoort in dit deel van de stad het hoogst. Verder zijn de verschillen niet spectaculair.

2.2 Verschil tussen belang en probleem

Opvallend is dat de Rotterdammers eigenlijk alle onderwerpen belangrijk tot heel belangrijk vinden, maar milieuproblemen toch maar weinig noemen bij de belangrijkste problemen in Rotterdam die met voorrang moeten worden aangepakt (zie paragraaf 1.1). Daarnaast zijn er ook verschillen tussen de mate waarin men milieuonderwerpen *belangrijk* vindt (zie de vorige paragraaf) en de mate waarin ze een *probleem* vormen (paragraaf 1.2). Daar is overigens niets mis mee: men kan bijvoorbeeld een onderwerp belangrijk vinden en tevreden over de betreffende stand van zaken zijn, en dan is het onderwerp geen probleem! Andersom ("niet belangrijk, wel een probleem") lijkt wat moeilijker indenkbaar.
'Probleem' en 'belang' zijn ook twee verschillende dimensies. 'Belang' neigt wat meer naar een rationele benadering, er wordt over nagedacht ("wat is goed voor mijn gezondheid en mijn omgeving"). 'Probleem' lijkt een wat meer emotionele benadering te kennen, men benoemt de onderwerpen die men als storend beleeft ("voel ik me lekker in mijn woonomgeving?").

Als we de volgorden van de diverse milieuonderwerpen qua 'probleem' en qua 'belang' naast elkaar zetten en combineren, dan ontstaat een prioriteitenlijst zoals weergegeven in de kolommen van figuur 2.3. 'Schoon' is net als twee jaar geleden het belangrijkste item, gevolgd door 'groen', dat dit jaar in prioriteit is gestegen. Ook het risico op rampen met gevaarlijke stoffen is een belangrijk item. Stank van de industrie is volgens deze gecombineerde lijst het minst belangrijke item. Het beeld wordt iets vertroebeld doordat dit jaar aan de 'problemenlijst' twee problemen zijn toegevoegd die niet ook aan de 'belangrijkheidlijst' zijn toegevoegd (risico op overstromingen en bijdrage aan het broeikaseffect).

Figuur 2.3: Milieuonderwerpen qua prioriteit op basis van 'belangrijk' en 'probleem'; Omnibusenquêtes 2007-2009.

Hoe belangrijk is het volgende milieuonderwerp / Welke milieuonderwerpen zijn het grootste probleem? 2007	Positie op de 'belangrijkheidlijst'	Positie op de 'problemenlijst'	Gemiddelde positie (ongewogen)
Schone lucht	1	2	1,5
Schone straat	3	1	2,0
Risico op rampen met gevaarlijke stoffen	2	4	3,0
Stof en roet van de industrie	4	7	5,5
Groene omgeving	5	6	5,5
Watervervuiling of wateroverlast	6	9	7,5
Omvang gebruik van energie en vervuilende brandstoffen	10	5	7,5
Lawaai van verkeer en industrie	12	3	7,5
Bodemverontreiniging	7	13	9,5
Stank van de industrie	8	11	9,5
Aantasting of verstoring van planten en dieren in de natuur	9	10	9,5
Stank van wegverkeer	11	8	9,5

->

Idem 2009	Positie op de 'belangrijkheidlijst'	Positie op de 'problemenlijst'	Gemiddelde positie (ongewogen)
Schone lucht	1	2	1,5
Schone straat	2	1	1,5
Groene omgeving	3	3	3,0
Risico op rampen met gevaarlijke stoffen	4	5	4,5
Omvang gebruik van energie en vervuilende brandstoffen	7	7	7,0
Stof en roet van de industrie	6	9	7,5
Watervervuiling of wateroverlast	5	11	8,0
Lawaai van verkeer en industrie	12	4	8,0
Aantasting of verstoring van planten en dieren in de natuur	9	10	9,5
Stank van wegverkeer	11	8	9,5
Bodemverontreiniging	8	14	11,0
Stank van de industrie	10	13	11,5
Risico op overstromingen[1]	--	12	--
Bijdrage aan broeikaseffect (CO_2)[1]	--	6	--

[1]): Risico op overstromingen en de bijdrage van stad, haven en industrie aan het broeikaseffect zijn in 2009 toegevoegd aan de 'problemenlijst', maar niet aan de 'belangrijkheidlijst'.

Watervervuiling of wateroverlast, bodemverontreiniging en stof en roet van de industrie staan een stuk lager op de 'problemenlijst' dan op de 'belangrijkheidlijst'; over deze onderwerpen lijken de Rotterdammers dus relatief tevreden.

2.3 Samenvatting

In voorgaande Omnibusenquêtes bleek altijd dat bijna iedere Rotterdammer een schoon milieu in Rotterdam belangrijk of zelfs heel belangrijk vond. Dit jaar is deze vraag wat verder gedifferentieerd, maar ook zó worden bijna alle voorgelegde milieuonderwerpen door meer dan veertig procent van de Rotterdammers als 'heel belangrijk' beschouwd, en worden slechts enkele onderwerpen door (iets) meer dan tien procent 'niet zo belangrijk' gevonden. Schone lucht is van de hele reeks nog de allerbelangrijkste, gevolgd door een schone straat en een groene omgeving; lawaai van verkeer en industrie, stank van wegverkeer en stank van de industrie zijn relatief nog de minst belangrijke.
In een gecombineerde "ranglijst" van de aspecten 'belangrijk' en 'probleem' lijken schone lucht en een schone straat het belangrijkste item voor de Rotterdammers, gevolgd door een groene omgeving en het risico op rampen met gevaarlijke stoffen.

3. DE BEDREIGING

3.1 Algemeen

Sinds de Omnibusenquête 2005 wordt gevraagd, wie of wat de grootste negatieve invloed zou hebben op het Rotterdamse milieu in het algemeen. Op een zelfde manier als bij de vraag naar de grootste milieuproblemen in Rotterdam (zie paragraaf 1.2) wordt een aantal “probleem-veroorzakers” voorgelegd, met de vraag daarbij aan te geven welke de grootste, de één-na-grootste en de twee-na-grootste invloed zou hebben.

In figuur 3.1 is aangegeven hoe deze vraag in 2005, 2007 en 2009 beantwoord is.
Daartoe is ook weer per probleem een gemiddelde score bepaald, waarbij op de zelfde manier te werk is gegaan als bij de vraag naar de grootste milieuproblemen: als iemand een “probleem-veroorzaker” als grootste probleem had genoemd, zijn daaraan drie “punten” toegekend, enzovoorts. De gemiddelde scores zijn tevens in figuur 3.1 opgenomen, terwijl ook de volgorde in deze figuur telkens op deze scores is gebaseerd. Het eerstgenoemde heeft daarmee volgens de Rotterdammers de grootste negatieve invloed op het Rotterdamse milieu, enzovoorts.

Figuur 3.1: De drie grootste veroorzakers van milieuproblemen in Rotterdam in het algemeen; Omnibusenquêtes 2005-2009.

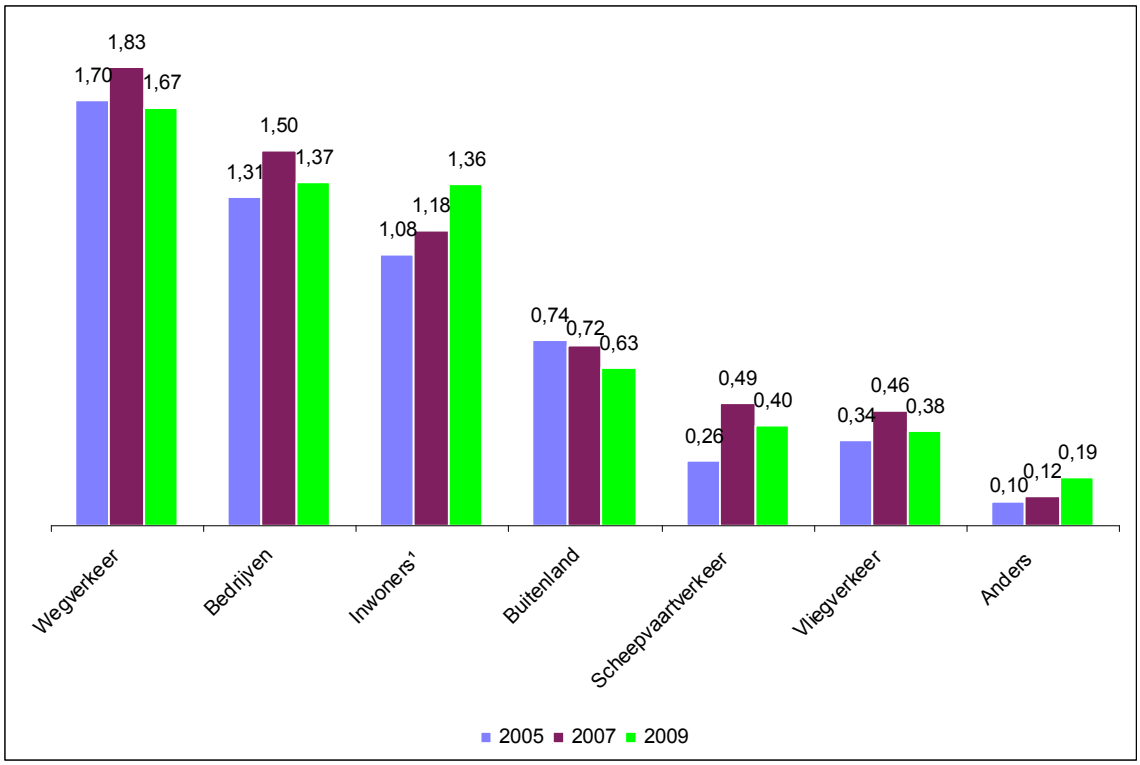

->

Grootste negatieve invloed op het Rotterdamse milieu, 2005	Grootste invloed	Eén-na-grootste invloed	Twee-na-grootste	Niet genoemd	Gemiddelde score[2]
Wegverkeer	34%	27%	14%	25%	1,70
Bedrijven	23%	22%	17%	38%	1,31
Consumenten[1]	18%	17%	20%	45%	1,08
Buitenland	12%	12%	16%	61%	0,74
Vliegverkeer	3%	8%	8%	80%	0,34
Scheepvaartverkeer	2%	6%	8%	84%	0,26
Anders	2%	1%	2%	95%	0,10

Idem 2007	Grootste invloed	Eén-na-grootste invloed	Twee-na-grootste	Niet genoemd	Gemiddelde score[2]
Wegverkeer	38%	28%	15%	20%	1,83
Bedrijven	26%	28%	18%	29%	1,50
Consumenten[1]	20%	18%	24%	39%	1,18
Buitenland	12%	11%	14%	63%	0,72
Scheepvaartverkeer	5%	10%	13%	72%	0,49
Vliegverkeer	6%	10%	10%	75%	0,46
Anders	3%	0%	2%	95%	0,12

Idem 2009	Grootste invloed	Eén-na-grootste invloed	Twee-na-grootste	Niet genoemd	Gemiddelde score[2]
Wegverkeer	30%	31%	15%	24%	1,67
Bedrijven	23%	25%	18%	34%	1,37
Inwoners[1]	28%	17%	20%	36%	1,36
Buitenland	9%	10%	15%	65%	0,63
Scheepvaartverkeer	5%	6%	11%	77%	0,40
Vliegverkeer	4%	7%	11%	78%	0,38
Anders	6%	0%	0%	93%	0,19

[1]): De term 'Consumenten' is in 2009 vervangen door 'Inwoners'.
[2]): Drie punten als de "probleemveroorzaker" als grootste werd genoemd, twee als 'ie als één-na-grootste werd genoemd en één als 'ie als twee-na-grootste werd genoemd.

In de enquête van 2007 hadden de Rotterdammers vaker veroorzakers van milieuproblemen aangewezen dan in die van 2005, waardoor de categorie 'niet genoemd' kleiner was geworden. Dit suggereerde dat steeds meer burgers zich een duidelijk mening aan het vormen waren omtrent de oorzaak van milieuproblemen. In de enquête van 2009 zijn echter weer minder vaak veroorzakers van milieuproblemen aangewezen. De uitkomsten zijn verder echter niet wezenlijk verschillend met die van 2007 en 2005.

Het wegverkeer heeft volgens de Rotterdammers nog steeds de grootste negatieve invloed op het Rotterdamse milieu. Bijna één op de drie vindt het wegverkeer de grootste probleemveroorzaker, en driekwart noemt het bij de drie grootste probleemveroorzakers. Daarmee is het wegverkeer het meest als grootste probleemveroorzaker genoemd, is het het meest genoemd, en heeft het de hoogste gemiddelde score. Na het wegverkeer volgen de bedrijven en de inwoners zelf. Met dat laatste noemen de Rotterdammers zichzelf dit jaar een stuk vaker dan voorheen, al kan dat ook komen doordat hier in vorige enquêtes 'consumenten' stond in plaats van 'inwoners'. 'Inwoners' is immers een ruimer begrip dan 'consumenten'. Het buitenland (overwaaiende luchtverontreiniging; lozingen in de Maas) volgt op gepaste afstand, en onderaan de ranglijst staan het scheepvaartverkeer en het vliegverkeer.

7% van de respondenten maakte bij deze vraag gebruik van de mogelijkheid hier zelf iets in eigen bewoordingen toe te voegen. Behalve dat men het niet wist, gebruikten sommigen daarbij ook formuleringen waarmee ongeveer het zelfde bedoeld werd als wat in de voorgedrukte antwoordmogelijkheden ook al bedoeld was, zoals met name industriële vervuiling (met met name Botlek,

Pernis, Shell en Maasvlakte als trefwoorden). In veel mindere mate noemde men ook bevolkingsconcentratie, verpaupering en onaangepaste buitenlanders, en het een en ander aan klein leed.

Ook in het deel van de Omnibusenquête waarin vragen over de verkeer en vervoer werden gesteld[1] bleek trouwens dat het verkeer door veel Rotterdammers als een probleem wordt gezien. 18% heeft veel hinder van de stank van auto's, en eveneens 18% van het geluid ervan. In totaal zegt slechts een minderheid van de Rotterdammers géén hinder te ondervinden van de stank en van het geluid van auto's. De hinder van stank van auto's is de afgelopen jaren wel afgenomen (figuur 3.2).

Figuur 3.2: Oordeel over verkeershinder; Omnibusenquêtes 2003-2009.

Heeft u in Rotterdam hinder van ...	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Stank van auto's:							
veel hinder	15%	15%	18%	17%	26%	20%	18%
een beetje hinder	42%	38%	47%	42%	40%	44%	39%
geen hinder	43%	48%	35%	41%	34%	36%	42%
Geluid van auto's:							
veel hinder	18%	19%	21%	17%	21%	19%	18%
een beetje hinder	41%	39%	45%	41%	40%	41%	43%
geen hinder	41%	42%	34%	42%	39%	40%	39%

Bron: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Rotterdammers over het verkeer 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009*; Rotterdam, juli 2009: paragraaf 5.3.

3.2 Probleemveroorzakers per deelgebied

In figuur 3.3 zijn de gemiddelde scores van de veroorzakers van milieuproblemen in Rotterdam opgenomen per deelgebied.

Figuur 3.3: De drie grootste veroorzakers van milieuproblemen in Rotterdam per deelgebied; gemiddelde score[1]; Omnibusenquêtes 2005-2009.

Grootste negatieve invloed op het Rotterdamse milieu, 2005	Noordwestelijk deel	Noordoostelijk deel	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Wegverkeer	1,78	1,81	1,69	1,59	1,70
Bedrijven	1,24	1,29	1,26	1,55	1,31
Consumenten[2]	1,04	1,05	1,13	1,03	1,08
Buitenland	0,76	0,82	0,66	0,80	0,74
Vliegverkeer	0,46	0,38	0,31	0,26	0,34
Scheepvaartverkeer	0,19	0,14	0,36	0,19	0,26
Anders	0,15	0,13	0,10	0,08	0,10

Idem 2007	Noordwestelijk deel	Noordoostelijk deel	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Wegverkeer	2,02	1,87	1,79	1,78	1,83
Bedrijven	1,61	1,54	1,42	1,56	1,50
Consumenten[2]	1,09	1,17	1,26	1,08	1,18
Buitenland	0,65	0,75	0,66	0,89	0,72
Scheepvaartverkeer	0,39	0,34	0,60	0,42	0,49
Vliegverkeer	0,64	0,52	0,42	0,40	0,46
Anders	0,13	0,08	0,14	0,09	0,12

->

Idem 2009	Noordwestelijk deel	Noordoostelijk deel	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Wegverkeer	1,75	1,83	1,64	1,56	1,67
Bedrijven	1,22	1,45	1,34	1,45	1,37
Inwoners[2]	1,10	1,33	1,45	1,32	1,36
Buitenland	0,62	0,74	0,52	0,80	0,63
Scheepvaartverkeer	0,39	0,28	0,43	0,43	0,40
Vliegverkeer	0,63	0,37	0,28	0,46	0,38
Anders	0,20	0,21	0,17	0,22	0,19

[1]): Drie punten als het probleem als grootste werd genoemd, twee als het als één-na-grootste werd genoemd en één als het als twee-na-grootste werd genoemd.
[2]): De term 'Consumenten' is in 2009 vervangen door 'Inwoners'.

De verschillen zijn niet groot. In alle vier de gebieden is het wegverkeer de grootste boosdoener. In het noordwestelijk deel wordt traditiegetrouw het vliegverkeer veel vaker genoemd dan elders, en in de stedelijke kern worden de inwoners vaker genoemd dan de bedrijven. Gezien de ligging van de onderscheiden gebieden is dit herkenbaar.

3.3 Samenvatting

Op de vraag wie of wat de grootste negatieve invloed heeft op het Rotterdamse milieu in het algemeen, wordt het wegverkeer wederom het meest genoemd (30%). Daarna volgen de bedrijven en de inwoners zelf. De verschillen per deelgebied zijn niet groot: overal is het wegverkeer de grootste boosdoener.

Noten

1. Zie hierover uitgebreider in: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Rotterdammers over het verkeer 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009*; Rotterdam, juli 2009.

4. DE INZET

4.1 Huidige eigen inzet

In het verleden zijn in de Omnibusenquête ook drie vragen aan de Rotterdammers gesteld over de inzet van verschillende actoren voor de bescherming van het milieu: de gemeente, bedrijven en zijzelf. In alle vier die metingen bleek de Rotterdammer het meest tevreden over de eigen inzet, en het minst tevreden over die van de bedrijven; de inzet van de gemeente Rotterdam zat daar tussenin. Sinds 2005 wordt hiervan alleen de vraag over de eigen inzet gesteld: vindt de Rotterdammer dat hij of zij genoeg doet aan de bescherming van het milieu?

Figuur 4.1: Beoordeling eigen inzet voor de bescherming van het milieu; Omnibusenquêtes 1995-2009.

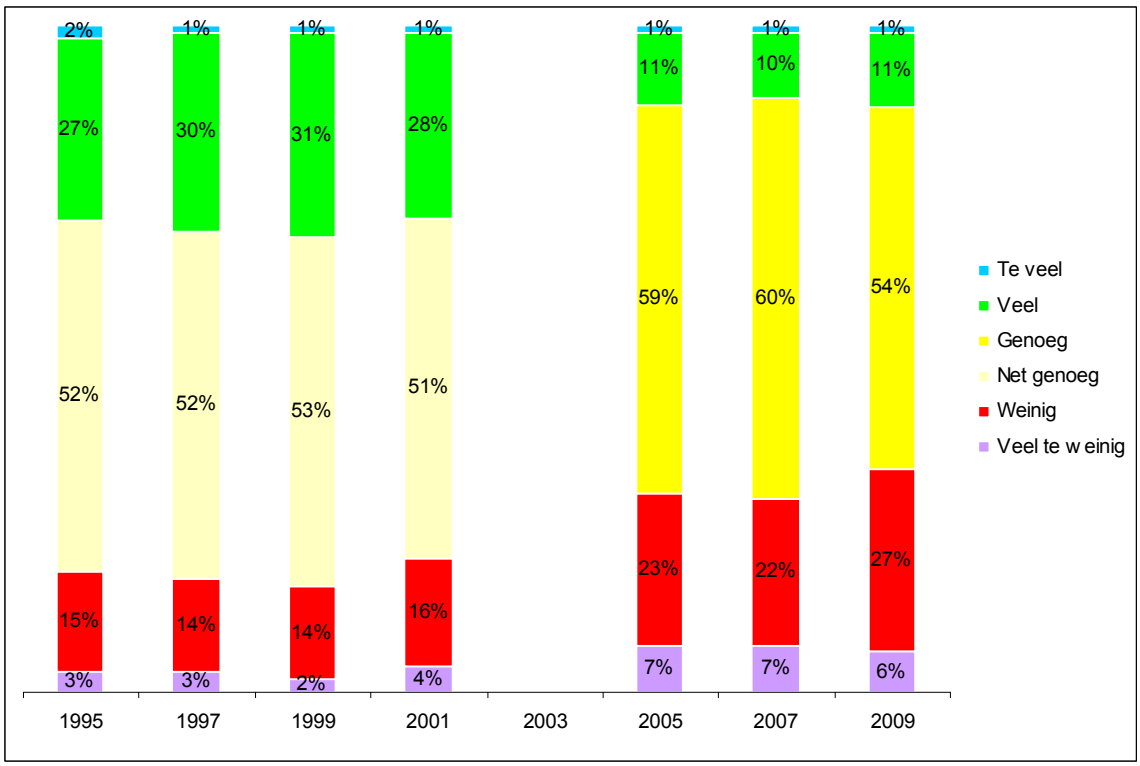

33% van de Rotterdammers erkent (te) weinig te doen aan de bescherming van het milieu, en 13% zegt hieraan (te) veel te doen. In de periode 1995-2001 was het oordeel over de eigen inzet stabiel; in 2005 en 2007 lag het op een veel lager niveau, en nu is het commitment van de Rotterdammers weer wat verder afgenomen.

In figuur 4.2 is de beoordeling van de eigen inzet voor de bescherming van het milieu voor een aantal bevolkingsgroepen weergegeven.

Figuur 4.2: Beoordeling eigen inzet voor de bescherming van het milieu naar bevolkingsgroep; Omnibusenquête 2009.

Eigen inzet voor de bescherming van het milieu	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Veel te weinig	4%	6%	6%	6%	5%	8%	8%
Weinig	37%	36%	20%	17%	25%	32%	28%
Genoeg	51%	45%	59%	64%	58%	50%	46%
Veel	8%	10%	13%	11%	12%	9%	16%
Te veel	0%	2%	1%	1%	1%	2%	2%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Veel te weinig	6%	6%	3%	5%	5%	11%	5%
Weinig	25%	28%	37%	31%	34%	16%	17%
Genoeg	55%	54%	50%	51%	54%	56%	65%
Veel	11%	11%	8%	12%	6%	14%	12%
Te veel	3%	0%	2%	1%	1%	3%	1%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Veel te weinig	8%	5%	4%	7%	5%	6%	8%	6%
Weinig	21%	22%	36%	27%	28%	29%	20%	27%
Genoeg	60%	58%	47%	55%	57%	52%	60%	54%
Veel	9%	13%	12%	10%	9%	12%	11%	11%
Te veel	2%	2%	1%	2%	1%	1%	2%	1%

Eigenlijk zijn er geen bevolkingsgroepen die meer dan anderen vinden dat ze wat moeten doen aan de bescherming van het milieu . Ook zijn er wat dit betreft ten opzichte van twee jaar geleden geen wezenlijke veranderingen te zien. In het bijzonder geldt ook nog steeds dat de jongere helft van de bevolking in de eigen perceptie vaker (veel te) *weinig* aan het milieu doet dan de oudere helft, en hoog opgeleiden vaker dan lager opgeleiden.

4.2 Toekomstige eigen inzet

De vraag naar de eigen inzet is, net als in 2005 en 2007, gevolgd door de vraag waardoor men méér zou gaan doen aan de bescherming van het milieu.

Figuur 4.3: Voorwaarden voor meer eigen inzet voor de bescherming van het milieu naar huidige eigen inzet; Omnibusenquêtes 2005-2009.

Voorwaarden voor meer inzet, 2005	(Veel te) weinig	Genoeg	(Te) veel	Totaal
als er meer voorzieningen dichterbij zijn	40%	38%	27%	37%
als er meer andere mensen zijn die dat ook doen	21%	24%	19%	22%
als bescherming van het milieu geen extra geld kost	25%	27%	26%	26%
anders	14%	11%	28%	14%

->

Idem 2007	(Veel te) weinig	Genoeg	(Te) veel	Totaal
als er meer voorzieningen dichterbij zijn	43%	36%	35%	38%
als er meer andere mensen zijn die dat ook doen	18%	23%	32%	23%
als bescherming van het milieu geen extra geld kost	27%	30%	25%	28%
anders	13%	11%	13%	12%
nooit[1]	3%	2%	1%	2%

Idem 2009[2]	(Veel te) weinig	Genoeg	(Te) veel	Totaal
als er meer voorzieningen dichterbij zijn	38%	32%	35%	34%
als er meer andere mensen zijn die dat ook doen	21%	21%	21%	21%
als bescherming van het milieu geen extra geld kost	31%	34%	26%	32%
als ik er voordeel mee heb (zoals lagere stookkosten/energierekening)[3]	49%	56%	59%	54%
anders	13%	10%	18%	12%

[1]): Alleen in 2007 opgenomen in de voorgelegde reeks voorwaarden.
[2]): In 2009 mochten meerdere antwoordmogelijkheden worden aangekruist.
[3]): In 2005 en 2007 nog niet opgenomen in de voorgelegde reeks voorwaarden.

In 2007 was hier ook de antwoordmogelijkheid “nooit” toegevoegd. Dit verstoorde de vergelijking echter nauwelijks: slechts een zeer klein deel (2%) maakte daar toen gebruik van. Voorts is dit jaar de antwoordmogelijkheid ‘als ik er voordeel mee heb (zoals lagere stookkosten / energierekening)’ toegevoegd, en mocht men dit jaar meerdere antwoorden aankruisen.
34% van de Rotterdammers zou meer gaan doen aan de bescherming van het milieu als er meer voorzieningen dichterbij zouden zijn, 21% als er meer andere mensen zijn die dat ook doen, 32% als bescherming van het milieu geen extra geld kost, 54% als er voordeel van komt en 12% maakte van de mogelijkheid gebruik om hier in eigen woorden iets in te vullen.
Ook bij de eigen bewoordingen gaven sommigen aan dat ze al genoeg deden, of daar geen zin in hadden, maar ook meer voorlichting, verdere (soms ook weer: financiële) stimulans en verdergaande maatregelen / verplichtingen door de gemeente werden hier relatief veel genoemd (en in het bijzonder: voorlichting en bewijsvoering van het nut). Ook veel genoemd in de categorie ‘anders’: meer/beter openbaar vervoer, en een aantal suggesties op het gebied van energie (zoals zonnepanelen).

Rotterdammers die nog (te) weinig aan het milieu zeggen te doen, zijn iets gevoeliger voor het voorzieningenargument, en Rotterdammers die nu veel zeggen te doen zeggen wat minder vaak dat het geen extra geld mag kosten.

In figuur 4.4 staat de beantwoording van deze vraag door de verschillende bevolkingsgroepen.

Figuur 4.4: Voorwaarden voor meer eigen inzet voor de bescherming van het milieu naar bevolkingsgroep; Omnibusenquête 2009.

Voorwaarden voor meer inzet	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autochtonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
meer voorzieningen	36%	36%	35%	27%	32%	37%	39%
meer mensen ook	23%	16%	23%	27%	19%	28%	18%
geen extra geld	36%	35%	31%	28%	30%	35%	39%
voordeel	50%	51%	53%	63%	55%	51%	56%
anders	5%	15%	12%	11%	15%	6%	11%

->

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
meer voorzieningen	32%	36%	39%	35%	38%	34%	28%
meer mensen ook	24%	19%	26%	18%	18%	28%	27%
geen extra geld	29%	34%	40%	33%	32%	34%	28%
voordeel	55%	53%	60%	52%	46%	54%	62%
anders	13%	12%	8%	16%	8%	8%	10%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
meer voorzieningen	33%	32%	36%	32%	29%	39%	28%	34%
meer mensen ook	22%	24%	19%	18%	24%	21%	21%	21%
geen extra geld	37%	34%	28%	26%	34%	31%	36%	32%
voordeel	55%	57%	51%	60%	55%	50%	60%	54%
anders	7%	11%	18%	13%	12%	13%	11%	12%

Het voorzieningenargument wordt minder vaak genoemd door bejaarden. Bejaarden en niet-westerse allochtonen zijn gevoeliger voor de stimulans die uitgaat van meer inzet door meer anderen. Dat het geen extra geld mag kosten wordt minder vaak genoemd naarmate men ouder is, wat vaker door allochtonen en minder vaak naarmate men hoger opgeleid is. De voorwaarde dat er voordeel van moet komen wordt nog vaker dan gemiddeld genoemd door bejaarden.

4.3 Energiebesparende maatregelen

In de Omnibusenquête 2009 zijn ook, zij het niet in opdracht van de DCMR Milieudienst Rijnmond maar in opdracht van de dS+V, vragen opgenomen over energiebesparende maatregelen. Zie voor de precieze vraagstelling het slot van Bijlage I.

Figuur 4.5: Percentage Rotterdammers die in 2008 aan de woning energiebesparende maatregelen zeggen te hebben aangebracht; Omnibusenquête 2009.

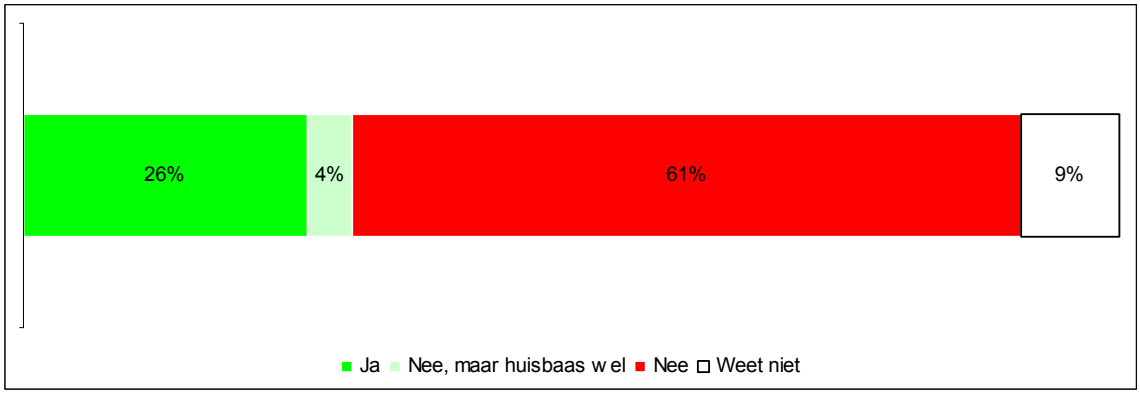

26% van de Rotterdammers zegt, in 2008 energiebesparende maatregelen aan de woning te hebben aangebracht. Daarnaast zegt ook nog eens 4% dat de huisbaas dat heeft gedaan. Daarmee zouden in totaal bij 31% van de Rotterdammers in 2008 energiebesparende maatregelen zijn aangebracht. Bij 61% zou dit níet het geval zijn, en de overige 9% zegt dat niet te weten.

Van de Rotterdammers met een koopwoning zegt 32% in 2008 energiebesparende maatregelen te hebben aangebracht. Dit percentage geldt zowel voor eigenaar-bewoners mét een Vereniging van Eigenaren (VvE) als voor eigenaar-bewoners zónder VvE. Daarnaast zegt ook 22% van de huurders dit te hebben gedaan (en 7% dat de huisbaas dit gedaan heeft). Deze hoge score doet vermoeden dat het begrip 'energiebesparende maatregelen' vaak ruim is opgevat.
Het inkomen speelt slechts een bescheiden rol. 23% van de minima zegt in 2008 energiebesparende maatregelen te hebben aangebracht (inclusief de huisbaas: 28%), tussen minimum en modaal is dat 22% (29%), tussen modaal en twee keer modaal 27% (31%) en boven twee keer modaal 33% (34%).
De maatregelen betroffen bij 20% vloer-, muur- en/of dakisolatie, bij 32% dubbel glas, bij 25% een energiebesparende hoogrendement cv-ketel, bij 2% een zonneboiler of zonnepanelen en bij 53% nóg weer iets anders. Vloer-, muur- en dakisolatie en hoogrendement cv-ketels worden in koopwoningen méér genoemd dan in huurwoningen.
De grote groep die in eigen woorden een "andere" maatregel noemt, noemt hier in bijna alle gevallen (spaar-)lampen; een enkeling rekent ook het betrekken van een nieuwbouwwoning tot de energiebesparende maatregelen.

Bijna de helft (46%) weet niet hoeveel die maatregelen hebben gekost, bij 29% kostte het minder dan € 1.000, bij 7% € 1.000 tot € 2.000 en bij 19% € 2.000 of meer. Van de mensen die het wél wisten heeft dus de helft (52%) minder dan € 1.000 betaald, 12% € 1.000 tot € 2.000 en 35% € 2.000 of meer.

Tot slot is hier ook gevraagd of men van plan is om in 2009 energiebesparende maatregelen aan te brengen aan de woning; of de huisbaas dat van plan is. 13% zegt dat dit waarschijnlijk wél zal gebeuren, 14% dat dit misschien zal gebeuren en 41% dat dit waarschijnlijk níet zal gebeuren. De resterende 33% weet het niet. In combinatie met de beantwoording van de eerste vraag (die naar wat in 2008 al is gebeurd) leidt dit tot het volgende beeld:

- 6% zegt het in 2008 te hebben gedaan[#] en het in 2009 waarschijnlijk wéér te doen[#];
- 4% zegt het in 2008 te hebben gedaan[#] en het in 2009 misschien wéér te doen[#];
- 12% zegt het in 2008 te hebben gedaan[#] en weet het voor 2009 (nog) niet;
- 9% zegt het in 2008 te hebben gedaan[#] en het in 2009 waarschijnlijk niet te doen[#];
- 3% weet het niet over 2008 en doet het in 2009 (waarschijnlijk of misschien) wél[#];
- 14% zegt het in 2008 niet[#], maar in 2009 (waarschijnlijk of misschien) wél te doen[#];
- 30% zegt het in 2008 niet te hebben gedaan[#], en doet het in 2009 waarschijnlijk evenmin[#];
- 17% zegt het in 2008 niet te hebben gedaan[#], maar weet het voor 2009 (nog) niet;
- 1% weet het niet over 2008, en zegt het in 2009 waarschijnlijk niet te zullen doen[#];
- 4% weet het noch over 2008, noch voor 2009.

[#]): Inclusief niet betrokkene zelf, maar de huisbaas.

De eerste zes categorieën betreft mensen die zeggen óf in 2008 energiebesparende maatregelen aan de woning te hebben aangebracht, óf dit in 2009 (waarschijnlijk of misschien) te zullen doen. Aan het eind van het jaar zouden volgens deze cijfers in twee jaar tijd bij 48% van de Rotterdammers energiebesparende maatregelen aan de woning zijn aangebracht. (En nog altijd 38% als 'misschien' voor 2009 niet wordt meegeteld.)
In figuur 4.6 is dit beeld grafisch, iets vereenvoudigd, weergegeven. De eerste drie groene delen vertegenwoordigen de 48% van de Rotterdammers waarbij volgens deze cijfers in twee jaar tijd

energiebesparende maatregelen aan de woning zouden zijn aangebracht (waarbij in het donkergroene geval zelfs in beide jaren). De volgende drie delen vertegenwoordigen mensen die het voor één of beide jaren (nog) niet weten, en het laatste, witte deel vertegenwoordigt de 30% van de Rotterdammers bij wie dit noch in 2008 gebeurd is, noch in 2009 gebeuren zal. Voor de overzichtelijkheid zijn in deze figuur 'misschien' en 'waarschijnlijk' voor 2009 tezamen als 'wel' aangeduid.

Figuur 4.6: Percentage Rotterdammers die in 2008 en 2009 energiebesparende maatregelen zeggen te hebben aangebracht[1] respectievelijk misschien of waarschijnlijk[2] te zullen aanbrengen; Omnibusenquête 2009.

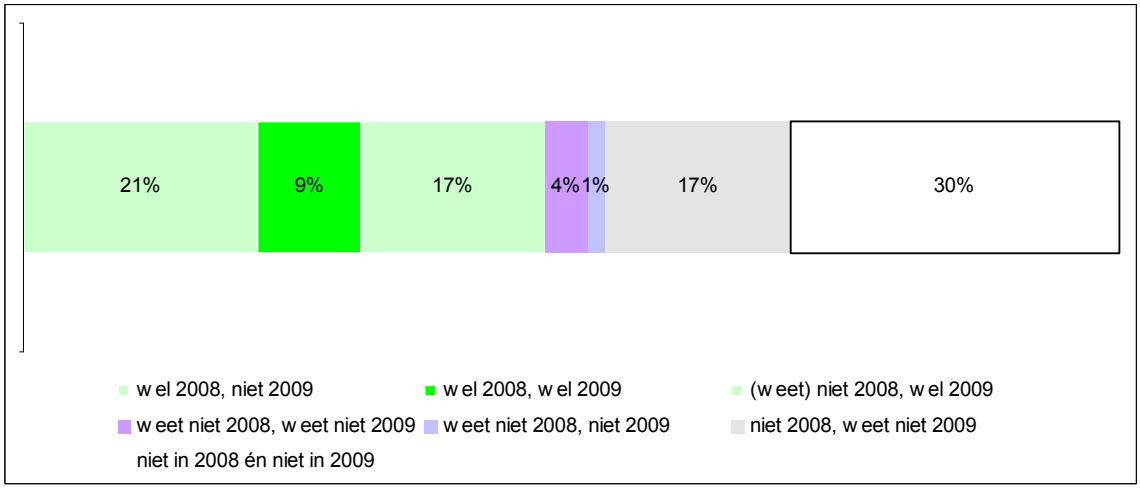

[1]): Inclusief niet betrokkene zelf, maar de huisbaas.
[2]): Voor de overzichtelijkheid zijn 'misschien' en 'waarschijnlijk' voor 2009 tezamen als 'wel' aangeduid.

4.4 Samenvatting

33% van de Rotterdammers erkent (te) weinig te doen aan de bescherming van het milieu (waaronder 6% *te* weinig), en 13% zegt hieraan (te) veel te doen. Het commitment van de Rotterdammers is daarmee weer wat verder afgenomen.
34% van de Rotterdammers zou meer gaan doen aan de bescherming van het milieu als er meer voorzieningen dichterbij zouden zijn, 21% als er meer andere mensen zijn die dat ook doen, 32% als bescherming van het milieu geen extra geld kost en 54% als er voordeel van komt. Slechts 2% geeft toe, *nooit* meer te zullen doen aan de bescherming van het milieu.
Rotterdammers met weinig inzet zijn iets gevoeliger voor het voorzieningenargument, en Rotterdammers die nu veel zeggen te doen, zeggen wat minder vaak dat het geen extra geld mag kosten.
Eén op de drie Rotterdammers zegt in 2008 energiebesparende maatregelen aan de woning te hebben aangebracht, of te weten dat de huisbaas dit heeft gedaan. Dit begrip is echter ruim opgevat: ook veel huurders zeggen dit te hebben gedaan, en gevraagd naar de aard van de maatregelen worden door bijna de helft (spaar-)lampen genoemd.

5. DE MYTHEN

5.1 Algemeen

Net als de voorgaande keren, is ook deze keer de Rotterdammers gevraagd om te reageren op een aantal stellingen over het milieu, die in de betreffende rapportages altijd werden aangeduid als ‘de mythen over het milieu’. In volgorde van mate van beaming luiden deze stellingen:

- “In Rotterdam veroorzaken we extra milieuverontreiniging. Dus moeten we hier ook extra ons best doen voor het milieu.”
- “De overheid laat de grote vervuilers lopen.”
- “Als Rotterdammer moet je het ervoor over hebben dat het hier soms stinkt of een herrie is; het is hier niet de Veluwe.”
- “Als Rotterdam scherpere milieueisen gaat stellen, trekken de bedrijven naar elders.”
- ”Rotterdam is de meest vervuilde stad van Nederland.”
- “Rotterdam is een groene stad.”
- “Als ik klaag over milieuoverlast, wordt er direct actie ondernomen.”
- “Omdat in Rotterdam het geld wordt verdiend, kunnen we niet verwachten dat hier veel aan milieu wordt gedaan.”

De Rotterdammers zijn het in de zelfde ruime mate als in vorige metingen vooral eens met de stelling dat we in Rotterdam extra milieuverontreiniging veroorzaken, dus ook extra ons best moeten doen voor het milieu: 65% van de Rotterdammers is het met deze stelling eens. Ook in alle voorgaande jaren “scoorde” deze stelling het hoogst.
Oneens zijn de Rotterdammers het vooral met de stelling die in feite inderdaad ook het omgekeerde beweert: dat we omdat in Rotterdam het geld wordt verdiend niet kunnen verwachten dat hier veel aan milieu wordt gedaan. Met deze stelling is 59% het oneens (en slechts 8% het eens).
De overige stellingen liggen tussen deze twee uitersten, in een volgorde die praktisch de zelfde is als bij de voorgaande metingen.

Dat Rotterdam de meest vervuilde stad van Nederland is, wordt door 21% beaamd. In 2007 was 33% het met deze stelling eens, maar dat lijkt nu een eenmalige uitschieter te zijn geweest.
De stelling ‘Als Rotterdam scherpere milieueisen gaat stellen, trekken bedrijven naar elders’ heeft dit jaar weer wat méér aanhangers; wellicht ook door de dreiging van de huidige economische crisis. Dit jaar zijn méér Rotterdammers het eens met de stelling dan oneens; twee jaar geleden waren beide groepen nog even groot.

In figuur 5.1 is het oordeel over deze stellingen in de Omnibusenquêtes van 1995 tot en met 2009 grafisch weergegeven. Daarna worden in de volgende paragraaf de stellingen afzonderlijk nader besproken, waarbij ook wordt aangegeven in hoeverre verschillende bevolkingsgroepen verschillend over deze stellingen denken.

Figuur 5.1: Oordeel over de mythen over het milieu; Omnibusenquêtes 1995-2009.

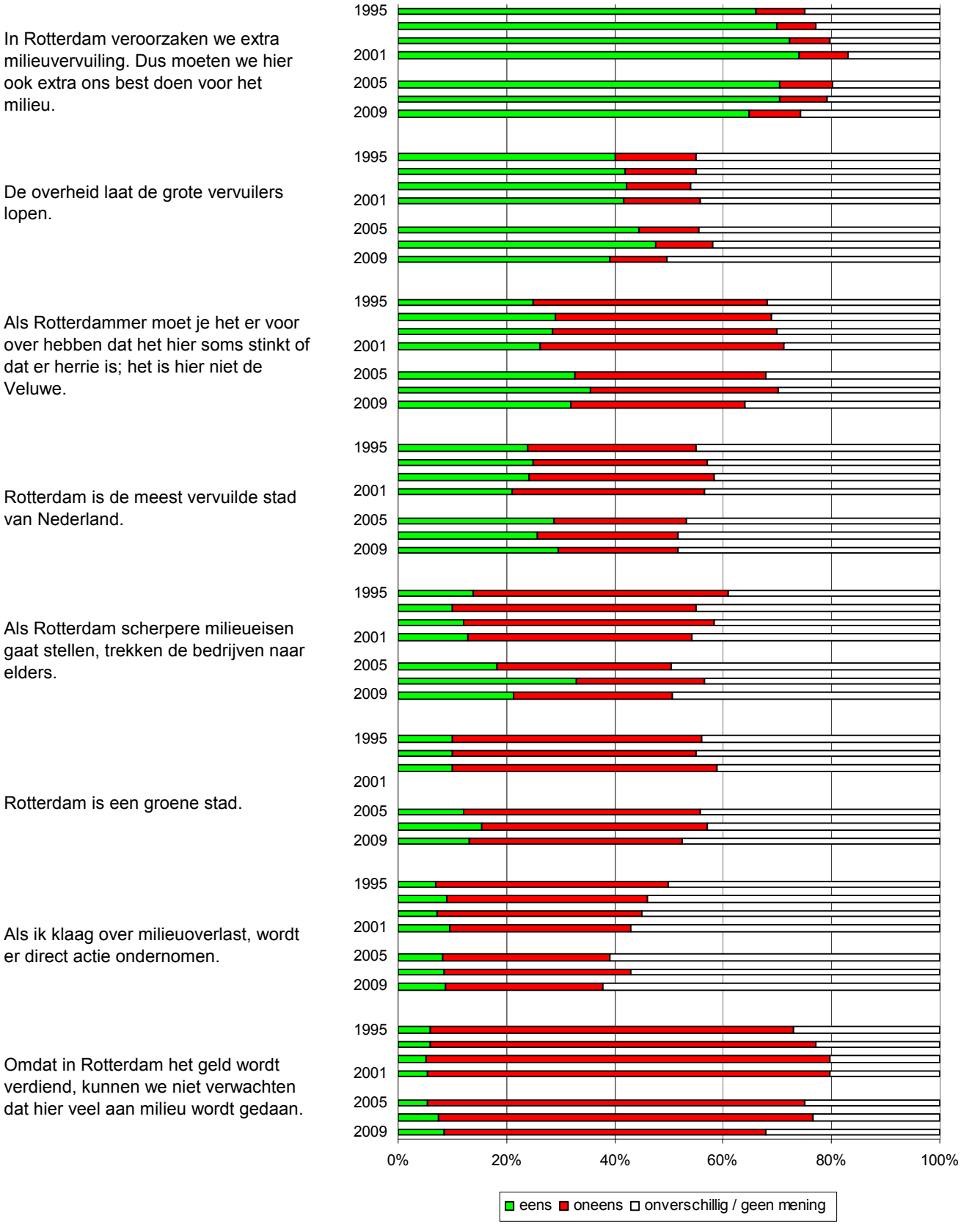

5.2 De mythen afzonderlijk; ook per bevolkingsgroep

'In Rotterdam veroorzaken we extra milieuvervuiling, dus moeten we hier ook extra ons best doen voor het milieu'

De stelling die het meest wordt onderschreven, is die waarin gesteld wordt dat we in Rotterdam extra milieuvervuiling veroorzaken, en dus ook extra ons best moeten doen voor het milieu. 65% is het met deze stelling eens, 10% is het niet met deze stelling eens, en de overige 26% heeft hier geen mening over. Figuur 5.2 laat zien hoe de diverse bevolkingsgroepen hierover denken.

Figuur 5.2: 'In Rotterdam veroorzaken we extra milieuvervuiling, dus moeten we hier ook extra ons best doen voor het milieu'; Omnibusenquête 2009.

'In Rotterdam extra vervuiling, dus ook extra ons best doen'	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	63%	67%	65%	62%	66%	58%	74%
Oneens	10%	11%	10%	6%	8%	14%	10%
Onverschillig / geen mening	28%	22%	25%	32%	26%	28%	17%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	64%	65%	71%	66%	57%	65%	64%
Oneens	12%	8%	10%	12%	10%	7%	6%
Onverschillig / geen mening	24%	27%	19%	22%	33%	27%	30%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	61%	64%	70%	64%	70%	62%	68%	65%
Oneens	7%	13%	9%	11%	7%	10%	8%	10%
Onversch. / geen men.	32%	23%	21%	25%	23%	28%	23%	26%

Eigenlijk onderschrijven alle onderscheiden bevolkingsgroepen deze stelling in grote meerderheid. Niet-westerse allochtonen zijn nog het minst enthousiast over deze stelling, maar ook bij hen is nog steeds 58% het er mee eens, en maar 14% het er mee oneens.

'De overheid laat de grote vervuilers lopen'

De stelling die daarna de meeste instemming ontmoet, is de stelling dat de overheid de grote vervuilers laat lopen: 39% is het met deze stelling eens, 11% is het niet met deze stelling eens, en 50% heeft hier geen mening over. Zie verder figuur 5.3.

Figuur 5.3: 'De overheid laat de grote vervuilers lopen'; Omnibusenquête 2009.

'De overheid laat de grote vervuilers lopen'	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	37%	35%	43%	39%	39%	38%	46%
Oneens	5%	13%	10%	11%	9%	16%	7%
Onverschillig / geen mening	58%	52%	47%	50%	53%	46%	46%

->

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	39%	39%	35%	37%	45%	45%	42%
Oneens	12%	10%	6%	10%	8%	16%	12%
Onverschillig / geen mening	50%	51%	59%	53%	47%	39%	47%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	44%	40%	35%	44%	40%	36%	42%	39%
Oneens	13%	11%	9%	10%	8%	11%	12%	11%
Onversch. / geen men.	44%	49%	56%	46%	52%	52%	47%	50%

Ook hier zijn de verschillen tussen de onderscheden bevolkingsgroepen niet wezenlijk. Naarmate men hoger opgeleid is, is men het wat minder vaak met de stelling eens en wat vaker neutraal.

'Als Rotterdammer moet je het er voor over hebben dat het hier soms stinkt of dat er herrie is; het is hier niet de Veluwe'

Met deze stelling is één op de drie Rotterdammers het eens, maar precies even veel Rotterdammers zijn het hier ook juist mee *on*eens: 32% is het met de stelling eens, 32% niet, en de overige 36% heeft hier geen mening over. Zie verder figuur 5.4.

Figuur 5.4: 'Als Rotterdammer moet je het er voor over hebben dat het hier soms stinkt of dat er herrie is; het is hier niet de Veluwe'; Omnibusenquête 2009.

'Moet het er voor over hebben; het is hier niet de Veluwe'	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	34%	33%	31%	31%	35%	25%	34%
Oneens	37%	33%	35%	24%	32%	32%	31%
Onverschillig / geen mening	29%	34%	34%	45%	33%	43%	35%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	31%	33%	35%	33%	36%	30%	30%
Oneens	31%	33%	40%	37%	19%	30%	27%
Onverschillig / geen mening	38%	35%	25%	31%	46%	40%	42%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	32%	36%	30%	35%	32%	31%	31%	32%
Oneens	29%	30%	37%	32%	37%	32%	27%	32%
Onversch. / geen men.	40%	34%	33%	32%	32%	36%	42%	36%

Niet-westerse allochtonen en hoog opgeleiden zijn het vaker oneens dan eens met deze stelling; bejaarden zijn het er vaker mee eens dan oneens.
In het zuidelijk en het noordwestelijk deel van Rotterdam is met het relatief vaker eens met deze stelling, terwijl men het in het noordoostelijk deel juist vaker met de stelling oneens is.

‘Als Rotterdam scherpere milieueisen gaat stellen, trekken de bedrijven naar elders’

30% van de Rotterdammers is het eens met de stelling dat bedrijven naar elders trekken als Rotterdam scherpere milieueisen gaat stellen. 22% is het niet met deze stelling eens, en bijna de helft (48%) heeft hier geen mening over. Zie verder figuur 5.5.

Figuur 5.5: ‘Als Rotterdam scherpere milieueisen gaat stellen, trekken de bedrijven naar elders’; Omnibusenquête 2009.

‘Bij scherpere milieueisen trekken de bedrijven naar elders’	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	37%	27%	27%	34%	29%	32%	27%
Oneens	19%	25%	25%	15%	22%	21%	26%
Onverschillig / geen mening	45%	48%	48%	50%	49%	47%	46%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	31%	29%	38%	27%	33%	29%	35%
Oneens	24%	21%	17%	26%	15%	21%	18%
Onverschillig / geen mening	45%	51%	44%	47%	52%	49%	47%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	34%	32%	25%	29%	27%	30%	30%	30%
Oneens	16%	25%	26%	25%	22%	22%	22%	22%
Onversch. / geen men.	51%	43%	50%	47%	52%	48%	47%	48%

Deze angst is het sterkst bij jongeren en bejaarden; bij mensen met betaald werk zijn er evenveel het eens als oneens met deze stelling. Voorts is men hier vaker bang voor naarmate men lager is opgeleid.

‘Rotterdam is de meest vervuilde stad van Nederland’

Over de stelling dat Rotterdam de meest vervuilde stad van Nederland is, heeft 49% van de Rotterdammers geen mening. Van degenen die er wél een mening over hebben, vindt (in tegenstelling tot in 2007) een meerderheid dat dit *niet* zo is. In totaal is 21% het met deze stelling eens; twee jaar geleden was dit nog 33%. 29% is het niet met deze stelling eens, en zoals gezegd heeft 49% hier geen mening over. Zie verder figuur 5.6.

Figuur 5.6: ‘Rotterdam is de meest vervuilde stad van Nederland’; Omnibusenquête 2009.

‘Rotterdam is de meest vervuilde stad van Nederland’	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	17%	23%	22%	20%	22%	18%	26%
Oneens	44%	31%	26%	25%	26%	37%	32%
Onverschillig / geen mening	39%	47%	52%	54%	52%	45%	42%

->

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	19%	23%	22%	21%	20%	25%	20%
Oneens	33%	27%	38%	32%	29%	23%	25%
Onverschillig / geen mening	48%	50%	40%	47%	50%	51%	55%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	21%	18%	24%	24%	20%	22%	21%	21%
Oneens	27%	32%	30%	29%	31%	29%	29%	29%
Onversch. / geen men.	52%	50%	46%	47%	49%	49%	50%	49%

Over de hele linie is men het er nu niet meer mee eens dat Rotterdam de meest vervuilde stad van Nederland is, wat bij bijna alle onderscheiden bevolkingsgroepen ook inderdaad een omslag betekent.

'Rotterdam is een groene stad'

Slechts weinigen vinden dat Rotterdam een groene stad is: 13% is het met de stelling eens, terwijl 39% het daar niet mee eens is en 47% er geen mening over heeft. Ondanks de aandacht voor 'groen' in het afgelopen Groenjaar is het aantal Rotterdammers dat hier geen mening over heeft dit jaar nóg verder gestegen. Zie verder figuur 5.7.

Figuur 5.7: 'Rotterdam is een groene stad'; Omnibusenquête 2009.

'Rotterdam is een groene stad'	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	6%	10%	13%	22%	12%	16%	12%
Oneens	58%	46%	38%	23%	40%	36%	44%
Onverschillig / geen mening	36%	45%	49%	55%	47%	49%	44%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	14%	13%	6%	7%	18%	21%	22%
Oneens	37%	41%	67%	45%	38%	33%	25%
Onverschillig / geen mening	49%	46%	27%	48%	44%	47%	53%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	19%	13%	9%	9%	12%	11%	22%	13%
Oneens	31%	32%	53%	48%	35%	44%	28%	39%
Onversch. / geen men.	50%	55%	39%	43%	53%	45%	50%	47%

Bij slechts weinig bevolkingsgroepen vinden wezenlijke aantallen Rotterdam een groene stad. Naarmate men ouder is en/of lager opgeleid, is men kennelijk milder, want het vaker eens met de stelling. Hoog opgeleiden zijn het veel vaker dan anderen oneens met de stelling dat rotterdam een groene stad is. Het meest tevreden in dit opzicht is men in het zuidelijk deel van de stad; het meest ontevreden in het noordwestelijk deel.

‘Als ik klaag over milieuoverlast, wordt er direct actie ondernomen’

In snelle actie op klachten over milieuoverlast hebben slechts weinigen vertrouwen. Slechts 9% is het eens met de stelling dat er direct actie wordt ondernomen na een klacht over milieuoverlast, terwijl 29% het niet met deze stelling eens is en 62% hier geen mening over heeft. Dat hoge laatste percentage zal veroorzaakt zijn doordat lang niet iedereen hiermee wel eens ervaring heeft opgedaan. Zie verder figuur 5.8.

Figuur 5.8: ‘Als ik klaag over milieuoverlast, wordt er direct actie ondernomen’; Omnibus-enquête 2009.

‘Als ik klaag over milieuoverlast, wordt er direct actie ondernomen’	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	2%	10%	8%	11%	8%	9%	11%
Oneens	40%	27%	31%	24%	26%	37%	30%
Onverschillig / geen mening	58%	63%	61%	65%	66%	54%	59%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	9%	9%	5%	8%	7%	11%	12%
Oneens	29%	30%	37%	30%	29%	35%	24%
Onverschillig / geen mening	63%	62%	59%	63%	64%	55%	64%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	10%	9%	7%	8%	6%	8%	13%	9%
Oneens	30%	30%	28%	25%	31%	31%	27%	29%
Onversch. / geen men.	60%	61%	65%	67%	63%	61%	60%	62%

Bij slechts weinig bevolkingsgroepen hebben wezenlijke aantallen Rotterdammers vertrouwen in directe actie. Jongeren zijn wat dit betreft helemáál cynisch. Het minst cynisch is men nog in het zuidelijk deel van de stad.

‘Omdat in Rotterdam het geld wordt verdiend, kunnen we niet verwachten dat hier veel aan milieu wordt gedaan’

De stelling waar men het het minst mee eens is, en bovendien het meest mee oneens, is traditiegetrouw die waarin gesteld wordt dat we, omdat in Rotterdam het geld wordt verdiend, niet kunnen verwachten dat hier veel aan milieu wordt gedaan. Slechts 8% is het eens met deze stelling, terwijl 59% het niet met deze stelling eens is en 32% hier geen mening over heeft.

Zoals in figuur 5.9 is te zien, zijn er over de hele linie slechts weinigen het wél met deze stelling eens; net als in vorige metingen overigens.

Figuur 5.9: 'Omdat in Rotterdam het geld wordt verdiend, kunnen we niet verwachten dat hier veel aan milieu wordt gedaan'; Omnibusenquête 2009.

'Omdat hier het geld wordt verdiend kan je niet veel verwachten'	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	13%	7%	8%	10%	7%	12%	11%
Oneens	58%	67%	61%	46%	65%	47%	55%
Onverschillig / geen mening	29%	27%	31%	45%	28%	41%	34%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	9%	8%	13%	5%	12%	14%	9%
Oneens	58%	60%	60%	71%	42%	46%	52%
Onverschillig / geen mening	33%	32%	27%	24%	46%	40%	39%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	13%	9%	4%	6%	5%	9%	10%	8%
Oneens	42%	59%	76%	65%	66%	58%	54%	59%
Onversch. / geen men.	45%	32%	20%	29%	28%	32%	35%	32%

Wel valt op, dat niet-werkenden het vaker met de stelling eens zijn dan werkenden, en dat men het vaker met de stelling eens is naarmate men lager opgeleid is.

5.3 Samenvatting

De overgrote meerderheid van de Rotterdammers vindt dat we hier ook extra ons best moeten doen voor het milieu, omdat we hier ook extra milieuvervuiling veroorzaken. Ook in voorgaande jaren scoorde deze stelling veruit het hoogst.
Dat in Rotterdam het geld wordt verdiend, is voor een overgrote meerderheid geen argument om passief te zijn. Wel is men vaak zo realistisch, te accepteren dat milieuoverlast er nu eenmaal zo nu en dan bij hoort: Rotterdam is geen Veluwe, en als je scherpere milieueisen gaat stellen, trekken de bedrijven naar elders. (Een (veronder)stelling die, wellicht ook door de dreiging van de huidige economische crisis, dit jaar weer wat méér aanhangers heeft.) De grens tussen realisme en cynisme is echter dun: de overheid laat de grote vervuilers lopen, en op klachten over milieuoverlast wordt lang niet altijd adequaat gereageerd.
Nadere analyse per bevolkingsgroep levert geen wezenlijk ander beeld op voor afzonderlijke bevolkingsgroepen.

6. DE SAMENWERKING

Aan de reeks stellingen die in het voorgaande hoofdstuk is besproken waren dit jaar nog twee stellingen toegevoegd die niet zo zeer over mythen gaan maar over samenwerking:

- 'In Rotterdam spannen gemeente, haven en industrie zich samen in om milieuvraagstukken aan te pakken'; en
- 'Ik ben het eens met initiatieven om tot klimaatverbeteringen te komen, zoals die van het *Rotterdam Climate Initiative'*.

6.1 Gemeente, haven en industrie

Of het inderdaad zo is dat gemeente, haven en industrie in Rotterdam zich samen inspannen om milieuvraagstukken aan te pakken, is voor veel Rotterdammers kennelijk moeilijk te beoordelen. Maar liefst 62% geeft op deze stelling een neutraal antwoord ('niet eens, niet oneens') of helemaal geen antwoord. Van degenen die hier wél een uitgesproken mening over hebben is de overgrote meerderheid het echter eens met de stelling: 31%, tegen 7% die het oneens is met de stelling.

Figuur 6.1: 'In Rotterdam spannen gemeente, haven en industrie zich samen in om milieuvraagstukken aan te pakken'; Omnibusenquête 2009.

'Gemeente, haven en industrie spannen zich samen in'	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	17%	28%	30%	41%	33%	22%	34%
Oneens	10%	8%	7%	5%	6%	11%	10%
Onverschillig / geen mening	72%	64%	63%	53%	61%	67%	57%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	31%	30%	16%	30%	21%	24%	43%
Oneens	7%	8%	14%	7%	7%	11%	5%
Onverschillig / geen mening	62%	63%	70%	63%	72%	65%	53%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	27%	33%	32%	31%	34%	29%	33%	31%
Oneens	8%	6%	8%	7%	6%	7%	10%	7%
Onversch. / geen men.	65%	61%	60%	63%	60%	64%	57%	62%

Naarmate men ouder is, heeft men hier meer "vertrouwen" in, en niet-westerse allochtonen zijn hier wat negatiever over; verder zijn de verschillen tussen de diverse bevolkingsgroepen wat dit betreft niet spectaculair.

6.2 Het *Rotterdam Climate Initiative*

Naar het draagvlak van het *Rotterdam Climate Initiative* en andere initiatieven om tot klimaatverbeteringen te komen is gevraagd door middel van de stelling 'Ik ben het eens met initiatieven

om tot klimaatverbeteringen te komen, zoals die van het *Rotterdam Climate Initiative*'. 55% zegt het eens te zijn met dergelijke initiatieven, 4% is het er mee oneens en de rest (41%) gaf hier een neutraal antwoord ('niet eens, niet oneens') of helemaal geen antwoord. Hoeveel men van dergelijke initiatieven weet, en in hoeverre men het ook met concrete individuele initiatieven eens is, is overigens niet gevraagd.

Figuur 6.2: *'Ik ben het eens met initiatieven om tot klimaatverbeteringen te komen, zoals die van het* Rotterdam Climate Initiative'*; Omnibusenquête 2009.*

'Eens met klimaatverbeterings-initiatieven zoals die van het RCI'	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Eens	56%	58%	51%	56%	57%	47%	68%
Oneens	4%	5%	5%	2%	4%	5%	4%
Onverschillig / geen mening	40%	38%	44%	41%	40%	47%	28%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Eens	55%	55%	56%	57%	42%	55%	57%
Oneens	5%	4%	5%	5%	6%	3%	3%
Onverschillig / geen mening	40%	41%	40%	38%	52%	42%	40%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Eens	52%	52%	61%	57%	60%	55%	52%	55%
Oneens	4%	4%	5%	2%	5%	4%	5%	4%
Onversch. / geen men.	44%	45%	34%	41%	34%	42%	43%	41%

De steun is het grootst (en daarmee: het gebrek aan mening het kleinst) bij hoog opgeleiden; wellicht hebben zij ook vaker publiciteit over dergelijke initiatieven vernomen.

6.3 Samenvatting

Of het inderdaad zo is dat gemeente, haven en industrie in Rotterdam zich samen inspannen om milieuvraagstukken aan te pakken, is voor veel Rotterdammers kennelijk moeilijk te beoordelen. Van degenen die hier wél een uitgesproken mening over hebben is de overgrote meerderheid het echter eens met deze stelling: 31%, tegen 7% die het oneens is met de stelling.
En 55% zegt het eens te zijn met initiatieven om te komen tot klimaatverbeteringen zoals die van het *Rotterdam Climate Initiative*, terwijl maar 4% het daarmee oneens is. Hoeveel men van dergelijke initiatieven weet, en in hoeverre men het ook met concrete individuele initiatieven eens is, is overigens niet gevraagd.

7. DE STILTE

In de Omnibusenquête 2009 zijn ook vragen over een nieuw milieuonderwerp opgenomen, namelijk over stilte. Er is gevraagd naar het belang dat men hecht aan stilte, naar de aanwezigheid en het gebruik van stille of rustige plekken in de directe woonomgeving of elders in Rotterdam en naar wat men belangrijk vindt aan een stille plek.

7.1 Het belang van stilte

De mate waarin men stilte belangrijk vindt rondom het huis, in de buurt en in de stad is in onderstaande figuur weergegeven.

Figuur 7.1: Belang van stilte rondom het huis, in de buurt en in de stad; Omnibusenquête 2009.

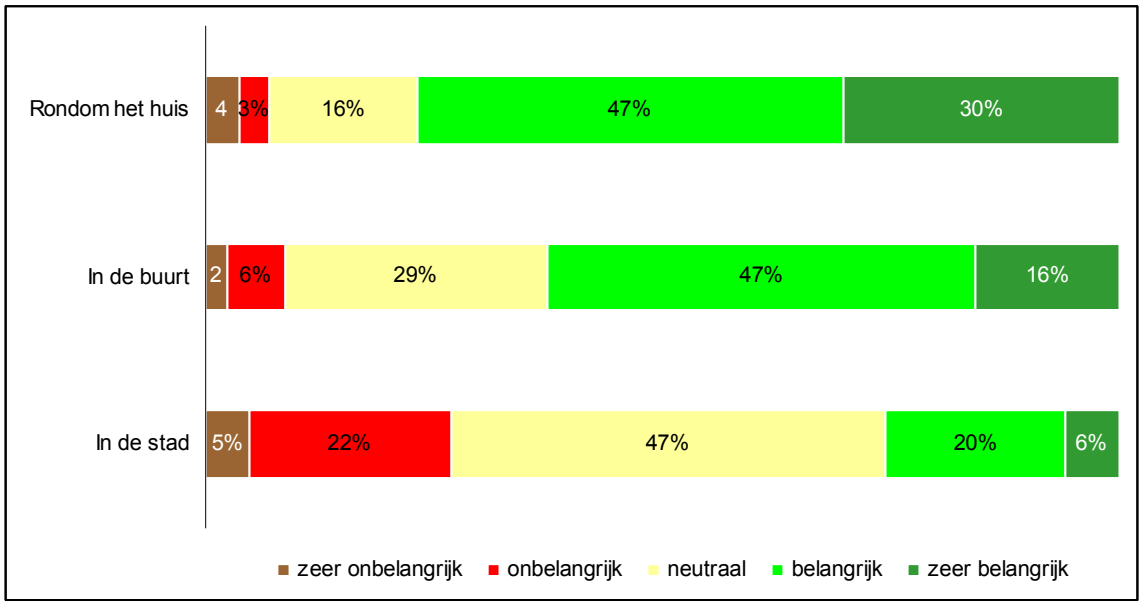

Meer dan driekwart van de Rotterdammers vindt het (zeer) belangrijk dat er stilte is *rondom het huis*. Bijna tweederde van de Rotterdammers vindt stilte *in de buurt* (zeer) belangrijk. Stilte *in de stad* wordt door een aanzienlijk kleiner deel van de Rotterdammers als belangrijk ervaren.

Stilte rondom huis wordt relatief vaak belangrijk gevonden door hoger opgeleiden, Rotterdammers met betaald werk en Rotterdammers met minimaal een modaal inkomen. Niet-westerse allochtonen zijn hierin relatief vaak neutraal.
Inwoners uit het noordoostelijke deel van de stad en inwoners met een hoog inkomen (meer dan 2x modaal) vinden stilte in de buurt relatief belangrijk. Jongeren (waaronder scholieren en studenten) hechten hier juist minder waarde aan.

Tot slot zijn het relatief vaak de 45-plussers en Rotterdammers met een lager inkomen (minimum tot modaal), werklozen / arbeidsongeschikten en gepensioneerden die stilte in de stad als (zeer) belangrijk ervaren.

Figuur 7.2: Belang van stilte rondom het huis, in de buurt en in de stad: percentage '(zeer) belangrijk'; Omnibusenquête 2009.

Stilte belangrijk of zeer belangrijk ...	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
... rondom het huis	69%	80%	78%	74%	78%	70%	82%
... in de buurt	45%	61%	69%	63%	63%	60%	65%
... in de stad	14%	21%	28%	37%	25%	26%	27%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
... rondom het huis	77%	77%	76%	80%	67%	75%	75%
... in de buurt	63%	63%	54%	62%	63%	67%	65%
... in de stad	23%	28%	19%	20%	28%	31%	35%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
... rondom het huis	69%	75%	86%	82%	79%	76%	76%	77%
... in de buurt	58%	62%	67%	68%	72%	59%	60%	63%
... in de stad	28%	26%	23%	30%	25%	25%	25%	26%

7.2 Aanwezigheid van en bezoek aan stille plekken

Als aan de Rotterdammers wordt gevraagd of er op loopafstand van huis een stille of rustige plek is, antwoordt 59% 'ja'. Iets minder dan een kwart van de inwoners heeft geen stille of rustige plek in de buurt en 18% weet niet of er zo'n plek in de nabije omgeving is.

Figuur 7.3: Stille of rustige plek op loopafstand van het huis; Omnibusenquête 2009.

Stille of rustige plek op loopafstand van het huis	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Ja	50%	56%	62%	63%	66%	37%	60%
Nee	23%	26%	22%	22%	21%	28%	25%
Weet niet	27%	19%	16%	16%	13%	35%	15%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Ja	62%	56%	48%	62%	41%	48%	65%
Nee	22%	24%	24%	23%	27%	28%	20%
Weet niet	16%	19%	27%	15%	32%	24%	15%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Ja	47%	61%	68%	77%	73%	49%	61%	59%
Nee	25%	23%	21%	15%	14%	28%	22%	23%
Weet niet	28%	17%	11%	8%	13%	22%	17%	18%

Meer dan driekwart van de inwoners uit het noordwestelijke en noordoostelijke deel van de stad heeft een stille of rustige plek in de buurt. Onder de inwoners uit het stedelijke deel van de stad is dit aandeel aanzienlijk lager (49%). Daarnaast hebben werkenden en gepensioneerden, middelbaar en hoger opgeleiden en Rotterdammers met minimaal een modaal inkomen relatief vaak stille of rustige plekken in de buurt. Eenzelfde verschil doet zich voor tussen autochtonen en westerse allochtonen enerzijds en niet-westerse allochtonen anderzijds.
Rustige plekken die onder andere worden genoemd zijn: Kralingse Bos, Vroesenpark, Zuiderpark, Het Park, Rottemeren, Zevenhuizerplas en plekken als ‘onze volkstuin’, ‘langs de Maas’, ‘de geluidswal’, et cetera.

De bezoekfrequentie van stille of rustige plekken in de buurt en in Rotterdam worden in figuur 7.4 weergegeven.

Figuur 7.4: Bezoekfrequentie van stille of rustige plekken in de buurt en in de stad; Omnibus-enquête 2009.

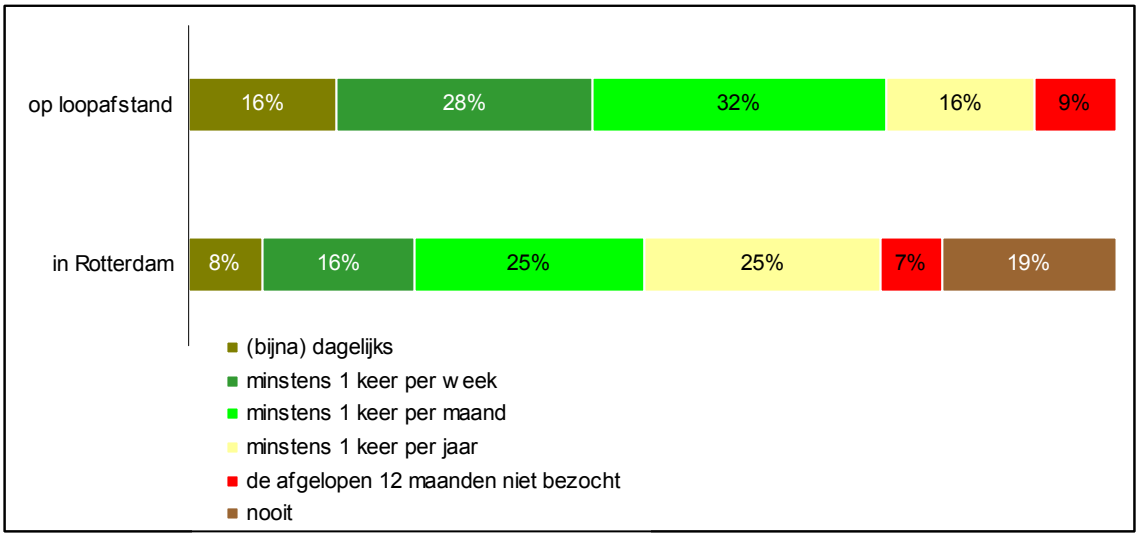

Van degenen die op loopafstand een stille of rustige plek in de buurt hebben aangegeven (dus 59% van de Rotterdammers), bezoekt 16% een dergelijke plek bijna dagelijks. In het noordwestelijke deel van de stad is dit zelfs 27%. Overigens heeft ook een aantal Rotterdammers geen bezoekfrequentie aangegeven. Deze respondenten zijn niet in de berekeningen meegenomen.
Meer dan een kwart bezoekt dergelijke plekken minstens eens per week en een derde doet dit minstens eens per maand. Een kwart van de Rotterdammers die in de buurt wonen van een stille of rustige plek bezoekt deze plek niet of maximaal een paar keer per jaar.

Wanneer gevraagd wordt naar plekken in de stad waar men stilte ervaart, worden, net als bij stille of rustige plekken in de buurt, veelal de grotere parken/gebieden genoemd, zoals het Kralingse Bos en het (Euromast) Park. Een overzicht van de genoemde plekken is opgenomen in Bijlage II.
Deze plekken worden logischerwijs minder frequent bezocht dan plekken in de buurt. De helft van de Rotterdammers die een stille of rustige plek hebben genoemd, bezoekt dergelijke plekken in

de stad minstens eens per maand tot dagelijks. Bijna één op de vijf Rotterdammers bezoekt deze plekken nooit.
Onder de 45- tot 65-jarigen, Rotterdammers die zich alleen met het huishouden bezighouden, lager opgeleiden, lagere inkomens, niet-westerse allochtonen en Rotterdammers die in het zuidelijke deel van de stad wonen is het aandeel niet-bezoekers van stille of rustige plekken in de stad relatief hoog.

Figuur 7.5: Bezoekfrequentie van stille of rustige plekken in de buurt en in de stad; Omnibus-enquête 2009.

Bezoekfrequentie	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Op loopafstand:							
(bijna) dagelijks	10%	15%	18%	16%	15%	21%	14%
Minstens 1 keer per week	21%	26%	31%	28%	27%	28%	34%
Minstens 1 keer per maand	37%	35%	27%	33%	33%	26%	30%
Minstens 1 keer per jaar	21%	19%	13%	13%	17%	15%	11%
Niet bezocht in afgelopen 12 mnd	10%	5%	11%	10%	8%	10%	11%
In Rotterdam:							
(bijna) dagelijks	3%	8%	8%	10%	8%	7%	6%
Minstens 1 keer per week	13%	16%	16%	20%	17%	13%	20%
Minstens 1 keer per maand	24%	28%	24%	22%	26%	22%	22%
Minstens 1 keer per jaar	40%	28%	21%	19%	26%	22%	28%
Niet bezocht in afgelopen 12 mnd	4%	5%	7%	11%	6%	9%	7%
Nooit	15%	16%	24%	17%	16%	27%	17%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Op loopafstand:							
(bijna) dagelijks	14%	18%	10%	15%	16%	24%	16%
Minstens 1 keer per week	27%	27%	19%	26%	30%	34%	30%
Minstens 1 keer per maand	33%	31%	45%	31%	40%	20%	31%
Minstens 1 keer per jaar	16%	16%	16%	20%	8%	10%	11%
Niet bezocht in afgelopen 12 mnd	9%	8%	10%	8%	6%	12%	12%
In Rotterdam:							
(bijna) dagelijks	6%	9%	3%	7%	9%	8%	10%
Minstens 1 keer per week	16%	17%	9%	16%	13%	18%	21%
Minstens 1 keer per maand	26%	24%	27%	26%	18%	27%	24%
Minstens 1 keer per jaar	25%	25%	44%	27%	27%	18%	19%
Niet bezocht in afgelopen 12 mnd	8%	6%	6%	5%	6%	10%	8%
Nooit	19%	18%	11%	18%	26%	19%	18%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Op loopafstand:								
(bijna) dagelijks	15%	18%	15%	27%	13%	16%	14%	16%
Minstens 1 keer per week	28%	28%	27%	26%	33%	27%	24%	28%
Minstens 1 keer per maand	25%	32%	35%	28%	35%	31%	32%	32%
Minstens 1 keer per jaar	16%	14%	18%	12%	12%	18%	17%	16%
Niet bezocht in afgelopen 12 mnd	15%	9%	5%	8%	7%	8%	13%	9%
In Rotterdam:								
(bijna) dagelijks	7%	9%	8%	11%	8%	7%	7%	8%
Minstens 1 keer per week	15%	19%	15%	19%	20%	15%	16%	17%
Minstens 1 keer per maand	18%	25%	31%	29%	27%	25%	20%	25%
Minstens 1 keer per jaar	19%	21%	33%	23%	22%	27%	24%	25%
Niet bezocht in afgelopen 12 mnd	11%	6%	4%	3%	7%	6%	9%	7%
Nooit	30%	20%	9%	15%	16%	18%	24%	19%

7.3 Wat vindt men belangrijk aan een stille plek?

Tot slot is in de Omnibusenquête aan de Rotterdammers gevraagd wat men belangrijk vindt aan een stille plek. De uitkomsten op deze vraag zijn in onderstaande figuur in volgorde van belangrijkheid weergegeven.

Figuur 7.6: Belangrijk aan een stille plek; Omnibusenquête 2009.

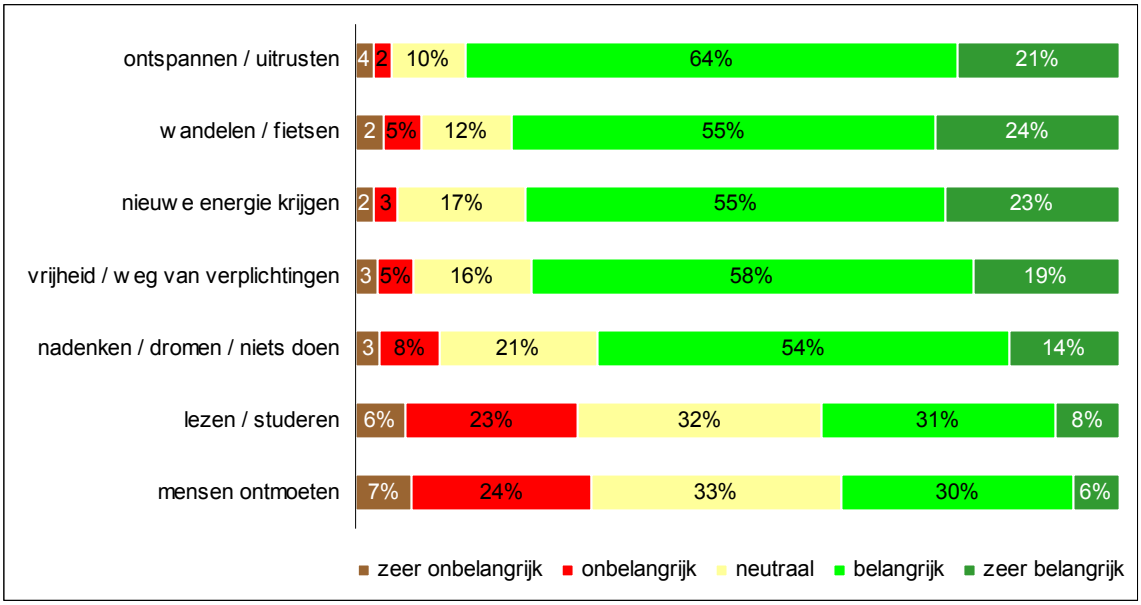

85% van de Rotterdammers die belangstelling hebben voor stille plekken, vindt het (zeer) belangrijk dat men er zich kan ontspannen of kan uitrusten. Daarnaast vindt ongeveer driekwart van de Rotterdammers het belangrijk dat men op een stille plek kan wandelen of fietsen, nieuwe energie kan krijgen en/of vrijheid kan ervaren. Een iets kleiner deel van de Rotterdammers vindt het belangrijk om er na te kunnen denken, te dromen, niets te doen. Men vindt het minder belangrijk dat men op stille plekken kan lezen of studeren of er mensen kan ontmoeten.

Figuur 7.7: Belangrijk aan een stille plek: percentage '(zeer) belangrijk'; Omnibusenquête 2009.

Belangrijk aan een stille plek	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autoch-tonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Wandelen / fietsen	62%	82%	82%	80%	85%	62%	85%
Mensen ontmoeten	47%	40%	31%	30%	31%	51%	37%
Lezen / studeren	47%	45%	35%	24%	35%	50%	40%
Nadenken / dromen / niets doen	66%	75%	67%	54%	69%	65%	75%
Ontspannen / uitrusten	84%	89%	87%	76%	87%	79%	91%
Vrijheid / weg van verplichtingen	74%	80%	77%	69%	80%	68%	78%
Nieuwe energie krijgen	68%	81%	79%	74%	79%	74%	78%

->

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepen-sioneerd
Wandelen / fietsen	78%	81%	71%	82%	70%	71%	83%
Mensen ontmoeten	33%	39%	45%	34%	42%	49%	28%
Lezen / studeren	38%	40%	56%	40%	33%	51%	21%
Nadenken / dromen / niets doen	67%	69%	78%	73%	67%	63%	53%
Ontspannen / uitrusten	84%	87%	90%	89%	81%	86%	76%
Vrijheid / weg van verplichtingen	74%	79%	81%	80%	64%	78%	72%
Nieuwe energie krijgen	74%	81%	62%	80%	74%	81%	75%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Wandelen / fietsen	75%	77%	85%	86%	85%	75%	83%	80%
Mensen ontmoeten	40%	33%	37%	28%	28%	43%	31%	36%
Lezen / studeren	32%	35%	46%	34%	26%	49%	28%	39%
Nadenken / dromen / niets doen	56%	69%	76%	67%	63%	72%	67%	68%
Ontspannen / uitrusten	76%	88%	91%	86%	85%	85%	88%	86%
Vrijheid / weg van verplichtingen	67%	80%	82%	78%	78%	75%	83%	77%
Nieuwe energie krijgen	73%	77%	81%	87%	79%	76%	78%	78%

Wanneer naar enkele achtergrondkenmerken van de Rotterdammers wordt gekeken, valt een aantal dingen op:

- Inwoners die in de stedelijke kern van de stad wonen vinden het in vergelijking met inwoners van andere delen van de stad belangrijker dat men op een stille plek mensen kan ontmoeten en er kan lezen of studeren. Datzelfde geldt voor Rotterdammers met een laag inkomen, niet-westerse allochtonen en jongeren (16- tot 25-jarigen).
- Jongeren vinden wandelen of fietsen en nieuwe energie krijgen daarentegen minder belangrijk.
- Aspecten als nadenken / dromen en de vrijheid ervaren zijn voor 25- tot 45-jarigen, scholieren/studenten en werkenden relatief belangrijk.
- Hoger opgeleiden vinden over het algemeen alles belangrijker dan lager opgeleiden. De enige uitzondering hierop is het ontmoeten van mensen.
- Tot slot vinden Rotterdammers met een hoog inkomen het relatief belangrijk dat men op stille plekken kan wandelen of fietsen, zich kan ontspannen en de vrijheid kan ervaren.

7.4 Samenvatting

Meer dan driekwart van de Rotterdammers vindt het (zeer) belangrijk dat er stilte is *rondom het huis*. Bijna tweederde van de Rotterdammers vindt stilte *in de buurt* (zeer) belangrijk. Stilte *op stedelijke schaal* wordt door een aanzienlijk kleiner deel van de Rotterdammers als belangrijk ervaren.

59% van de Rotterdammers zegt dat er op loopafstand van huis een stille of rustige plek is. Bij iets minder dan een kwart is dit niet het geval, en 18% weet het niet.

Van degenen die in de buurt een stille of rustige plek zouden kunnen bezoeken, doet 16% dit bijna dagelijks. Plekken in de stad waar men stilte ervaart, zijn, net als bij stille of rustige plekken in de buurt, veelal de grotere parken/gebieden, zoals het Kralingse Bos en het (Euromast) Park.

Stille plekken zijn er vooral om je te ontspannen en uit te rusten.

8. HET MILIEU EN HET WONEN

En tenslotte zijn, net als in de vragenlijst van 2007, vragen gesteld over het woonplezier en de kwaliteit van het milieu.

8.1 Lichamelijke ongemakken

In 2007 is in dit vragenblok allereerst een vraag opgenomen die deze keer niet herhaald is: hoe vaak men lichamelijke ongemakken van milieuproblemen in Rotterdam ondervindt. 50% van de Rotterdammers zei toen soms, regelmatig of zelfs vaak lichamelijke klachten te ondervinden door de slechte luchtkwaliteit (zoals irritatie aan ogen, keel en neus en kortademigheid). Bij 24% was dat zelfs regelmatig tot vaak.
Daarnaast had 45% van de bevolking wel eens fysieke ongemakken als gevolg van het lawaai van verkeer en vliegtuigen of industrie (zoals stress of gebrek aan nachtrust), waarbij 19% aangaf dat dit regelmatig tot vaak voorkwam.
In de categorie 'anders' voor een eventueel zelf te formuleren derde soort lichamelijke ongemakken werden veel antwoorden genoemd die niet direct lichamelijke gevolgen hebben, en te herleiden zijn tot "stedelijk overlast". Sommige genoemde antwoorden hadden eigenlijk niets met lichamelijke ongemakken te maken, maar meer met psychologische; zo werden een (smerig) straatbeeld en het gedrag van andere burgers hier ook aangeduid als milieuproblemen waar men lichamelijk ongemak van ondervond.

Figuur 8.1: Lichamelijke ongemakken door milieuproblemen; Omnibusenquête 2007.

Hoe vaak ondervindt u zelf lichamelijke ongemakken van milieuproblemen in Rotterdam?	Vaak	Regelmatig	Soms	Zelden of nooit	Weet niet
Luchtkwaliteit	10%	14%	27%	46%	4%
Lawaai van verkeer en vliegtuigen of industrie	7%	12%	26%	51%	4%
Anders	19%	16%	8%	31%	26%

8.2 Prettig wonen in Rotterdam

Over het woongenot in Rotterdam is driekwart van de Rotterdammers tevreden tot zeer tevreden. Het meest tevreden zijn de bewoners in het noordwestelijke en in het noordoostelijke deel van de stad, waar vier van de vijf tevreden of zelfs zeer tevreden zijn. Iets minder tevreden zijn de Rotterdammers in de stedelijke kern en in het zuidelijke deel van de stad: drie van de vier.

Figuur 8.2: Tevredenheid over het wonen in Rotterdam; Omnibusenquêtes 2007-2009.

Hoe tevreden bent u met het wonen in Rotterdam? 2007	Noordwestelijk deel	Noordoostelijk deel	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Zeer tevreden	16%	19%	14%	15%	16%
Tevreden	63%	66%	57%	61%	61%
Matig tevreden	17%	13%	24%	20%	20%
Ontevreden	4%	2%	4%	3%	4%

->

Idem 2009	Noordwestelijk deel	Noordoostelijk deel	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Zeer tevreden	22%	13%	17%	13%	15%
Tevreden	58%	66%	57%	62%	60%
Matig tevreden	17%	18%	21%	24%	21%
Ontevreden	3%	3%	5%	2%	4%

De tevredenheid in het noordwestelijke deel van de stad en in de stedelijke kern is sinds 2007 wat toegenomen (althans: méér mensen zijn nu 'zeer tevreden' in plaats van 'tevreden'). In het noordoostelijke deel is het percentage dat 'zeer tevreden' is teruggelopen.

Het milieu speelt voor ruim driekwart van de Rotterdammers een rol bij de mate van tevredenheid over het woongenot: voor 48% een kleine rol, en voor 30% zelfs een grote rol. Voor 22% speelt het milieu totaal geen rol. In het noordwestelijke deel van de stad wordt het milieu wat vaker een grote rol toegedicht; verder is er geen verschil tussen de verschillende delen van de stad.

Figuur 8.3: Rol van de kwaliteit van het milieu bij tevredenheid over het wonen; Omnibus-enquêtes 2007-2009.

Speelt de kwaliteit van het milieu daarbij een rol? 2007	Noordwestelijk deel	Noordoostelijk deel	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Nee, totaal niet	22%	27%	30%	30%	28%
Ja, kleine rol	52%	48%	49%	48%	49%
Ja, een grote rol	26%	25%	21%	22%	23%

Idem 2009	Noordwestelijk deel	Noordoostelijk deel	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
Nee, totaal niet	21%	22%	22%	23%	22%
Ja, kleine rol	38%	50%	49%	51%	48%
Ja, een grote rol	41%	28%	29%	27%	30%

Vergeleken met twee jaar geleden wordt het milieu nu overal vaker een grote rol toegedicht bij de mate van tevredenheid over het woongenot.

In figuur 8.4 is het verband tussen de tevredenheid over het wonen en de rol van de kwaliteit van het milieu te zien.

Figuur 8.4: Tevredenheid over het wonen en rol van de kwaliteit van het milieu; Omnibus-enquête 2009.

Tevredenheid over het wonen en rol kwaliteit milieu	Noordwestelijk deel	Noordoostelijk deel	Stedelijke kern	Zuidelijk deel	Totaal Rotterdam
(Zeer) tevreden, geen rol	18%	18%	18%	19%	18%
(Zeer) tevreden, kleine rol	34%	42%	39%	40%	39%
(Zeer) tevreden, grote rol	28%	20%	17%	16%	19%
Matig tevr./ ontevr., geen rol	3%	4%	4%	4%	4%
Matig tevr./ ontevr., kleine rol	4%	9%	11%	11%	9%
Matig tevr./ ontevr., grote rol	13%	8%	12%	11%	11%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

11% van de Rotterdammers is matig tevreden of ontevreden over het wonen in Rotterdam én geeft aan dat daarbij de kwaliteit van het milieu een grote rol speelt. Bij de overige 13% minder tevredenen speelt het milieu daarbij een kleine of geen rol. Anderzijds zegt ook 19% (zeer) tevreden te zijn, en dat het milieu daarbij een grote rol speelt!

8.3 Relatie milieuhinder en intentie om te verhuizen

Op de vraag of men wel eens overweegt om te verhuizen vanwege milieuhinder, geeft tweederde van de Rotterdammers aan daar zelden of nooit aan te denken. 11% denkt er regelmatig of vaak aan om de woning te verlaten vanwege milieuhinder: 6% regelmatig, en 5% zelfs vaak. 22% overweegt dit soms, en de resterende 67% zelden of nooit.
Dit is nauwelijks een ander beeld dan twee jaar geleden.
De milieuhinder die genoemd wordt als reden om te gaan verhuizen past allemaal in de eerder genoemde categorieën. Vooral het verkeer (uitlaatgassen, files) en luchtverontreiniging (inclusief stank; door verkeer en/of industrie) worden heel veel genoemd, alsmede in wat algemenere termen “lawaai”; in veel mindere mate ook (straat-)vervuiling en te weinig groen/ruimte. Ook vliegveld Zestienhoven en de bijbehorende vliegtuigen worden hier door een aantal respondenten genoemd.

Figuur 8.5: Overweegt u wel eens te gaan verhuizen vanwege milieuhinder naar bevolkingsgroep; Omnibusenquête 2009 (plus totaalbeeld 2007).

Overweegt u wel eens om te verhuizen vanwege milieuhinder?	16 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 tot 85 jaar	Autochtonen	Niet-w. allochtonen	Overige allochtonen
Vaak	3%	6%	7%	3%	5%	7%	7%
Regelmatig	7%	8%	7%	2%	7%	3%	8%
Soms	15%	28%	21%	17%	23%	18%	24%
Zelden of nooit	76%	58%	65%	78%	65%	72%	61%

	Man	Vrouw	Scholier/ student	Betaald werk	In eigen huishouden	Arb.ong./ werkloos	Gepensioneerd
Vaak	6%	5%	2%	6%	6%	10%	3%
Regelmatig	7%	5%	4%	8%	4%	8%	3%
Soms	22%	22%	19%	27%	16%	15%	17%
Zelden of nooit	65%	68%	75%	60%	73%	67%	77%

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid	Noord-westelijk	Noord-oostelijk	Stedelijke kern	Zuidelijk deel
Vaak	4%	4%	7%	4%	5%	6%	6%
Regelmatig	4%	7%	7%	9%	5%	5%	7%
Soms	15%	20%	29%	24%	19%	23%	21%
Zelden of nooit	77%	69%	57%	64%	71%	66%	66%

	Sociale minima	Minimum tot modaal	Modaal tot 2 x modaal	Meer dan 2 x modaal		Totaal	Idem 2007
Vaak	9%	3%	6%	6%		5%	4%
Regelmatig	5%	7%	5%	8%		6%	6%
Soms	16%	21%	24%	28%		22%	23%
Zelden of nooit	71%	70%	65%	58%		67%	67%

Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe vaker men overweegt om te verhuizen vanwege milieuhinder: van de laag opgeleiden overweegt 8% dit regelmatig of zelfs vaak, van de middelbaar opgeleiden 11%, en van de hoog opgeleiden 14%. Twee jaar geleden was dit verband echter een stuk sterker. Voorts overwegen de laagste en de hoogste inkomens iets vaker te verhuizen. De verschillen tussen de verschillende delen van de stad zijn marginaal.
Het meest tevreden (in de zin dat ze zelden of nooit overwegen te verhuizen) zijn 25- tot 45-jarigen, de hoogst opgeleiden en mensen met de hoogste inkomens.

En tenslotte is ook dit jaar aan alle respondenten gevraagd op welke aspecten men zou letten als men een nieuwe woning zoekt door van een veertiental aspecten naar het belang te vragen. Zie figuur 8.6, waarbij de volgorden weer bepaald zijn door een 'score' (zie de voetnoot).

Figuur 8.5: Belangrijke factoren waarop men let bij het zoeken naar een nieuwe woning; Omnibusenquêtes 2007-2009.

Factoren bij het zoeken van een nieuwe woning, 2007	Zeer belangrijk	Belangrijk	Wenselijk	Niet belangrijk	Geen antwoord	Score[1]
Veiligheid op straat	50%	36%	7%	1%	7%	3,45
Hoe de omgeving van de woning er uit ziet	43%	44%	6%	1%	6%	3,38
Woninggrootte en kwaliteit	46%	35%	10%	1%	8%	3,37
Stof of roet van industrie	46%	33%	10%	2%	9%	3,36
Stank van industrie of wegverkeer	45%	35%	10%	2%	8%	3,33
Bereikbaarheid[2]	42%	40%	11%	1%	7%	3,32
Hoeveel geluidsoverlast in de woonomgeving	42%	37%	12%	1%	7%	3,29
Hoe schoon het op straat is	35%	46%	12%	0%	7%	3,24
Risico op rampen met gevaarlijke stoffen	43%	31%	14%	4%	8%	3,22
Luchtkwaliteit	35%	40%	14%	2%	9%	3,18
Hoeveel groen in de buurt is	35%	40%	16%	2%	6%	3,16
Voorzieningen (winkels e.d.)	35%	38%	18%	3%	7%	3,12
Gezelligheid in de buurt	22%	38%	28%	4%	9%	2,84
Speelgelegenheid voor kinderen	18%	28%	22%	22%	11%	2,47

Idem 2009	Zeer belangrijk	Belangrijk	Wenselijk	Niet belangrijk	Geen antwoord	Score[1]
Veiligheid op straat	59%	29%	4%	0%	7%	3,58
Stank van industrie of wegverkeer	60%	25%	6%	1%	8%	3,56
Stof of roet van industrie	60%	24%	6%	1%	8%	3,56
Woninggrootte en kwaliteit	53%	31%	5%	1%	9%	3,51
Hoeveel geluidsoverlast in de woonomgeving	51%	32%	8%	2%	7%	3,43
Hoe de omgeving van de woning er uit ziet	45%	41%	6%	1%	7%	3,40
Bereikbaarheid met het openbaar vervoer[2]	51%	28%	12%	2%	6%	3,36
Aanwezigheid van bodemverontreiniging[3]	46%	28%	11%	3%	11%	3,33
Luchtkwaliteit	42%	34%	13%	2%	9%	3,28
Risico op rampen met gevaarlijke stoffen	46%	27%	14%	4%	9%	3,26
Hoe schoon het op straat is	36%	42%	12%	0%	9%	3,25
Bereikbaarheid met de auto[2]	41%	34%	11%	5%	9%	3,21
Hoeveel groen in de buurt is	38%	39%	14%	2%	6%	3,21
Voorzieningen (winkels e.d.)	37%	36%	17%	2%	8%	3,17
Gezelligheid in de buurt	26%	35%	26%	4%	9%	2,90
Speelgelegenheid voor kinderen	21%	23%	21%	24%	11%	2,48
Aanwezigheid van scholen[3]	23%	22%	16%	29%	11%	2,42

[1]): Vier punten als de factor 'zeer belangrijk' is, drie bij 'belangrijk', twee bij 'wenselijk' en één bij 'niet belangrijk'.
[2]): In 2009 is in plaats van over 'bereikbaarheid' afzonderlijk over 'bereikbaarheid met het openbaar vervoer' en 'bereikbaarheid met de auto' gevraagd.
[3]): In 2007 nog niet opgenomen in de voorgelegde reeks factoren.

De verschillende factoren worden eigenlijk allemaal ongeveer op dezelfde manier beoordeeld: bijna allemaal zijn ze ‘belangrijk’ tot ‘zeer belangrijk’. Alleen gezelligheid in de buurt, speelgelegenheid voor kinderen en aanwezigheid van scholen worden duidelijk vaker als minder belangrijk aangeduid. Die laatste twee factoren zijn natuurlijk voor mensen zonder kinderen ook niet van belang; vandaar hun lage score.
Het meest belangrijk zijn veiligheid op straat, stank van industrie of wegverkeer en stof of roet van de industrie.

8.4 Samenvatting

Het milieu speelt voor ruim driekwart van de bevolking een rol bij de mate van tevredenheid qua woongenot.
11% van de Rotterdammers is matig tevreden of ontevreden over het wonen in Rotterdam én geeft aan dat daarbij de kwaliteit van het milieu een grote rol speelt. Bij de overige 13% minder tevredenen speelt het milieu daarbij een kleine of geen rol. Anderzijds zegt ook 19% (zeer) tevreden te zijn, en dat het milieu daarbij een grote rol speelt!
Op de vraag of men wel eens overweegt om te verhuizen vanwege milieuhinder, geeft tweederde van de Rotterdammers aan daar zelden of nooit aan te denken. 11% denkt er regelmatig of vaak aan om de woning te verlaten vanwege milieuhinder; mensen met een hoge opleiding wat vaker dan anderen.
De belangrijkste aspecten waar men op zou letten als men een nieuwe woning zoekt zijn veiligheid op straat, stank van industrie of wegverkeer en stof of roet van de industrie.

BIJLAGE I: DE VRAGEN IN DE VRAGENLIJSTEN

Deze rapportage handelt over de vragen 21 tot en met 26 in Vragenlijst E ('over het milieu'), 45 tot en met 49 in Vragenlijst B ('over milieu en gezondheid') en 39 tot en met 44 in Vragenlijst A ('over stilte') van de Omnibusenquête 2009. Deze vragen waren als volgt waren geformuleerd.

De volgende vragen gaan over het milieu.

21. Hoe belangrijk zijn de volgende milieu-onderwerpen voor u?

		totaal onbelangrijk	onbelangrijk	niet zo belangrijk	belangrijk	heel belangrijk
a	schone straat (geen rommel en hondenpoep)	☐	☐	☐	☐	☐
b	lawaai van verkeer en industrie	☐	☐	☐	☐	☐
c	stank van wegverkeer	☐	☐	☐	☐	☐
d	stank van de industrie	☐	☐	☐	☐	☐
e	schone lucht	☐	☐	☐	☐	☐
f	stof en roet van de industrie	☐	☐	☐	☐	☐
g	risico op rampen met gevaarlijke stoffen	☐	☐	☐	☐	☐
h	groene omgeving	☐	☐	☐	☐	☐
i	aantasting of verstoring van planten en dieren in de natuur	☐	☐	☐	☐	☐
j	watervervuiling of wateroverlast	☐	☐	☐	☐	☐
k	bodemverontreiniging	☐	☐	☐	☐	☐
l	laag gebruik van energie en vervuilende brandstoffen	☐	☐	☐	☐	☐

22. Wat vindt u de drie grootste milieu-problemen in Rotterdam?
Graag een 1 opschrijven voor het grootste probleem, een 2 voor het één-na-grootste probleem en een 3 voor het twee-na-grootste probleem.

- ☐ vuile straat (rommel en hondenpoep)
- ☐ lawaai van verkeer, industrie en/of buren
- ☐ stank van wegverkeer
- ☐ stank van de industrie
- ☐ luchtvervuiling
- ☐ stof en roet van de industrie
- ☐ risico op rampen met gevaarlijke stoffen
- ☐ te weinig groene omgeving
- ☐ aantasting of verstoring van planten en dieren in de natuur
- ☐ watervervuiling of wateroverlast
- ☐ bodemverontreiniging

☐ hoog gebruik van energie en vervuilende brandstoffen

☐ risico op overstromingen

☐ bijdrage stad, haven en industrie aan broeikaseffect (CO_2)

23. Wie of wat heeft volgens u de grootste negatieve invloed op het Rotterdamse milieu in het algemeen?
Graag een 1 opschrijven voor de grootste invloed, een 2 voor de één-na-grootste invloed en een 3 voor de twee-na-grootste invloed.

☐ scheepvaartverkeer

☐ inwoners

☐ bedrijven

☐ wegverkeer

☐ vliegverkeer

☐ buitenland (zoals overwaaiende luchtverontreiniging, lozingen in de Maas)

☐ anders, namelijk ☐

24. Vindt u dat u genoeg doet aan de bescherming van het milieu?

☐ veel te weinig
☐ weinig
☐ genoeg
☐ veel
☐ te veel

25. Waardoor zou u meer gaan doen aan de bescherming van het milieu?
(meer antwoorden mogelijk!)

☐ als er meer voorzieningen dichterbij zijn
☐ als er meer andere mensen zijn die dat ook doen
☐ als bescherming van het milieu geen extra geld kost
☐ als ik er voordeel mee heb (zoals lagere stookkosten, lagere energierekening)
☐ anders, namelijk ☐

26. Hieronder staat een aantal meningen en uitspraken over Rotterdam en milieuvervuiling. Wilt u aankruisen of u het met deze meningen en uitspraken eens of oneens bent?

		oneens	niet eens, niet oneens	eens
a	Rotterdam is de meest vervuilde stad van Nederland.	☐	☐	☐
b	Omdat in Rotterdam het geld wordt verdiend, kunnen we niet verwachten dat hier veel aan milieu wordt gedaan.	☐	☐	☐

c	In Rotterdam veroorzaken we extra milieuvervuiling. Dus moeten we hier ook extra ons best doen voor het milieu.	☐	☐	☐
d	Als Rotterdammer moet je het er voor over hebben dat het hier soms stinkt of dat er herrie is; het is hier niet de Veluwe.	☐	☐	☐
e	De overheid laat de grote vervuilers lopen.	☐	☐	☐
f	Als Rotterdam scherpere milieu-eisen gaat stellen, trekken de bedrijven naar elders.	☐	☐	☐
g	Rotterdam is een groene stad.	☐	☐	☐
h	Als ik klaag over milieu-overlast, wordt er direct actie ondernomen.	☐	☐	☐
i	In Rotterdam spannen gemeente, haven en industrie zich samen in om milieuvraagstukken aan te pakken.	☐	☐	☐
j	Ik ben het eens met initiatieven om tot klimaat-verbeteringen te komen, zoals die van het *Rotterdam Climate Initiative*.	☐	☐	☐

De volgende vragen gaan over milieu en gezondheid.

45. Hoe tevreden bent u met het wonen in Rotterdam?

- ☐ zeer tevreden
- ☐ tevreden
- ☐ matig tevreden
- ☐ ontevreden

46. Speelt de kwaliteit van het milieu daarbij een rol?

- ☐ nee, totaal niet
- ☐ ja, een kleine rol
- ☐ ja, een grote rol

47. Overweegt u wel eens om te verhuizen vanwege milieuhinder?

- ☐ vaak
- ☐ regelmatig
- ☐ soms
- ☐ zelden of nooit **=> Ga door naar vraag 49**

48. Welke milieuhinder?

49. Waar zou u op letten als u een nieuwe woning zoekt?

		zeer belangrijk	belangrijk	wenselijk	niet belangrijk
a	woninggrootte en -kwaliteit	☐	☐	☐	☐
b	veiligheid op straat	☐	☐	☐	☐
c	gezelligheid in de buurt	☐	☐	☐	☐
d	hoe schoon het op straat is	☐	☐	☐	☐
e	hoe de omgeving van de woning er uit ziet	☐	☐	☐	☐
f	hoeveelheid groen in de buurt	☐	☐	☐	☐
g	hoeveelheid geluidsoverlast in de woonomgeving	☐	☐	☐	☐
h	speelgelegenheid voor kinderen	☐	☐	☐	☐
i	luchtkwaliteit	☐	☐	☐	☐
j	stank van industrie of wegverkeer	☐	☐	☐	☐
k	stof of roet van industrie	☐	☐	☐	☐
l	voorzieningen (winkels, restaurants, uitgaansgelegenheden e.d.)	☐	☐	☐	☐
m	risico op rampen met gevaarlijke stoffen (van bijv. LPG-station, vervoer gevaarlijke stoffen, industrie)	☐	☐	☐	☐
n	aanwezigheid van bodemverontreiniging	☐	☐	☐	☐
o	bereikbaarheid met het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
p	bereikbaarheid met de auto	☐	☐	☐	☐
q	aanwezigheid van scholen	☐	☐	☐	☐

De volgende vragen gaan over stilte.

39. Hoe belangrijk is stilte voor u ...?

		zeer onbelangrijk	onbelangrijk	neutraal	belangrijk	zeer belangrijk
a	rondom het huis?	☐	☐	☐	☐	☐
b	in de buurt?	☐	☐	☐	☐	☐
c	in de stad?	☐	☐	☐	☐	☐

40. Is er op loopafstand van uw huis een stille of rustige plek? Zo ja: waar is die plek?

☐ ja, namelijk [ ]
☐ nee **=> Ga door naar vraag 42**
☐ weet niet **=> Ga door naar vraag 42**

41. Hoe vaak heeft u deze plek de afgelopen 12 maanden bezocht?

☐ (bijna) dagelijks
☐ minstens 1 keer per week
☐ minstens 1 keer per maand
☐ minstens 1 keer per jaar
☐ de afgelopen 12 maanden niet bezocht

42. Rotterdam kent verschillende parken, waters en (binnen)tuinen, maar ook pleinen, straatjes en hofjes waar de drukte van de stad minder lijkt te zijn. Kunt u één of meerdere plekken in de stad noemen waar u de stilte ervaart?

[ ]

43. Als u bij de vorige vraag één of meer plekken heeft ingevuld: hoe vaak bezoekt u die plek of plekken?

☐ (bijna) dagelijks
☐ minstens 1 keer per week
☐ minstens 1 keer per maand
☐ minstens 1 keer per jaar
☐ de afgelopen 12 maanden niet bezocht
☐ nooit

44. Wat vindt u belangrijk aan een stille plek? Dat u er kunt ...
(Als u geen belangstelling heeft voor stille plekken, mag u deze vraag overslaan.)

		zeer onbelangrijk	onbelangrijk	neutraal	belangrijk	zeer belangrijk
a	wandelen / fietsen	☐	☐	☐	☐	☐
b	mensen ontmoeten / praten / samen zijn	☐	☐	☐	☐	☐
c	lezen / studeren	☐	☐	☐	☐	☐
d	nadenken / dromen / niets doen	☐	☐	☐	☐	☐
e	ontspannen / uitrusten	☐	☐	☐	☐	☐
f	vrijheid ervaren / weg zijn van verplichtingen	☐	☐	☐	☐	☐
g	nieuwe energie krijgen	☐	☐	☐	☐	☐

Voorts zijn is paragraaf 4.3 ook de vragen 54 tot en met 57 uit Vragenlijst A over energiebesparende maatregelen besproken, die als volgt waren geformuleerd.

De volgende vragen gaan over energiebesparende maatregelen.

54. Heeft u in 2008 energiebesparende maatregelen aangebracht aan uw woning?

- ☐ ja
- ☐ nee, maar mijn huisbaas heeft wel energiebesparende maatregelen aangebracht
- ☐ nee **=> Ga door naar vraag 57**
- ☐ dat weet ik niet **=> Ga door naar vraag 57**

55. Welke maatregelen waren dat?
(méér antwoorden mogelijk!)

- ☐ vloerisolatie, muurisolatie, dakisolatie
- ☐ dubbel glas
- ☐ energiebesparende hoogrendement cv-ketel
- ☐ zonneboiler of zonnepanelen
- ☐ anders, namelijk

56. Hoeveel hebben die maatregelen gekost?

- ☐ dat weet ik niet
- ☐ minder dan € 1.000
- ☐ € 1.000 tot € 2.000
- ☐ € 2.000 of meer

57. Bent u van plan om in 2009 energiebesparende maatregelen aan te brengen aan uw woning? Of is uw huisbaas dat van plan?

- ☐ dat weet ik niet
- ☐ ja, waarschijnlijk wel
- ☐ misschien
- ☐ nee, waarschijnlijk niet

BIJLAGE II: RUSTIGE PLEKKEN

Wanneer gevraagd wordt naar plekken in de stad waar men stilte ervaart, wordt de Kralingse Plas of het Kralingse Bos veruit het meest genoemd (zie onderstaande tabel). Ook Het Park bij de Euromast wordt door een groot aantal Rotterdammers als een stille of rustige plek in Rotterdam ervaren. Overige gebieden of parken worden minder vaak genoemd. Onder 'overig' vallen zeer uiteenlopende antwoorden zoals: 'Eiland van Brienenoord', 'In de binnentuin van restaurant Floor', 'Oude Haven', et cetera, maar ook de onleesbare en onbegrijpelijke antwoorden. 16% van de Rotterdammers wist geen enkele plek in Rotterdam te noemen waar men stilte ervaart.

	# keer genoemd	Aandeel
Kralingse Plas / Kralingse Bos	**280**	**26%**
Het Park (bij de Euromast) / Euromastpark	**113**	**11%**
Park in het algemeen	83	8%
Zuiderpark	74	7%
Lage / Hoge Bergse Bos, Bergseplas	71	7%
Specifieke straten of pleinen (bv Schietbaanlaan, Heemraadsingel, Brinkplein, Smedelandsedijk, Westersingel, eigen straat, etc.)	59	6%
Arboretum (Trompenburg / Hoogvliet)	50	5%
Vroesenpark	46	4%
Langs / aan de Maas	35	3%
Specifieke wijken (bv Nesselande, Prinsenland, Scheepvaartkwartier, Delfshaven, Kralingen, eigen buurt, etc.)	33	3%
Museumpark	28	3%
Langs de Rotte	26	2%
Heemtuin Ommoord / Ommoordseveld	24	2%
Rottemeren	21	2%
Zevenhuizerplas	17	2%
Kerkhof	16	1%
Blijdorp	14	1%
Bij vorige vraag genoemde parken / zie vorige vraag	13	1%
Eigen tuin, dakterras, bij mij thuis	13	1%
Park de Twee Heuvels	12	1%
Kinderboerderij	12	1%
Ruigenplaat Bos	11	1%
Prinsenpark	10	1%
De Esch	9	1%
Bibliotheek	8	1%
Stadhuistuin	8	1%
Wijkpark, wijktuin, park bij ons achter	8	1%
Schiebroekse Park	7	1%
Andere woonplaatsen dan Rotterdam	7	1%
Hoek van Holland (strand)	6	1%
Vreewijk	6	1%
Volkstuin	5	0%
Schollebos	3	0%

Delfland	3	0%
Park Zestienhoven	3	0%
Park Lombardijen	2	0%
Nee / weet niet	180	17%
Overig	89	8%

BIJLAGE III: RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

Als gevolg van het grote aantal opdrachtgevers aan, en onderwerpen in de Omnibusenquête is de enquête dit jaar opgesplitst in vijf vragenlijsten: een aantal onderwerpen kwam slechts op de zogenoemde A-lijst aan de orde, een aantal alleen op de B-lijst, een aantal alleen op de C-lijst, een aantal alleen op de D-lijst, een aantal alleen op de E-lijst, en sommige op meerdere lijsten. Zoals gezegd bedroeg de respons voor de A-lijst 39% (1.363 respondenten), voor de B-lijst 41% (1.427 respondenten), voor de C-lijst 40% (1.391 respondenten), voor de D-lijst 41% (1.436 respondenten) en voor de E-lijst 40% (1.393 respondenten); in totaal 40%. Daarmee is de respons een procentpunt lager dan vorig jaar.
Bij deze responspercentages moet worden bedacht, dat ieder formulier dat om welke reden dan ook niet ingevuld is geretourneerd tot de non-respons is gerekend; dus ook formulieren voor mensen die inmiddels niet meer bereikbaar zijn door bijvoorbeeld verhuizing of overlijden. Veel onderzoeksbureaus tellen zulke mislukte contacten niet mee bij de bepaling van het responspercentage. Al met al is een respons zoals hierboven weergegeven nog steeds niet slecht voor schriftelijke enquêtes in een stad als Rotterdam; het CBS kampt bijvoorbeeld bij haar landelijke enquêtes in de grote steden met een slechtere en selectievere respons, en overal kampen markt- en opinieonderzoeksbureaus met een dalende responsbereidheid!
Op zich is de *representativiteit* ook belangrijker dan de *omvang* van de respons, die natuurlijk nog altijd groot genoeg is om uitspraken te kunnen doen.

In deze Bijlage wordt aan de hand van een aantal algemene persoonskenmerken de representativiteit van de uiteindelijke netto steekproef (de respons) besproken. Daartoe worden kenmerken van de respondenten vergeleken met die van de totale Rotterdamse bevolking van 16 tot 85 jaar.

III.1 Geslacht en leeftijd

In figuur III.1 staat de verdeling van de respondenten van de Omnibusenquête 2009 en van de Rotterdamse bevolking naar geslacht en naar leeftijd begin 2009. Traditiegetrouw blijken vrouwen en Rotterdammers vanaf 45 jaar over-, en mannen en Rotterdammers onder de 45 jaar (en vooral jongeren) ondervertegenwoordigd.

Figuur III.1: Verdeling van de respondenten en van de totale bevolking in Rotterdam van 16 tot 85 jaar naar geslacht en naar leeftijd.

	A-lijst	B-lijst	C-lijst	D-lijst	E-lijst	Totaal	Rotterdam op 1-1-'09
Geslacht: Man	44%	44%	44%	44%	43%	44%	49%
Vrouw	56%	56%	56%	56%	57%	56%	51%
Respons	1.363	1.426	1.390	1.436	1.393	7.008	471.444
Leeftijd: 16 tot 25 jaar	10%	10%	10%	10%	10%	10%	16%
25 tot 45 jaar	34%	35%	32%	34%	34%	34%	39%
45 tot 65 jaar	32%	33%	36%	36%	35%	34%	30%
65 tot 85 jaar	23%	23%	23%	21%	21%	22%	15%
Respons	1.362	1.423	1.390	1.435	1.393	7.003	471.444

Nadere analyse van de respons per leeftijd leert, dat die het slechtst is bij de jongeren: 27% in de leeftijdscategorie tot 25 jaar. Vervolgens loopt de respons langzaam op tot zo'n 55% bij de 65- tot 75-jarigen, maar daarna daalt de respons snel met de leeftijd. Zie figuur III.2.

Figuur III.2: Respons op de (totale) Omnibusenquête 2009 naar leeftijd.

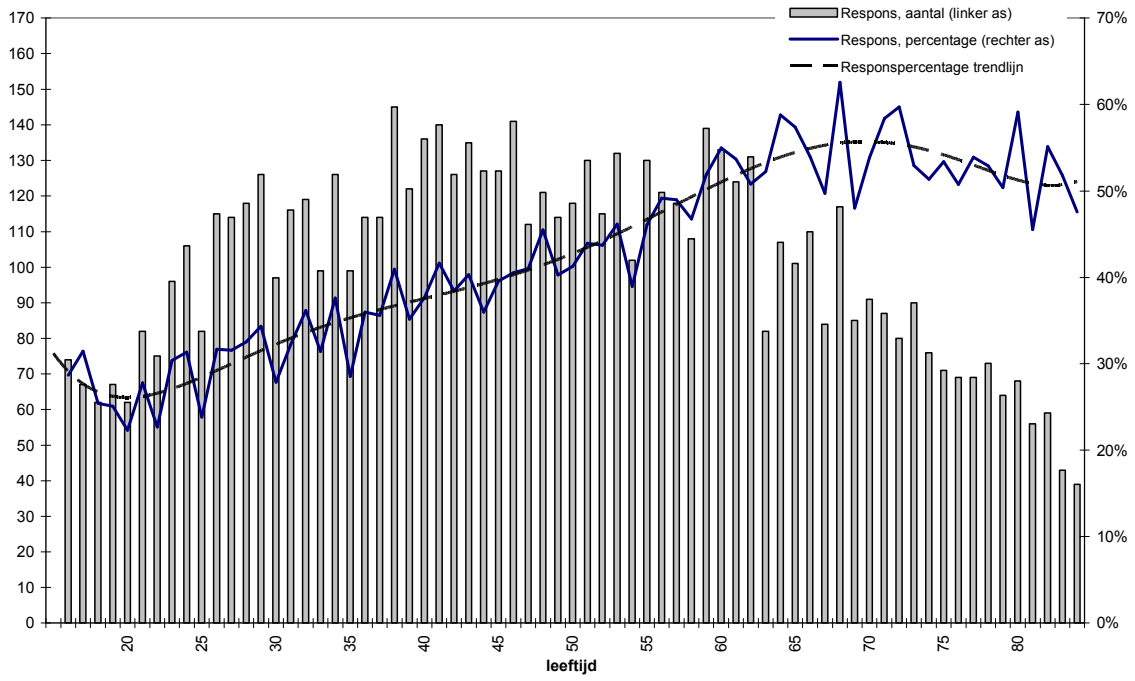

III.2 Etniciteit

Figuur III.3 geeft de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van 16 tot 85 jaar naar etniciteit.

Figuur III.3: Verdeling van de respondenten en van de totale bevolking in Rotterdam van 16 tot 85 jaar naar etniciteit.

	A-lijst	B-lijst	C-lijst	D-lijst	E-lijst	Totaal	Rotterdam op 1-1-'09
Surinamers	7%	8%	7%	7%	8%	7%	9%
Antillianen/Arubanen	1%	2%	2%	2%	2%	2%	3%
Kaapverdianen	2%	2%	2%	2%	2%	2%	3%
Turken	6%	6%	6%	6%	6%	6%	7%
Marokkanen	4%	4%	4%	3%	4%	4%	5%
Overig niet-westers	4%	4%	5%	5%	5%	4%	7%
Niet-westers	23%	26%	25%	25%	27%	25%	34%
Nederlanders	67%	66%	67%	67%	65%	66%	55%
Overig EU	5%	4%	4%	4%	4%	4%	6%
Overig westers	5%	4%	4%	4%	5%	4%	5%
Respons	1.363	1.427	1.391	1.435	1.393	7.009	471.444

Autochtonen (“Nederlanders”) zijn oververtegenwoordigd, en de meeste allochtone groeperingen zijn als vanouds ondervertegenwoordigd. De afwijkingen zijn helaas wat groter dan vorig jaar.

III.3 Deelgemeente

Figuur III.4 geeft tenslotte de verdelingen naar deelgemeente. De spreiding van de respondenten over de deelgemeenten is nog steeds uitstekend.

Figuur III.4: Verdeling van de respondenten en van de totale bevolking in Rotterdam van 16 tot 85 jaar naar deelgemeente.

	A-lijst	B-lijst	C-lijst	D-lijst	E-lijst	Totaal	Rotterdam op 1-1-'09
Stadscentrum	8%	5%	6%	5%	7%	6%	6%
Delfshaven	10%	10%	10%	9%	13%	10%	12%
Overschie	1%	2%	2%	3%	3%	2%	3%
Noord	9%	7%	7%	9%	7%	8%	9%
Hillegersberg-Schiebroek	6%	7%	9%	8%	7%	7%	7%
Kralingen-Crooswijk	7%	8%	8%	7%	8%	8%	9%
Prins Alexander	20%	19%	20%	19%	19%	19%	15%
Feijenoord	10%	11%	9%	8%	9%	9%	11%
IJsselmonde	9%	11%	10%	11%	9%	10%	10%
Charlois	8%	9%	8%	12%	9%	9%	11%
Hoogvliet en Pernis	11%	8%	8%	8%	6%	8%	7%
Hoek van Holland	1%	3%	2%	2%	2%	2%	2%
Respons	1.345	1.405	1.368	1.415	1.376	6.909	471.444

III.4 Conclusie

Net als in eerdere jaren en in andere enquêtes, zijn sommige bevolkingsgroepen, en met name mannen, Rotterdammers onder de 45 jaar (en vooral jongeren) en allochtonen, ondervertegenwoordigd in deze Omnibusenquête. Niettemin is de respons nog altijd acceptabel; kwantitatief zowel als kwalitatief.

De ondervertegenwoordiging van allochtone groeperingen is dit jaar helaas wat groter dan vorig jaar; mede doordat het aanvullend mondeling rappelleren bij hen dit jaar wat minder succesvol was. De respons van mannen blijft nog steeds achter bij die van vrouwen. Dit verschil wordt, ook al traditiegetrouw, voor een deel veroorzaakt doordat kennelijk méér mannen de vragenlijst door een vrouwelijke huisgenoot laten invullen dan andersom[1].

Deze relatieve tevredenheid over de representativiteit naar controleerbare kenmerken neemt niet weg, dat natuurlijk nog steeds wel een zekere selectiviteit in de respons van de Omnibusenquête bestaat. Dit selectieve karakter van de respons lijkt met name ook terug te vinden in het traditiegetrouw waarschijnlijk toch wel iets te lage aandeel respondenten dat zegt een minimuminkomen te hebben, en het al even traditiegetrouw waarschijnlijk toch wel iets te hoge aandeel respondenten dat zegt een boven-modaal huishoudensinkomen te hebben (ook onder allochtonen): gevreesd moet worden dat daarmee toch een wat te rooskleurig beeld wordt gesuggereerd.

Voor de selectiviteit van de respons op enquêtes kan een aantal verklaringen worden bedacht, die impliceren dat een oplossing van deze problematiek niet zo simpel is. Zo zijn frequent verhuizende mensen (letterlijk) moeilijk te achterhalen, evenals mensen die niet wonen op het adres waar ze door het GBA (de Bevolkingsadministratie) geacht worden te wonen. Dit impliceert in een

aantal opzichten ook een selectiviteit. Daarnaast valt niet te vermijden, dat - ondanks de moeite die gedaan wordt om de vragen in de enquête zo begrijpelijk mogelijk te formuleren - dergelijke vragenlijsten voor een aantal mensen toch te hoog gegrepen zijn; met name voor mensen die de Nederlandse taal slecht beheersen. En tenslotte moet ook gevreesd worden, dat de grote stad een aantal inwoners heeft die steeds minder ontvankelijk zijn voor vormen van maatschappelijke participatie zoals het deelnemen aan een gemeentelijke enquête. In dat opzicht is wellicht ook een vergelijking te trekken met de selectieve opkomst bij verkiezingen.

Al met al moet worden geconcludeerd, dat de Omnibusenquête een zekere mate van selectiviteit in zijn respons kent, die voor een belangrijk deel moeilijk tot niet te voorkomen is, en waarmee bij de interpretatie van resultaten rekening moet worden gehouden. De mate waarin deze selectiviteit uitkomsten beïnvloedt, moet echter ook niet overschat worden. Zo valt eenvoudig na te rekenen, dat als bijvoorbeeld 50% van de Nederlanders iets vindt, en 25% van de allochtonen, hiervoor in een Vragenlijst van de Omnibusenquête voor de totale Rotterdamse bevolking zo'n 41- à 42% zal worden gemeten, terwijl dit 39% had moeten zijn. Een dergelijk verschil ligt in de orde van grootte van de betrouwbaarheidsmarge van de Omnibusenquête (zie Bijlage IV), en is dan ook meestal niet significant. (Bovendien is het in zo'n geval wellicht interessanter te weten dat autochtonen en allochtonen kennelijk zo sterk verschillen, dan hoeveel het totale gemiddelde precies bedraagt...)

Noten

1. Van de 7.070 respondenten in de totale Omnibusenquête 2009 hadden er 218 ingevuld een vrouw te zijn terwijl de vragenlijst aan een man was gestuurd, en 106 een man te zijn terwijl de vragenlijst aan een vrouw was gestuurd.

BIJLAGE IV: DE BETEKENIS VAN DE PERCENTAGES; SIGNIFICANTIE

IV.1 Percentages

In de tabellen in dit rapport staan de uitkomsten meestal in percentagevorm weergegeven. Dit is gedaan omdat percentages in populaties van verschillende grootte (bijvoorbeeld: de steekproef versus heel Rotterdam) onderling gemakkelijker te vergelijken zijn dan aantallen.

Metingen via een steekproef leveren een schatting van de werkelijkheid. Het toevalskarakter van de steekproef heeft als consequentie, dat schatting en werkelijke waarde ten gevolge van het toeval kunnen afwijken. (*Daarnaast* zijn ook afwijkingen mogelijk ten gevolge van andere zaken dan het toeval, zoals onder- en oververtegenwoordigingen van bepaalde categorieën respondenten, bijvoorbeeld door selectieve non-respons.) Deze mogelijke afwijkingen ten gevolge van het toeval kunnen worden uitgedrukt in statistische betrouwbaarheidsmarges. Gangbaar hierbij is een uitdrukking in 95%-betrouwbaarheidsmarges.
De 95%-betrouwbaarheidsmarge bij een steekproefpercentage en een steekproefgrootte geeft aan, hoe groot de afwijking van de geschatte waarde met de werkelijke waarde zou kunnen zijn ten gevolge van het toeval. De betekenis van zo'n marge is, dat, indien de steekproef en de meting vele malen zouden worden herhaald, en steeds een 95%-betrouwbaarheidsmarge zou worden bepaald, de werkelijke waarde zich in 95 van de 100 gevallen binnen de betrouwbaarheidsmarge zal bevinden.
Een betrouwbaarheidsmarge (dus: de onnauwkeurigheid) is kleiner naarmate de steekproef groter is, maar verschilt ook met het gemeten percentage: percentages van rond de 50% hebben de grootste onnauwkeurigheid, en hoe verder het percentage van de 50% af zit, hoe kleiner de onnauwkeurigheid[1]. Dit betekent in het bijzonder ook, dat bij heel kleine percentages die zijn veroorzaakt door één of twee respondenten nog sprake kan zijn van een toevalstreffer, maar dat dit niet kan worden gezegd als het wat meer respondenten betreft.

De volgende tabel geeft voor in steekproeven of delen daarvan gemeten percentages de betrouwbaarheidsmarges voor een meting van 50% (dus voor het ongunstigste geval), en ter illustratie ook voor een meting van 10- of 90%.

Figuur IV.1: De 95%-betrouwbaarheidsmarges van gemeten percentages.

Bij een (deel-)steekproefomvang van:	is 10% eigenlijk:	is 50% eigenlijk:	is 90% eigenlijk:
50	10% ± 8%	50% ± 14%	90% ± 8%
100	10% ± 6%	50% ± 10%	90% ± 6%
150	10% ± 5%	50% ± 8%	90% ± 5%
200	10% ± 4%	50% ± 7%	90% ± 4%
250	10% ± 4%	50% ± 6%	90% ± 4%
500	10% ± 3%	50% ± 4%	90% ± 3%
1.363 (volledige Omnibusenquête A)	10% ± 2%	50% ± 3%	90% ± 2%
1.427 (volledige Omnibusenquête B)	10% ± 2%	50% ± 3%	90% ± 2%
1.393 (volledige Omnibusenquête E)	10% ± 2%	50% ± 3%	90% ± 2%

Voorbeeld: als in een steekproef(-deel) van 500 ondervraagden 50% een bepaald antwoord geeft, moet dit gelezen worden als 50% ± 4%, ofwel 46- à 54 procent. Bij kleinere of grotere gemeten percentages wordt deze marge kleiner.

IV.2 Vergelijkingen

Ook bij de vergelijking van percentages of verdelingen (bijvoorbeeld: tussen mannen en vrouwen, of tussen dit jaar en vorig jaar) is het mogelijk dat een gemeten verschil slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproef of steekproeven. Het gemeten verschil heet in dat geval niet 'significant'. Voor de bepaling of het verschil tussen twee gemeten percentages groot genoeg is om significant te zijn, bestaan wiskundige technieken: de zogeheten t-toets. Van de uitkomsten van zo'n toets is echter geen eenvoudig leesbaar en interpreteerbaar overzicht te geven zoals met betrouwbaarheidsmarges is gedaan in figuur IV.1. Wél kan in het algemeen gesteld worden, dat de grens tussen 'significant' en 'niet-significant' wat kleiner is dan het totaal van de beide betrouwbaarheidsmarges. Voorbeeld: iets is niet aantoonbaar toegenomen als het vorig jaar volgens de Omnibusenquête 50% was en dit jaar 52%. Een stijging van 10- naar 12% daarentegen is wél significant.

Daarmee moge de boodschap zijn, dat in het algemeen gemeten verschillen van 1- à 2%-punt niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toevalskarakter van de steekproeven kunnen zijn veroorzaakt.

IV.3 Gemiddelden

Ook om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten gemiddelden (bijvoorbeeld het verschil tussen twee rapportcijfers) significant is of slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproeven, kan een t-toets worden verricht. Hoewel ook hier het precieze resultaat van geval tot geval verschilt, en met name ook afhangt van de gemeten waarden en de spreiding rond de gemiddelden, geldt in de praktijk in het algemeen, dat verschillen in rapportcijfers van 0,2 en hoger significant zijn. (Bij een meting over een *deel* van de steekproef - bijvoorbeeld: over alleen de Rotterdamse *mannen* - ligt deze grens hoger.)

Noten

1. Bij het berekenen van de betrouwbaarheidsmarge bij percentages kan worden uitgegaan van de volgende benaderende formule:
   absolute 95%-betrouwbaarheidsmarge bij p% = 1,96 x √p(100-p) / √(n-1),
   waarbij n de omvang van de (deel-) steekproef is.
   Een gemeten percentage van 50% in de A-lijst van de Omnibusenquête 2009 heeft dus een betrouwbaarheidsmarge van 1,96 x √(50x50) / √1.362 = 2,7%. Evenzo heeft een gemeten percentage van 1% een betrouwbaarheidsmarge van 1,96 x √(1x99) / √1.362 = 0,5%.
   Bij alleen de 595 mannen in de A-lijst heeft een gemeten percentage van 50% evenwel een betrouwbaarheidsmarge van 1,96 x √(50x50) / √594 = 4,0%, en is bij een gemeten percentage van 1% de betrouwbaarheidsmarge 1,96 x √(1x99) / √594 = 0,8%.

Publicatieoverzicht COS

Titel rapport	jaar
ALGEMEEN	
Feitenkaart Omnibusenquête 2009	2009
Staat van Rotterdam 2009	2009
Kerncijfers Rotterdam 2008	2008
Aandachtsgebieden in beeld 2007	2008
Monitor Prins Alexander 2007	2008
Feijenoord in beeld	2007
Handleiding voor het opstellen van meetbare doelstellingen	2006
Binnenstadsmonitor 2005	2005
Feitenkaart Rotterdam in Europees perspectief	2004
Staat van de Jeugd	2004
ARBEID EN INKOMEN	
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam en regio 2006	2009
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam op deelgemeente- en buurtniveau 2006	2009
Rotterdam voor afgestudeerden. Binding van afgestudeerde bestuurskundigen met Rotterdam	2008
Monitor bedrijventerreinen stadsregio Rotterdam 2008	2008
Monitor Lage Inkomens Delft 2008 (i.s.m. SWA)	2008
Feitenkaart De Rotterdamse Kantorenmarkt per 1 januari 2008	2008
De Rotterdamse marktbezoeker 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Werken bij Roteb (i.s.m. SWA)	2008
Monitor Lage inkomens Westland. 1e meting (i.s.m. SWA)	2007
Monitor Gemeentelijke Lastendruk Rotterdam, 2003-2006*	2006
Rotterdammers over werken bij de gemeente 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005
Feitenkaart Economie en Arbeidsmarkt in Rotterdam	2005
Economische statistiek per deelgemeente	2004
Monitor vraagzijde arbeidsmarkt havengebonden cluster Rijnmond. Een pilot	2004
BEVOLKINGSGROEPEN	
Chinezen in Rotterdam	2006
Monitor allochtone ouderen IJsselmonde	2005
Minderhedenmonitor 2003. Integratie en inburgering (i.s.m. ISEO)	2004
Stand van zaken Lus di Trafiko-projecten per 1 mei 2004	2004
Sociale integratie en de islam in Rotterdam	2004
Emancipatiemonitor Rotterdam 2004	2004
Feitenkaart Kerncijfers Antillianen in Rotterdam	2004
COMMUNICATIE EN KLANTTEVREDENHEID	
Waardering dienstverlening parkeren 2008	2009
Kijk- en Luisteronderzoek SLOR 2008	2009
Rotterdammers over de gemeentelijke dienstverlening 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Rotterdammers over bouwoverlast in het centrum van Rotterdam 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over het Evenementenbeleid	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over de deelgemeentegids	2008
Tevredenheidsmeting Feijenoord 2007	2007
Gebruik en waardering JOS Intranet	2006
Stadswinkel op voorhand	2006
Rapportage Mediagebruik Rotterdamse Ambtenaren	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Middelland	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Tussendijken	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2004 Spangen	2004
DEMOGRAFIE	
Feitenkaart Bevolkingsmonitor, januari 2009	2009
Feitenkaart Prognose huishoudens 2025	2008
Bevolkingsprognose Rotterdam 2025	2007
Trendprognose Rotterdam 2020	2006
De bevolkingsontwikkeling van Rotterdam 2003-2004	2004
KUNST EN CULTUUR	
Cultuurparticipatie van Rotterdammers, 2007	2008
Pilot cultuurparticipatie Delfshaven	2008
Ruimte voor creativiteit. Onderzoek naar de bedrijfshuisvestingsvraag van creatieve ondernemers in Rotterdam	2008
Belangstelling voor opera in Rotterdam 2008	2008
Klanttevredenheid SKVR	2006
Rotterdammers en de bibliotheek 2005. Resultaten uit de afgelopen Omnibusenquêtes	2005
LEEFBAARHEID EN VEILIGHEID	
Rotterdammers over het milieu 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Vervolgmeting Monitor CO_2-uitstoot Rotterdam, Woningen. Versie juni 2009	2009
Energieverbruik door Rotterdamse huishoudens 2004	2009
Dak- en thuislozenopvang Vlaardingen. Nulmeting 2007	2008
Monitor hot spots Rotterdam. Vijfde meting (2007)	2007
Beleving luchtkwaliteit onder Rotterdammers 2007	2007
Rotterdammers over sloten, singels en vijvers. Resultaten uit de Omnibusenquêtes 2002-2007	2007
Effectmeting overlast Oude Noorden	2007
Nulmeting Leefbaarheid Opvang Pijnackerstraat Oude Noorden	2005

Publicatieoverzicht COS (vervolg)

Titel rapport	jaar
ONDERWIJS	
VVE-monitor Rotterdam 2008. 3e meting	2008
Leerlingprognoses primair onderwijs Rotterdam 2007-2022	2008
Integratie in het primair onderwijs Rotterdam	2005
Wonen en leren van volwassenen in de regio	2005
Belangstelling Openbaar Daltononderwijs Papendrecht	2004
POLITIEK EN BESTUUR	
Rotterdammers over burgerparticipatie 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart Het oordeel van Rotterdammers over het gemeentebestuur voorjaar 2007	2007
Opkomen voor Rotterdam	2006
Skyline op ooghoogte	2006
Analyse deelraadsverkiezingen 2006	2006
Analyse gemeenteraadsverkiezingen 2006	2006
RUIMTELIJKE ORDENING EN VERKEER	
Rotterdammers over het verkeer 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Vervolgenquête Fiets in de metro. Evaluatie van de pilot 'Fiets in de metro in de daluren'	2009
Evaluatie Rotterdams Restauratiefonds 2006	2008
Mobiliteit in Rotterdam, de stadsregio en Nederland 2004-2007	2008
Rotterdammers over het verkeer 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Tevredenheidsonderzoek Evenementenparkeerregeling 2007	2007
Rotterdammers over het openbaar vervoer 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Masterplan Lijnbaanhoven	2007
Draagvlakmeting parkeren onder de Noorderhavenkade	2006
Belevingsonderzoek groene golf Schiekade / Schieweg	2006
Rotterdammers over imagobepalende plekken in de openbare ruimte	2005
SOCIAAL BELEID	
Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2008	2008
Sociale Kaart 2004 stadsregio Rotterdam	2004
VRIJETIJDSBESTEDING	
Nadere analyses vrijwilligerswerk in Rotterdam	2009
Bezoek en waardering groenvoorzieningen Rotterdam	2008
Rotterdammers in hun vrije tijd 2007. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibusenquête 2007	2008
Vrijwilligers(organisaties) in Hoogvliet. Meningen en behoeften	2008
Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2007	2008
Quick scan Rotterdamse jongeren in hun vrije tijd	2006
Recreatief bezoek van Rotterdammers aan Rotterdam. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2005	2006
Relevante trends voor het vrijwilligerswerk in 2020	2006
Rotterdammers in de wintermaanden van 2005	2005
Joffen in Feijenoord	2005
WELZIJN EN VOLKSGEZONDHEID	
Maatschappelijke opvang in Rotterdam	2008
Subsidiëring van welzijnsinstellingen door deelgemeenten en gemeentelijke diensten in Rotterdam, 2007	2007
Sterfte in Rotterdam tijdens de hittegolven in juli 2006	2006
WONEN	
Monitor Woningbouwafspraken Stadsregio Rotterdam 2008	2009
Kans van slagen. Monitor Woonruimteverdeling stadsregio Rotterdam 2008 kwartaal 4	2009
Monitor Woonruimteverdeling Stadsregio Rotterdam 2008	2009
Woningbehoefte stadsregio Rotterdam 2010-2020	2009
Feitenkaart Aandachtsgroepen volkshuisvestingsbeleid Rotterdam en regio 2006	2009
Monitor Aanbodmodel Rotterdam 2007	2008
Woonruimteverdeling Voorne-Putten en Rozenburg juli 2007 - juli 2008	2008
Kansen op de Schiedamse woningmarkt 2007	2008
Komen en gaan. Selectieve migratie in Rotterdam in 2006	2008
Evaluatie invoering huisvestingsvergunning Rotterdam	2007
Monitor Gentrification in pilotgebieden	2007
Bewoners over het nieuwe dure huursegment	2006
Rotterdammers over herstructurering 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Rotterdammers over de verkoop van huurwoningen 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Evaluatie experiment huisvestingsvergunning	2005
Bewonersonderzoek Nesselande	2005
OVERIG	
Quick scan objectgebonden vergunningen	2007
Evaluatie Flexwerken dS+V	2006
Rapportage Warmtekrachtkoppeling Bergschenhoek	2005
Rotterdammers en computers 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005
Evaluatie stoelmassage dS+V. Resultaten uit een enquête bij drie dS+V-afdelingen	2004

Bovenstaand overzicht is een greep uit het publicatieaanbod van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek. Een compleet overzicht is te raadplegen op Internet: http://www.cos.rotterdam.nl.